

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**MEZINÁRODNĚ-PRÁVNÍ POSTAVENÍ OSOB ZADRŽOVANÝCH NA
AMERICKÉ ZÁKLADNĚ GUANTANAMO BAY NA KUBĚ**

Lukáš Kotek

Konzultant: Doc. JUDr. Jan Ondřej, Csc.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a všechny zdroje s nimiž jsem pracoval, jsem řádně vyznačil. V Praze 22. května 2005. Podpis: .....

Obsah:

Úvod	1
1 Americká koncepce „Globální války proti terorismu“	8
1.1 Klíčové myšlenky v projevech G. W. Bushe	8
1.1.1 Národní bezpečnostní strategie USA 2002	10
1.1.2 Národní strategie pro boj s terorismem	12
1.2 „Globální válka proti terorismu“ a její poměr k mezinárodnímu právu	14
2 Válka v Afghánistánu (2001-2005) – ozbrojený konflikt v rámci „Globální války proti terorismu“	17
2.1 Analýza bojujících stran	17
2.1.1 Tálibán	17
2.1.2 Severní Aliance	34
2.2 Průběh bojů	35
2.2.1 Příspěvek NATO	36
2.2.2 Operace Trvalá Svoboda	37
2.2.3 Vzdušná válka	39
2.2.4 Operace pozemních sil	39
2.2.5 Konec konfliktu?	41
3 Guantanámo Bay	43
3.1 Vývoj amerického stanoviska a jeho právní základ	45
3.2 Seznam zadržovaných a jeho struktura	52
4 Právo ozbrojených konfliktů	57
4.1 Vývoj humanitárního práva	58
4.2 Ženevské úmluvy z roku 1949	60
4.2.1 Rozbor některých článků Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci	61
4.2.1.1 Čl. 2 – Aplikace Úmluvy	61
4.2.1.2 Čl. 4 – Váleční zajatci	65
4.2.1.3 Čl. 5 – Počátek a konec aplikace	69
4.2.1.4 Čl. 7 – Nezrušitelnost práv	71
4.2.2 Rozbor některých článků Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války	72
4.2.2.1 Čl. 2 – Aplikace Úmluvy	72
4.2.2.2 Čl. 4 – Definice chráněných osob	72
4.2.2.3 Čl. 5 – Derogace	75
4.2.2.4 Čl. 6 – Počátek a konec aplikace	77
4.2.2.5 Čl. 7 – Zvláštní dohody	78
4.2.2.6 Čl. 8 – Nezrušitelnost práv	78
5 Aplikace práva ozbrojených konfliktů na válku v Afghánistánu (2001-2006)	79
5.1 Posouzení konfliktu z hlediska mezinárodního práva	80
5.2 Postavení příslušníků Tálibánu	83
5.2.1 Aplikace Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949	83
5.2.1.1 Existence osoby odpovědné za své podřízené	83
5.2.1.2 Existence pevného na dálku viditelného rozeznávacího znaku	85
5.2.1.3 Otevřené nošení zbraně	90
5.2.1.4 Dodržování zákonů a obyčejů válečných	93
5.2.1.5 Problémy při aplikaci Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949	93
5.2.2 Aplikace Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války z roku 1949	98
5.3 Postavení příslušníků Al-Kajdy – žoldnéři, teroristé, nepřátelští kombantanti nebo cizinci na území konfliktu?	99
5.3.1 Aplikace Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949	100
5.3.2 Aplikace Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války z roku 1949	101

5.4 Postavení osob příslušející k Tálíbanu a zároveň k Al-Kajdě	102
5.5 Postavení osob nepříslušející ani k Tálíbanu a ani k Al-Kajdě	103
6 Aplikace práva ozbrojených konfliktů na případy osob zadržených mimo a uvnitř Afghánistánu po skočení konfliktu 2. května 2003	103
Závěr	105

Úvod

Útoky na americké cíle 11. září 2001 měly radikální dopad na celkové fungování mezinárodní politiky a nastolily celou řadu problematických otázek, které do té doby nebylo třeba řešit, či jejich řešení nebylo tak aktuální.

V té době začala „Globální válka proti terorismu“¹ jak ji nazývají Spojené státy. Jejím konečným cílem je dehonestovat terorismus tak, že se dostane v myslích lidí celého světa na úroveň takových pojmů jako je pirátství nebo otroctví. Prostředky, které budou použity k dosažení uvedeného cíle, se však značně liší: klasický válečný konflikt, zpravodajské operace, finanční nástroje atd.

Šok z teroristických útoků byl tak velký, že následná válka USA a jejich spojenců proti Afghánistánu měla podporu takřka celého mezinárodního společenství.

Afghánistán se tak stal prvním viditelným bojištěm GWOT a jako takový jej můžeme, podle mého názoru, považovat za modelový příklad pro další uvažování o tomto fenoménu.

Dnes, kdy podpora mezinárodního společenství pro úsilí USA již není tak výrazná, klade si toto společenství celou řadu otázek. Jednou z takových otázek je i otázka právního postavení osob zadržených v souvislosti s GWOT. Největší aktivitu v oblasti lidských práv zadržených vyvíjejí nevládní organizace jako je Amnesty International, Human Rights Watch, ale i Mezinárodní výbor červeného kříže. Kromě toho se občas kriticky při různých příležitostech vyjadřují k americkému pojetí GWOT i některé státy².

---

1 Dále jen GWOT -akronym z používaného termínu Global War on Terror

2 Např. A. Merkelová 9.1.2006 v rozhovoru pro deník Spiegel,
<http://service.spiegel.de/cache/international/0,1518,394180,00.html>

Tato práce by chtěla přispět k debatě, která souvisí s právě výše uvedenou základní otázkou mezinárodně-právního postavení osob zadržených v souvislosti s GWOT a na základě jakého práva bylo toto postavení vůbec určeno. Rozbor dané problematiky z pohledu vnitrostátního práva a především vnitrostátního práva USA rozhodně není předmětem této práce, i když je potřeba říci, že aby byla analýza úplná, bylo by třeba vnitrostátní prvek alespoň v některých případech rozebrat. Jestliže jsem záměrně zúžil problematiku na pouze mezinárodní právo veřejné, dovolím si další zúžení a to tak, že téma se bude týkat pouze války v Afghánistánu a osob zadržovaných na americké základně Guantanamo Bay na Kubě. Jak už jsem řekl, Afghánistán, jako časově první konflikt v rámci GOWT, je jakýmsi modelovým příkladem, podle kterého by se daly posuzovat další případy zadržených (např. v Iráku; možná v Čečensku?).

V průběhu práce jsem narážel na stále nové a nové problémy, které souvisí s daným tématem. Například je zde otázka deportace zadržených osob z Afghánistánu, otázka extradice, procesní pravidla použitá při obvinění zadržených osob (právo na obhájce, právo na spravedlivý proces atd.), otázka mučení, transfery zadržených do třetích zemí, problematika příslušnosti k soudu. Tyto problémy by ale práci prodloužily na neúnosnou mez. Možná by ji i zkomplikovaly tak, že by zanikla základní otázka použití humanitárního práva tak jak ho aplikují Spojené státy.

Americká koncepce GWOT totiž tento fenomén považuje za oblast, na kterou se může částečně (!) aplikovat právo ozbrojených konfliktů. Cílem práce je tedy prozkoumat vhodnost užití práva ozbrojených konfliktů v GWOT na příkladě osob zadržovaných na základně Guantanamo Bay. Domnívám se, že koncept použití práva ozbrojených konfliktů v GWOT je chybný a že nezohledňuje široké spektrum případů jednotlivých zadržených osob. Zda se má domněnka

potvrdí či ne prokáže tato práce. Je jasné, že při zadržování osob v detenčním zařízení platí nejen humanitární právo, ale i obecné úmluvy o lidských právech jako je Všeobecná deklarace lidských práva a především Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Humanitární právo a obecná mezinárodněprávní ochrana lidských práv jsou systémy, které jsou komplementární. Protože však praxe USA vychází především z práva ozbrojených konfliktů, tak se i tato práce záměrně věnuje pouze tomuto tématu. Aspekt aplikace lidskoprávních úmluv je vědomě opomenut, protože tvoří další, složitější, část problematiky.

Protože jde o současné téma, které se vyvíjí, není možné zohlednit aktuální dění. Proto se například pracuje se starším oficiálním seznamem zadržovaných a nikoliv s aktuálním z května 2006. Podobných dokumentů bude jistě časem přibývat a práce tak bude postupně zastarávat. Pokusil jsem se tedy vymezit téma tak, aby bylo co nejméně ovlivněno dalším posunem v dané problematice.

Pomyslně lze rozdělit práci na dvě části. Na část faktografickou (kapitoly 1 až 3), kde se snažím vymezit určitý faktografický základ a na část mezinárodněprávní (kapitoly 4 až 6), kde se pokouším o mezinárodněprávní rozbor vycházející z tohoto základu.

Ještě před samotným mezinárodně-právním rozbohem je tedy třeba prozkoumat některé další aspekty problému, na kterých bude tento rozbor stavět. Nejdříve je nutné nastínit koncepci GWOT tak jak ji chápou Spojené státy a jejich spojenci (část „Americká koncepce „Globální války proti terorismu“). Následuje část obsahující samotný popis konfliktu v Afghánistánu - „Válka v Afghánistánu (2001-2005) - ozbrojený konflikt v rámci „Globální války proti terorismu“ s důrazem na rozbor hnutí Tálibán a jeho vazby na Al-Kajdu.

Kapitola třetí („Guantanamo Bay) shrnuje americké stanovisko, jeho vývoj a jeho právní základ. Na tomto místě si dovolím malou odchylku od vymezeného tématu (mezinárodně-právní pohled) a dotknu se i vnitrostátních právních aktů USA, které upravují postavení zadržovaných. Hlavní důraz v kapitole je však kladen na sestavení určité typologie zadržovaných. Již nyní se dá říci, že základní členění zadržovaných lze vést v kategoriích podle místa zadržení na osoby zadržené v Afghánistánu a na osoby zadržené mimo něj. V kapitole páté je nastíněno právo ozbrojených konfliktů s důrazem na Ženevské úmluvy z roku 1949. Typologie zadržovaných z kapitoly třetí tvoří odrazový můstek, na jehož základě je postavena kapitola pátá - „Aplikace práva ozbrojených konfliktů na válku v Afghánistánu (2001-2005)“ a kapitola šestá - „Aplikace práva ozbrojených konfliktů na případy osob zadržovaných mimo a uvnitř Afghánistánu po skočení konfliktu 2. května 2003“.

V kapitola páté a šesté se tedy pokouším zkoumat způsob aplikace práva ozbrojených konfliktů ze strany USA na podkladě jednak vládních dokumentů a stanovisek a také na základě vybraných problému z odborných článků k danému problému.

Je třeba říci, že se většina zkoumaných argumentů se převážně soustřeďuje pouze na mezinárodně-právní problematiku dané věci. To znamená, že jsou vedeny spory téměř výhradně na poli mezinárodního práva, ale už se nevěnuje taková pozornost faktům, na kterých by tato debata měla stavět. Jako příklad převažujícího stylu se dá uvést debata o aplikaci článku 4 Ženevské úmluvy. Spojené státy tvrdí, že zajatci pocházející z řad Tálibánu nesplňují požadavky na kombatanta obsažené v tomto článku. Jejich názorový oponenti se snaží toto tvrzení zpochybnit mezinárodně-právními argumenty. Jak ale například vypadá struktura Tálibánu? Můžeme opravdu s jistotou říci, že voják Tálibánu nemá nad sebou osobu odpovědnou za své podřízené? Jak vypadá uniforma v afghánském kontextu? Jak probíhala po vojenské stránce operace Trvalá svoboda? Jak vypadal

charakter bojových akcí a okolností, za kterých byly osoby zajímány? Mým cílem je tedy vnést do této čistě právní diskuze fakta, která jsou často upozadována a na tuto diskuzi se následně podívat „novýma očima“.

K různým částem práce byl využit jiný typ pramenů a literatury. Pro problematiku GWOT jsem zvolil jako výchozí prameny vybrané projevy G. Bushe a dokumenty americké administrativy pro oblast obrany a bezpečnosti jako je Národní bezpečnostní strategie z roku 2002 a Národní strategie pro boj s terorismem z počátku roku 2003.

Literatura k Tálibánu je už z charakteru tohoto hnutí skromná. Protože striktní ideologie Tálibánu zakazovala zobrazování živých lidí, jeho představitelé měli silně odmítavý postoj k médiím a to nejenom západním. Právě uzavřenost Tálibánu je hlavní překážkou faktografické a následně i teoretické analýzy. Například neexistence nějakého psaného politického manifestu výrazně snižuje čitelnost Tálibánu na ideologickém poli. Podle mého názoru základní předpoklad pro pochopení hnutí, je práce v terénu, což samozřejmě přináší rizika. Proto jsem se při výběru literatury k danému tématu soustředil především na ty autory, kteří měli nebo mají bezprostřední zkušenost s afghánskou realitou. Asi nejdůležitější publikací na tomto poli je kniha Ahmeda Rashida Taliban; Militant Islam, Oil & and Fundamentalism in Central Asia. Ahmed Rashid je pákistánský novinář, který se již 20 let zabývá Afghánistánem a jako takový je vnímán jako autorita na danou tematiku. Jeho stať lze nalézt i ve sborníku Fundamentalism reborn? Afghanistan and the Tálibán (editor Maley), který byl v této práci také použit. Práce Ahmeda Rashida jsou cenná právě proto, že autor často pobýval pracovní v Afghánistánu a dokonce se mu podařilo uskutečnit řadu rozhovorů s vysokými tálibánskými představiteli.

Druhými zásadním autorem je Neamatollah Nojumi. Narodil se v Afghánistánu a účastnil se aktivně bojů proti Sovětům. Po té působil v humanitárních organizacích činných v Afghánistánu. Nyní žije v USA. Jeho kniha Taliban in Afghanistan; Mass mobilization, Civil War, and the Future of the Region je přínosná (podobně jako u Rashida) rozbořením afghánské reality, která je založena na osobní reflexy. Záporou publikace je, že autor čas od času strání politickým proudům afghánské politiky s nimiž sympatizuje.

V českém prostředí hlouběji zpracoval problematiku Tálibánu Slavomír Horák v knize Afghánský konflikt. Cenná je především opět autorovou bezprostřední zkušeností z Afghánistánu, ale také bohatým výběrem článků z českého tisku. Přesto se domnívám, že kvalit Rashidových publikací kniha nedosahuje.

Jako podpůrnou literaturu týkající se afghánského prostředí lze ještě uvést zajímavý cestopis Martina Mykisky Afghánistán, k prach a růže. Přínosný je především svou relativní aktuálností (autor popisuje své cesty do Afghánistánu v roce 1999 a 2002) a opět bezprostřední zkušeností.

Americké stanovisko ohledně zadržovaných ve válce v Afghánistánu se redukuje na faktografické prohlášení tzv. „fact sheet“ z 7. února 2002, který je rozveden na dvou tiskových konferencích. Konkrétní prameny k problematice osob zadržovaných na Guantanamu jsou Vojenský příkaz prezidenta USA z listopadu 2001 a na něj navazující dokumenty amerického ministerstva obrany. Až do začátku roku 2006 byla faktografie k zadržovaným poměrně skromná. Avšak od této doby, z rozhodnutí amerických soudů a na základě svobodného přístupu k informacím, americké ministerstvo obrany zveřejňuje dokumenty z procesních řízení se zadržovanými (záznamy z řízení před Combatant Status Review Tribunal a Administrative Review Board) a nakonec i samotný seznam všech zadržovaných. Za naprosto unikátní studii k sumarizovaným záznamům

z Combatant Review Tribunal považují Report on Guantanamo Detainees vypracovaný Markem Denbeaux, Joshuou Denbeaux a jejich kolektivem. Tento rozbor je v této práci hojně využíván (zejména v kapitole 4), neboť na základě údajů pocházející přímo z amerického ministerstva obrany, bourá některá zažitá klišé o osobách zadržovaných na Guantanamu.

Prameny k právu ozbrojených konfliktů jsou kompletně přístupné na stránkách Mezinárodního výboru červeného kříže³. Základ pro tuto práci tvoří dvě ženevské úmluvy z roku 1949: Úmluva o zacházení s válečnými zajatci a Úmluva o ochraně civilních osob za války. Dodatkových protokolů ze 70. let k těmto úmluvám jsem si všiml pouze okrajově, protože ani USA a ani stát Afghánistán tyto dokumenty neratifikovaly, i když je pravda, že USA prohlašují, že se cítí vázány těmi ustanoveními dodatkových protokolů, které lze již chápat jako obyčejové právo. Ženevské úmluvy z roku 1949 ovšem navazují na předešlou mezinárodně-právní normotvorbu, takže ve své práci беру v úvahu i Haagské úmluvy z let 1899 a 1907 a Ženevskou úmluvu o zacházení s válečnými zajatci z roku 1929. Stránky ICRC jsou cenné i z dalšího důvodu, nachází se tam totiž komentář této organizace ke každému článku Ženevských úmluv z roku 1949 (a komentář k jejich dodatkovým protokolům). Tento kompletní komentář je v České republice fyzicky nedostupný a to i přesto, že podle mého názoru patří k nejdůležitějším podpůrným pramenům humanitárního práva. ICRC již od svého založení hraje roli rozhodujícího faktoru na poli kodifikace mezinárodního humanitárního práva, neboť to byla právě tato organizace, která tlačila na státy, aby kodifikovaly právo v oblasti ozbrojených konfliktů. Kromě tlaku na státy role ICRC spočívá i v účasti na přípravných konferencích, kde participuje na procesu vyjednávání konkrétního znění článků.

---

3 Dále jen ICRC (International Committee of Red Cross)

2 Americká koncepce „Globální války proti terorismu“

Je logické, že ihned po šoku, který následoval po teroristických útocích na USA v září 2001, nenásledovalo vypracování nějaké obsáhlé koncepce. Celková politika krystalizovala postupně a dá se říci, že se formuje v podstatě dodnes.

2.1 Klíčové myšlenky v projevech G. W. Bushe z roku 2001 a 2002

Jako základní bod, od kterého se bude odvíjet další americká politika, se dá považovat projev George W. Bushe ke Kongresu 20. září. Dále byla tzv. Bushova doktrína obsažena v projevu v Atlantě 8. listopadu 2001, Zprávě o stavu Unie z 29. ledna 2002 a v projevu k absolventům West Pointu 1. června 2002. V projevu z 20. září 2001 americký prezident prohlásil, že „11.září nepřátelé svobody vykonali akt války proti naší zemi“⁴, čímž naznačil, že se země ocitla v ozbrojeném konfliktu. Povahu tohoto konfliktu ovšem nechápe v tradičním slova smyslu neboť předpokládaný útočník, organizace Al-Kajda „má stejný vztah k teroru jako mafie ke zločinu. Cílem ale není získávání peněz, ale přetvoření světa.“⁵ V tomto okamžiku se dá vysledovat původ amerického přesvědčení o konfliktu, který se sice nazývá „válka“, ale vzhledem k nestátní povaze protivníka se spíše tento termín používá pejorativně například ve smyslu termínu „válka proti drogám“ apod. Tento aspekt problému je velice důležitý, protože má další návaznost na mezinárodně-právní postavení osob zadržených v takto pojatém konfliktu.

Dalším charakteristickým rysem americké koncepce GWOT je už

---

4 President declares „Freedom at War with Fear, Adress to Joint Session of Congres and the American People, Washington D.C., September 20, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (stabilní)

5 Tamtéž

od počátku důraz na morální hodnoty. V tomto konfliktu jde o střet dobra se zlem, kde je terorismus postaven na stejnou úroveň jako totalitární režimy 20. století. V projevu z 20. září americký prezident přímo říká že, „teroristé jsou dědici vražedných ideologií 20. toletí“⁶. V jeho atlantském projevu jde ještě dál, když uvádí, že: „Vedeme válku za záchranu civilizace jako takové“⁷. Optika dobra a zla tak dovoluje členit státy světa na ty, které jsou se Spojenými státy a ty které jsou proti a straní tak terorismu. Neexistuje nic mezi těmito dvěma polohami a tak je jakékoliv „hnutí nezúčastněných“ vyloučeno. Ty státy, které nespolupracují na poli GWOT a dokonce se staví do opozice, jsou považovány taktéž za nepřítel (zlo). Poskytne-li vědomě takový stát útočiště teroristické organizaci, je považován za spolupachatele činů vykonaných touto organizací. Zde je na místě si povšimnout spojení nestátní hrozby (teroristická organizace) a státního aktéra, což je mimo jiné způsobeno morální optikou daného problému, pro kterou není podstatný aktér, ale morálně-etické hodnocení.

V obou zmíněných projevech je zdůrazněno, že tato válka bude mít dlouhodobý charakter. V dlouhodobém horizontu lze čekat mix klasických vojenských kampaní, zpravodajských operací, diplomatického úsilí atd. Opět se tu objevuje nekonvenčnost daného konfliktu, přesto ale první krok bude mít charakter konvenční. Prezident Bush prohlašuje, že: „Se svým úsilím začínáme v Afghánistánu a Afghánistán je počátkem našeho úsilí ve světě“⁸. Z toho vyplývá, že operace v Afghánistánu, je jakousi podmnožinou širšího tažení. Tato dílčí operace má podle mého názoru v určité fázi charakter klasického ozbrojeného konfliktu tak jak ho chápe mezinárodní právo.

---

6 Tamtéž

7 President Discusses War on Terrorism, In Address to the Nation, Atlanta, November 8, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011108-13.html>, (stabilní)

8 Tamtéž

Nicméně v každém případě je nutné zdůraznit další aspekt GWOT. Tím je americké přesvědčení o právu preventivního útoku v případě nutnosti. K tomuto preventivnímu útoku může dojít kdekoliv ve světě, protože válka proti terorismu je vskutku globální. Poprvé se tato idea objevila ve Čtyřleté zprávě ministerstva obrany⁹ z 30. září 2001, kde se hovoří o „úderu“ jako o jedné z možností způsobu odstrašení. Kromě toho tato zpráva opět podtrhuje hrozbu, která spočívá ve spojení nestátní teroristické organizace a státního aktéra. Možnost preventivního útoku je explicitně formulována v projevu G. Bushe k absolventům West Pointu 1. června 2002, kde uvedl, že „válka proti teroru nebude vyhrána v defenzivě. Musíme přenést bitvu k nepříteli, narušit jeho plány a čelit nejhorším hrozbám než se objeví. Ve světě do kterého vstupujeme je jediná cesta k bezpečí a tou je cesta činu. A tento národ bude jednat.“¹⁰

Myšlenky ze všech uvedených projevů amerického prezidenta v rozmezí září 2001 – září 2002 byly posléze včleněny do oficiální Národní bezpečnostní strategie z 17. září 2002 a do Národní strategie pro boj s terorismem z 14. února 2003.

2.1.1 Národní bezpečnostní strategie USA 2002¹¹

Obecným cílem Národní bezpečnostní strategie je „učinit svět nejenom bezpečným, ale i lepším“¹², což v důsledku povede k tomu, že i Spojené státy budou ve větším bezpečí. Konkrétně budou USA ve světě usilovat o politickou a ekonomickou svobodu, mírové vztahy

---

9 Quadrennial Defense Review Report, September 30, 2001, str. 20,

<http://www.defenselink.mil/pubs/gdr2001.pdf>, (stabilní)

10 President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, June 1, 2002,

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>, (stabilní)

11 The National Security Strategy of the United States of America, September 17, 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, (stabilní)

12 Tamtéž, str. 1

s ostatními národy a budou respektovat lidskou důstojnost. Tyto cíle budou dosahovány prostředky, které tvoří náplň dalších osmi kapitol textu, přičemž kapitoly II, III a V mají bezprostřední vztah k tématu této práce.

Kapitola II s názvem „Podpora tužeb po lidské důstojnosti“ hovoří jazykem hodnot. Hlavním tématem je svoboda a demokratické hodnoty svobodných společností, které jsou všem lidem vrozené, které překračují hranice států. Opozici k těmto hodnotám tvoří systémy potlačující lidskou svobodu. V těchto ideových mantinelech se bude americká administrativa pohybovat, protože „Různé okolnosti vyžadují různé metody, ale ne různé morálky.“¹³

Kapitola III s názvem „Posílení aliancí za účelem porážky globálního terorismu a úsilí o předejití útoku proti nám a našim přátelům“ se již přímo zabývá bojem proti terorismu, který je definován jako

„promyšlené, politicky motivované násilí proti nevinným“¹⁴.

Kromě přínosu v podobě definice terorismu dokument postuluje další zásadu, která říká, že z hlediska americké strategie není rozdíl mezi teroristickou organizací a státem podporujícím terorismus. Hlavní prioritou této kapitoly je samozřejmě boj proti terorismu, který má důležité charakteristiky: identifikace hrozby ještě mimo hranice státu, v případě nutnosti schopnost jednat preventivně, což je zdůvodňováno jako akt sebeobranu; důležitá je dehonestace terorismu jako metody boje a vytěsnění tohoto jevu do povědomí lidí, tak aby ho vnímali například jako pirátství nebo otroctví. Nicméně hlavní zásadou zůstává tvrzení: „naší nejlepší obranou je dobrý útok“¹⁵.

---

13 Tamtéž, str. 3

14 Tamtéž, str. 5

15 Tamtéž, str. 6

Kapitola V s názvem „Zabránění našim nepřátelům, aby ohrožovali nás, naše spojence a naše přátele zbraněmi hromadného ničení se zabývá vztahem „zlotřilých států“, zbraněmi hromadného ničení a teroristických organizací. Pod pojmem „zlotřilý stát“ se předpokládá takový stát, který utlačuje své vlastní obyvatele, jeho vládcí si uzurpují národní bohatství pro vlastní potřebu, opovrhují mezinárodním právem, ohrožují své sousedy, snaží se získat zbraně hromadného ničení pro ofensivní účely, sponzorují terorismus, odmítají základní lidské hodnoty a nenávidí Spojené státy a vše co reprezentují. Základní úvaha spočívá v přesvědčení, že klasické odstrašení z dob studené války nebude proti „zlotřilým státům“ fungovat a vzhledem k jejich vztahům k mezinárodnímu terorismu existuje reálné nebezpečí, že se zbraně hromadného ničení dostanou do rukou teroristů. Pro diktátory platí, že důvodem k získání těchto zbraní je vydírání Západu a u teroristů je důvodné podezření z přímého použití, které vyplývá z jejich zvrácené ideologie.

2.1.2 Národní strategie pro boj s terorismem¹⁶

Kapitolu III Národní bezpečnostní strategie dále konkrétně rozvíjí Národní strategie pro boj s terorismem. Tato strategie je určena pro boj s transnacionálním terorismem zejména vně území Spojených států. Analýza tohoto druhu terorismu vychází z určení povahy tohoto jevu, která má několik úrovní. Na nejnižším stupni jsou základní podmínky pro vznik terorismu, jako je například chudoba, slabý stát apod. K těmto základním podmínkám se přidává prostupnost globálního mezinárodního prostředí (prostupnost hranic, zrychlená doprava). Na těchto základech se konstituuje teroristická skupina s organizací a velením na státní, regionální a posléze na globální úrovni. Teroristické skupiny operující na

---

¹⁶ National Strategy for Combating Terrorism, February 14, 2003,

http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/counter_terrorism/counter_terrorism_strategy.pdf, (stabilní)

různých úrovních teritoriální působnosti a různých ideologických základech začínají kooperovat, což je další rys současného terorismu. Jako příklad dokument uvádí tři členy IRA, kteří byli zadrženi v Kolumbii, když cvičili členy tamní teroristické skupiny.

Strategický záměr se skládá z přerušení kontaktů mezi různými teroristickými skupinami a redukování terorismu co do rozsahu a stupně ohrožení na úroveň kriminálního jevu, který bude neorganizovaný, lokální, nesponzorovaný a vzácný. Mezinárodně-právní základ na kterém se tato strategie pohybuje určuje rezoluce RB 1373/2001¹⁷. Počáteční úsilí bude namířeno proti globálním teroristickým organizacím a postupným omezováním jejich rozsahu a schopností dosáhnout požadovaného stavu.

Prostředky, jimž se má strategický záměr dosáhnout shrnuje zásada 4D (Defeat, Deny, Diminish, Defend). Porážka (Defeat) protivníka spočívá v jeho lokalizaci, izolaci a následné akci, to vše pojato jako preventivní úder. Další aspekt tohoto bodu spočívá také v omezení zbraní hromadného ničení ve světě. Zabránění (Deny), konkrétně zabránění v podpoře a sponzorování terorismu spoléhá na mezistátní spolupráci v nejrůznějších oblastech (finanční, celní, apod.), jakož i ve spolupráci na úrovni OSN a poli mezinárodního práva. Omezení (Diminish) základních podmínek pro vznik terorismu se skládá jednak v deklarovaném boji proti chudobě a za druhé z ideologického působení proti terorismu jako způsobu boje. Zásada Obrana (Defend) se již převážně věnuje postupům určených k obraně území Spojených států.

---

17 Security Council Resolution 1373/2001, 01-55743(E), September 28, 2001, <http://www.un.org/docs/scres/2001/sc2001.htm>, (stabilní)

2.2 „Globální válka proti terorismu“ a její poměr k mezinárodnímu právu

Protože tato práce se zabývá postavením osob zadržených v rámci s GWOT, klíčová otázka v této souvislosti může znít: Je Globální válka proti terorismu válkou tak jak ji chápe mezinárodní právo potažmo jeho odvětví *ius ad bellum* a *ius bello*?

V odpovědích na tuto otázku lze vysledovat přístupy, které jsou postaveny na analogiích. První přístup tvrdí, že Globální válka proti terorismu má analogii ve válce proti drogám¹⁸ a opírá se prohlášení G. Bushe, kde přirovnal Al-Kajdu k mafii. Tomuto přístupu zdánlivě nahrávají shodné znaky terorismu a organizovaného zločinu, jako je vysoký stupeň profesionality, bohatství umožňující špičkové technické vybavení, mezinárodní působnost a pronikání do oficiálních struktur. Analogická mohou být i protipatření ze strany států a mezinárodního společenství. Do 11. září mohlo být takovéto pojetí podle mého názoru udržitelné. Proti terorismu existovaly právní mechanismy na vnitrostátní (*sic* ne u všech států) i mezinárodní úrovni, které jasně posouvaly terorismus do oblasti zločinu, i když mimo to existoval pojem „státem podporovaný terorismus“. Z tohoto období (před 11. zářím 2001) lze uvést, že bombový útok na Světové obchodní centrum v roce 1993 byl Spojenými státy posouzen jako kriminální záležitost. Problém této analogie ovšem spočívá v existenci dvou válek, které vykazují rysy tradičního konfliktu (Afghánistán, Irák).

Útoky 11. září však počtem svých obětí předčily dosavadní zkušenost, což reflektuje druhý přístup postavený na analogii.

---

18 Anderson, K., What to do with Bin Laden and Al Qaeda Terrorists?: A Qualified Defense of Military Comissions and United States Policy on Detainees at Guantanamo Bay Naval Base, *Harvard Journal of Law & Public Policy*; Spring 2002, Vol. 25, Issue 2, autor *sic* tuto tezi nezastává zcela, ale tento názor předkládá jako jeden možných

Tato analogie spočívá v podobnosti Studené války a Globální války proti terorismu v tomto kontextu někdy označovaná jako 4. světová válka (příčemž Studená válka je chápána jako 3. světová válka)¹⁹. Právě morální rétorika amerických postojů, antagonismus dobro versus zlo, boj o hodnoty přibližuje válku proti terorismu ke Studené válce. Kritici této americké koncepce²⁰ namítají mimo jiné, že teroristé nikdy sami sebe nepovažují za teroristy, že takto ideologicky pojatý boj je problematický, nerozlišuje mezi teroristy, kteří jsou hrozbou USA a teroristy, kteří proti USA vůbec nebojují. Celkově je takováto strategie příliš nákladná a ambiciózní, protože stejně jako v boji s Východním blokem, je třeba zmobilizovat všechny složky národní obrany. Tento boj je dlouhodobý a má mnoho front, z nichž ne všechny jsou viditelné na první pohled a mohou nebo nemusí mít charakter ozbrojeného konfliktu. V rámci této analogie je mimo jiné problematická přítomnost nestátního aktéra (teroristická organizace), u kterého se předpokládá, že není subjektem válečného práva. Subjektem válečného práva ale naopak jsou „zlotřilé státy“, které jsou s teroristickými organizacemi sloučeny do jedné hrozby.

Terminologicky vzato zde nejvíce potíží působí pojem „válka“, jehož používání mimoděk může vést právě k aplikaci válečného práva i v situacích, na které se toto právo nedá použít.

Pravdou je, že definice ozbrojeného konfliktu může obtížná. Není však tak obtížná, jako je tomu u pojmu válka. Pojem válka, jak je vidět u GWOT může být zavádějící a matoucí, zatímco pojem ozbrojený konflikt je přesnější. Jako zásadní se jeví fakt, že použití Ženevských dohod z roku 1949 a jejich dodatkových protokolů ze 70. let je terminologicky vázáno na pojem „ozbrojený

---

19 Cohen, Eliot A., World War IV - Let's call this conflict what is it, Wall Street Journal, November 20, 2001

20 např. Recor, J., Bounding the Global War on Terrorism, *The Strategic Studies Institute*, December 1, 2003,

<http://www.carlisle.army.mil/ssi/pdf/PUB207.pdf>; (stabilní)

konflikt". Použití válečného práva i na válku proti terorismu obecně, vyvolává kritiku právě proto, že neexistuje shoda ohledně definice pojmu válka, definice terorismu a shoda na vzájemném vztahu mezi těmito dvěma fenomény. Protože humanitární právo se od roku 1949 aplikuje na ozbrojené konflikty, je zde tendence americké administrativy chápat Ženevské úmluvy jako nedokonalé, zastaralé (nehodící se na válku proti terorismu) a proto je nutné je revidovat. Do okamžiku této revize se však používají jen ty úseky humanitárního práva, které se podle USA hodí na stávající stav.

Na tomto místě je tedy vhodné vymezit vztah práva ozbrojených konfliktů války proti terorismu. Domnívám se, že pro vztah GWOT a válečného práva platí stejný poměr jako platí pro vztah válečného práva a Studené války. Čili ve své obecné podstatě tam žádný vztah není, přestože je možné vždy posuzovat konkrétní elementy daného jevu. Například Vietnamská válka byla Spojenými státy od roku 1965 považována za ozbrojený konflikt, na který aplikovaly v celé své šíři Ženevské konvence z roku 1949²¹. I když ohledně posouzení tohoto konfliktu jako války existovaly pochyby, neboť mezi Severním Vietnamem a vládou USA neexistovalo formální vypovězení války, americká administrativa vyšla ze stavu, který existoval de facto. Naopak sestřelený pilot amerického špionážního letadla U-2 v roce 1960 Gary Powers byl Sovětským svazem posouzen jako špión (podle vnitrostátního práva) nikoliv jako válečný zajatec, neboť USA a SSSR nebyly v žádné válce ve smyslu mezinárodního práva. Analogicky Sýrie je na seznamu „zlotřilých států“, ale probíhá ve skutečnosti nějaká válka mezi USA a tímto státem? Podle dikce Národní bezpečnostní strategie ano, ale podle mezinárodního práva? Válku proti terorismu lze terminologicky chápat jako modifikaci Studené války s tím rozdílem, že jedna složka zúčastněné strany je nestátní aktér. Pro všechny aktéry bez rozdílu by z mezinárodně-

---

21 Prugh, G., Law at War: Vietnam 1964 - 1973, Department of the Army, Washington, 1975, http://lawofwar.org/vietnam_pow_policy.htm, (spíše stabilní)

právního hlediska mělo platit, že se jejich postavení bude odvíjet od konkrétní situace ve které se nachází. Může jít například o zajatce ve válečném konfliktu proti „zlotřilému státu“ nebo osobu zadrženou na území USA a obviněnou z terorismu. Variant může být více, ale vždy by měly být posuzovány ve svém užším kontextu a nikoliv v obecném kontextu GWOT. Přesto se poslední kapitola dotkne oficiálního chápání GWOT jako války, na které se uplatňuje humanitární právo.

3 Válka v Afghánistánu (2001-2005) - ozbrojený konflikt v rámci „Globální války proti terorismu“

3.1 Analýza bojujících stran

Není pochyb o tom, že jednotky USA a koaličních spojenců mají pevnou organizovanou hierarchickou strukturu. Jaká je ale situace u původních afghánských jednotek konkrétně u jednotek Severní Aliance a Tálibánu? Dá se říci, že stejně tak jako je struktura „západních“ armád dána historickým vývojem, tak i vojenská struktura afghánských armád odráží regionální a historická specifika.

3.1.1 Tálibán²²

Vznik hnutí Tálibán je dodnes opředen mnoha tajemstvími. V létě 1994 student islámské madrassy Mohammad Omar spolu s dalšími asi třiceti souputníky (pouhých 14 jich bylo ozbrojených), organizuje místní domobranu kolem vesnice Singesar. Jejich cílem je zabezpečit oblast, proti pravidelným nájezdů různých skupin ozbrojených mudžahídů, kteří vyžadují „poplatky“ na místních komunikacích. Z počátku získávají i souhlas místních

---

²² Slovo Tálibán pochází z arabštiny. Jde o složeninu arabského podstatného jména tálíb (ten kdo hledá, hledáč, student) s koncovkou množného čísla án v darí. Tálibán v originále تالیبان

vládců, ale hlavní podpora přichází z Pákistánu. Ten má zájem na vybudování bezpečného obchodního spojení mezi pákistánskou Quettou a středoasijskými postsovětskými republikami. Hybatelem tohoto plánu byl pákistánský ministr vnitra, pašun, Naseerullah Babar, který se po návštěvě pákistánsko-afghánského pohraničí v létě roku 1994, rozhodl využít Tálibánu jako nové síly na afghánské scéně. Hlavním náborovým centrem bylo hnutí Jamiat-e Ulema-i Islam, do kterého byli zapojeni studenti koránských učení v madrasách rozestavěných na pákistánské straně Balúdzistánu. Šlo zejména o afghánské emigranty, kteří opustili zemi v důsledku občanské války, tudíž jejich motivace byla velmi vysoká.

Základní cíle hnutí od počátku až do konce vlády v Afghánistánu tedy jakýsi program tvoří tyto body:

- obnovit mír
- odzbrojit obyvatelstvo
- posílit váhu islámského zákona Šaría
- bránit integritu a islámský charakter státu Afghánistán
- po dosažení výše uvedených cílů budou vypsané svobodné volby

První vážnější akce Tálibánu proběhla 12. října 1994, kdy asi 300 Tálibánů rozdělených na tři skupiny, dobylo překvapivým útokem pohraniční středisko Spin Boldak na afghánsko-pákistánské hranici. Kolují zvěsti, že tento útok byl podporován z pákistánské strany silnou dělostřelbou²³. Nicméně důležité je, že se Tálibánu podařilo zmocnit významného množství nejrůznějších zbraní včetně těžké techniky, neboť se v tomto místě nalézal poměrně rozsáhlý vojenský sklad.

Skutečným důkazem spojení Tálibánu a Pákistánu je další významná operace. 29. října 1994 vyjel z Quetty první konvoj

---

²³ Davis, A., How the Taliban became a military force, sborník Fundamentalism reborn? Afghanistan and the Tálibán, ed. Maley, W., New York University Press, New York 1998

třiceti vozidel s léky, spotřebním zbožím a potravinami směrem do Turkmenistánu přes Kandahár a Herát. Měl to být první pokusný konvoj Babarova plánu. Ale afghánští polní velitelé, i přes původní záruky, konvoj 2. listopadu zadrželi asi 35 kilometrů jižně od Kandaháru u základny Takht-e Pul a začali si klást podmínky, mezi nimiž bylo také, aby Pákistán zastavil podporu Tálibánu. Je totiž příznačné, že část ochrany konvoje tvořili tálibánští velitelé. Jednání nikam nevedla a situaci rozhodl útok tálibánských posil, jež 3. listopadu konvoj vyprostily. Bezprostředně po osvobození konvoje se tyto síly obrátily proti Kandaháru, který byl záhy dobyt. Zde je namístě podotknout, že nikoliv po závratně těžkých bojích, což vede k domněnce o podplacení jednoho z nejvýznamnějších polních velitelů ve městě Naqiba.

V období 12. října až 3. listopadu 1994 (tedy asi za tři týdny) se z poměrně malé skupinky polo-ozbrojených studentů, stala síla 2500-3000 mužů relativně dobře ozbrojených, která dobyla druhé nejdůležitější město v zemi.

Po pádu Kandaháru se Tálibán soustředil na expanzi do dvou směrů jednak na sever na Herát a pak na severovýchod ke Kábulu. Kábul v té době držely jednotky Burhanuddína Rabbáního pod vedením Ahmada Šáha Masúda, jež byly pod trvalým bombardováním frakce vedené Gulbuddínem Hekmatjárem. Hekmatjár se octl mezi dvěma ohni (mezi Talibanem a Masúdem) a byl nucen odtáhnout. Následná ofenzíva samotného Tálibánu na Kábul ztroskotala na obratném velení Masúda. Na druhém směru útoku se Talibanu taktéž nedařilo a Herát se pod vedením Ismaila Chána ubránil (nutno říci, že za pomoci Masúda, který letecky transportoval část svých jednotek z Kábulu do Herátu a zároveň bombardoval jednotky Talibanu leteckými silami). Jestliže se Talibanu podařilo od Kábulu úspěšně odpoutat, pak ofenzíva na Herát a následný ústup skončily naprostým krachem. Stovky raněných příslušníků Tálibánu byly zanechány svému osudu v

poušti, protože hnutí v té době ještě nedisponovalo dostatečnou polní zdravotnickou službou. A. Rashid uvádí svědectví příslušníka Talibanu z těchto bojů: „..Každý den jsme byli bombardováni 10 - 15 krát. Došlo jídlo a voda a mí přátelé začali umírat žízni. Byl přerušen kontakt s našimi velitely a nevěděli jsme, kde jsou naše ostatní jednotky. Došla nám munice.“²⁴

Síly Tálibánu následně prošly pod vedení pákistánské tajné služby a regulérní armády podstatnou reorganizací a navíc byl zprovozněn letecký park hnutí. Při nadcházející ofenzivě na Herát toto město padlo 5. září 1995 a Ismail Chán uprchl do Íranu. Protože válka v Afghánistánu je silně ovlivněna tamními klimatickými podmínkami tzn., že v zimě se neválčí, bojové akce byly obnoveny až následující rok. V něm se stal hlavním cílem Kábul.

První polovinu roku 1996 se Tálibán spokojil pouze s ostřelováním města dělostřelectvem, které v podstatě dokončilo přeměnu metropole v hromadu sutin. Jen ze měsíc duben roku 1996 Táliban vystřelil na Kábul 866 raket, zabil 180 civilistů a 550 jich zranil²⁵. Hlavní směr útoku se soustředil na území kolem města s plánovaným obklíčením. K tomu však nedošlo, neboť Masúdovi jednotky se raději stáhly, než aby se ocitly sami v obklíčení. Tálibán tak vstoupil do hlavního města Afghánistánu 26. září 1996 bez boje. Následuje zavedení tvrdých šariátských opatření, které těžce dopadají na městské obyvatelstvo a zejména na ženy. Kromě toho se Tálibán dopouští významného excesu, když zajme a brutálně popraví představitele země z let 1990-1992 Nadžíbulláha, který se skrýval v komplexu OSN.

V roce 1997 Tálibán usiluje o ovládnutí celé země. Dalším logickým krokem je tedy ovládnutí města Mazár-e-Sharif na sever

---

24 Rashid, A., Taliban; Militant Islam, Oil & Fundamentalism in Central Asia, Yale University Press, str. 36

25 Tamtéž str. 47

země při hranicích s Uzbekistánem. Tato oblast je pod kontrolou generála Dostúma, který za podpory Uzbekistánu, vytvořil v podstatě autonomní území. Přesto však pozice Dostúma není tak silná, takže v roce 1997 těsně před invazí Tálibánu, Dostúm musí v důsledku vnitrostranické opozice prchnout ze země. Generál Málík Pahlawan město předává bez boje 24. května 1997 do rukou Tálibánu. Po té, 26. května, Pákistán oficiálně uznává jako první země na světě vládu Tálibánu jako jediného legitimního představitele země. 28. května však na protest proti tvrdým opatřením Mazár-e-Sharif povstalo. Následoval masakr Tálibánských jednotek ve městě, které se nedokázaly tak dobře orientovat v oblasti jako místní obyvatelstvo. Přestože Tálibán město ztratil, dokázal se udržet alespoň u města Kunduz. Z těchto pozic byl ale vytlačen generálem Dostúmem, který opět převzal moc. Generál Dostúm na podzim 1997 odhaluje masové hroby asi 3000 vojáků Tálibánu, kteří byli zabiti obzvláště krutým způsobem místním obyvatelstvem při povstání ve městě²⁶.

Rok 1997 byl z vojenského hlediska pro Tálibán nejhorší, protože kromě děsivých ztrát u Mazár-e-Sharif zaútočil i Massoud a dostal se až na předměstí Kábulu. Na diplomatickém poli došlo k radikálnímu zhoršení vztahů Tálibán-OSN. Tálibán vnímal OSN jako spolčení západních zemí, které se snaží odklonit Afghánistán od islámské cesty. Nedůvěra vůči OSN vyrůstala i z kritiky, která tato organizace vyslovovala k tálibánskému pojetí ženských práv a v neposlední řadě zde byla neochota OSN vůbec uznat vládu Tálibánu, takže křeslo ve Valném shromáždění OSN stále drželi zástupci Rabbáního vlády. Dále se, v reakci na postup Tálibánu na Mazár-e-Sharif, 6. června 1997 sjednocují zástupci opozice a zakládají tzv. Sjednocenou islámskou a národní frontu pro záchranu Afghánistánu později zkráceně známou pod názvem Severní Aliance.

---

²⁶ Tálibánští zajatci byli natěsnáni do železných kamionových kontejnerů, vyvezeni do pouště a tam ponecháni osudu.

V následujícím roce se Tálibán strategicky soustředil na dva klíčové body. Jednak na ovládnutí centrálního Afghánistánu obývaného hazárskou populací (tzv. Hazáradžát) a na znovudobytí města Mazár-e-Sharif. Tálibán využil geografický charakter centrálního Afghánistánu (jde o uzavřené horské oblasti) a prostě zablokoval přístupové cesty, čímž poprvé v občanské válce použil hladu jako zbraně. Dokonce i transporty humanitárních organizací měly zákaz vstupu do oblasti. Zatímco probíhala blokáda Hazáradžátu, Tálibán obsadil téměř bez boje Mazár-e-Sharif (8.srpna) neboť Dostúm znovu uprchl a ostatní polní velitelé byli pravděpodobně podplaceni. Tálibán tentokrát neudělal podobnou chybu jako před rokem a situaci ve městě měl pevně pod kontrolou. Následoval ovšem naopak masakr místních obyvatel. Vojáci Tálibánu nejdříve projížděli městem a zabíjeli vše co se hýbalo. Pak si najali místní pašunské průvodce, aby jim ukázali obydlí Hazárů, kteří byli duší povstání v minulém roce. Tálibánové se však vymkli kontrole a začali opět vraždit všechny bez rozdílu. Kromě toho byli zabito 8 představitelů íránského konzulátu a jeden íránský novinář. Podle Human Rights Watch bylo v srpnu 1997 zabito nejméně 2000 obyvatel města²⁷.

Po konečném ovládnutí Mazar-e-Sharif bylo dosaženo úspěchu i v centrálním Afghánistánu, kde se 13. září 1998 vzdalo v důsledku potravinové blokády město Bamiyan, centrum Hazáradžátu.

V roce 1997 však došlo i prvním vojenským zásahům zvenčí, když administrativa Billa Clintona rozhodla o raketových útocích na afghánské teritorium, kde se předpokládalo, že se nachází Bin Ládín, podezříváný z útoků na americká velvyslanectví v Keni a v Tanzánii. Tento incident spolu s dalším potlačováním lidských práv vládou Tálibánu ještě prohloubil mezinárodní izolaci režimu. Od Afghánistánu se začala odklánět i Saudská Arábie právě v důsledku

---

²⁷ Afghanistan: The Massacre in Mazar-i-Sharif, Human Rights Watch Report, C1007, November 1, 1998, <http://www.hrw.org/reports98/afghan/>, (stabilní)

ukrývání Bin Ládina, kterého chce tato země postavit před vlastní soudy. Výrazem této izolace je vydání do té doby nejtvrděší rezoluce Rady bezpečnosti č 1214 z 8. prosince 1998.

Od roku 1999 zbýval po vojenské stránce pouze jeden oponent Tálibánu a to generál Massoud jako představitel sil Severní Aliance. Ten však byl stále více zatlačován na sever, severovýchod země a tak v předvečer amerického útoku, hnutí Tálibán ovládalo téměř 90% Afghánistánu.

Organizace velení v rámci Tálibánu prošla určitým vývojem a to od značně zaostalé až primitivní směrem k propracovanějšímu systému. Tento vývoj lze časově rozdělit na tři fáze.

První fáze (1994-1996) odrážela organizační nezkušenost vůdců hnutí. N. Nojumi charakterizuje Tálibán jako „..ozbrojenou politickou organizaci s velmi chabou organizační strukturou.“²⁸ Protože hnutí prvotně vzniklo jako jakási forma domobrany proti banditismu mudžahedínů kolem Kandaháru, alespoň z počátku byly rozhodovací procesy vysoce demokratické. Jádrem hnutí byla tzv. Nejvyšší rada (šúrá), kde se koncentrovala veškerá rozhodovací moc. Skládala se z nejbližších přátel Mully Mohameda Omara, který měl poslední slovo. Přestože byl zakladatel hnutí Mulla Omar vůdcem, svá rozhodnutí konzultoval s širokou skupinou ostatních mullů, polních velitelů ba i prostých bojovníků. Tato poměrně rozsáhlá shromáždění, při kterých se horlivě debatovalo, mohla trvat celý den a i po celou následující noc²⁹. Otevřenost hnutí vůči různým názorům mimo jiné přispěla k jeho popularitě mezi obyčejným obyvatelstvem. Postupem doby, jak Tálibán ovládl větší část země, se tento orgán stále častěji uzavíral do sebe a rozhodoval bez jakýchkoliv konzultací, přičemž Omar soustřeďoval

---

28 Nojumi, N., *The Rise of the Taliban in Afghanistan, Mass Mobilization, Civil War and the Future of the Region*, Palgrave, New York 2002, str. 137

29 Rashid, A., *Taliban; Militant Islam, Oil & Fundamentalism in Central Asia*, Yale University Press, str. 95

stále více moci, až se stal zcela autokratickým vládcem, jehož slovo bylo svaté³⁰. Pro tuto uzavřenou skupinu spolu s Omarem sídlící v Kandaháru (de facto hlavní město země), se vžilo označení „kandaháří“.

Výsledkem debat v rané fázi bylo rozhodnutí, které se zapisovalo na kousek papíru, někdy i balícího nebo na krabičku od cigaret a posléze doručovalo konkrétní osobě³¹. Fatální nedostatečnost daného systému se projevila na konci roku 1996 při ofenzívách na Kábul a Herát. Následně byla za pomoci pákistánské armády a tajných služeb zlepšena komunikační infrastruktura Tálibánu natolik, že v následujícím roce bylo možné provést obkličovací operaci kolem Kábulu, jejímž výsledkem bylo dobytí tohoto města.

Po vstupu do Kábulu se Tálibán prohlásil za oficiální vládu Afghánistánu, což s sebou přineslo i kvalitativní změnu organizační struktury hnutí. Začíná tedy druhá fáze vývoje organizace Tálibánu, která je vymezena lety 1996–1999.

Dochází především k formování základů oficiální vlády Afghánistánu. V Kábulu je ustavena tzv. Kábulská rada, která se skládá z „výkonných ministrů“ a ze dvou styčných důstojníků v Pákistánu. Do těchto funkcí byli jmenováni někteří spolehliví členové kandahárské Nejvyšší rady. Kromě zárodků výkonné moci byla ustavena neformální dozorčí rada nad Kábulem, která rozhodovala o všech praktických aspektech chodu města. Je nutné zdůraznit, že ministerstva v této fázi byla do jisté míry přechodného charakteru. Jednotliví ministři zastávali své úřady spíše

---

30 Aureolu svatého muže si Omar pěstoval úmyslně. Např. v Kandaháru se 4. dubna 1996 objevil dav v údajném plášti Proroka Mohameda – relikvii uchovávané v Kandahárské svatyni. Po té byl davem spontánně prohlášen za „amíra al-muníní“ tj. „velitele pravověrných. Kromě toho lidová tvořivost obestřela Omarovu osobu nespočetnými zázraky.

31 Tamtéž str. 25

formálně, neboť mohli být kdykoliv vyměněni. Jejich fyzická přítomnost v úřadě byla omezená (oficiální úřední hodiny byly pouze v pracovní dny 4 hodiny dopoledne), vybavení kanceláří bylo v podstatě nulové³². S tím jak docházelo k mocenskému posilování kandahárské Nejvyšší rady, faktická moc Kábulské rady „výkonných ministrů“ klesala. Vzhledem k tomu, že každou záležitost bylo třeba konzultovat nejdříve s Kandahárem, většina rozhodnutí trvala neúměrně dlouho. Kábulská rada se postupem doby profilovala jako umírněné křídlo uvnitř hnutí, nicméně postupně bylo mocensky odstaveno.

V říjnu 1999 (třetí fáze vývoje Tálibánské administrativy) dochází k masivním změnám v Kábulské radě a k ustavení oficiální afghánské vlády. Navzdory tomuto posunu však zůstává moc v rukou Nejvyšší rady v Kandaháru.

Níže ve vertikální organizační struktuře správy Tálibánu stáli guvernéři provincií nebo velkých měst a dále pak místní samosprávy. V tomto případě ovšem platí, že vůbec nemuselo jít o příslušníky hnutí. Většinou šlo o lokální elity, jež rozhodovaly podle příkazů z centra. K jejich kontrole byla v oblasti umístěna ozbrojená posádka Tálibánu. Tyto síly byly silnější na severu země v nepaštunských oblastech, kde byla větší pravděpodobnost vzpoury.

Celkově se dá říci, že organizační struktura Tálibánu na vyšších stupních byla chaotická. Dá se i říci, že oficiální funkce či ministerstva byla až do roku 2000 tvořena pouze za účelem přesvědčit mezinárodní společenství o efektivním ovládnutí země. Z počátku však byla tato efektivita mizivá kvůli fatálnímu nedostatku zkušeností členů Tálibánu, avšak později se situace zlepšovala. Je ovšem třeba zdůraznit fakt, že Tálibán by se neměl chápat jako monolit. V rámci hnutí existoval umírněný proud v

---

³² Rashid, A., Taliban; Militant Islam, Oil & Fundamentalism in Central Asia, Yale University Press, str. 101

Kábulu. O lokálních autoritách na nižších stupních v řízení země se leckdy ani nedá mluvit jako o příslušnících Tálibánu.

Kromě výše popsané třífázové „civilní“ administrativy existovalo od počátku i vedení vojenských operací. Hlavní rozhodování na vojensko-strategickém poli se odehrávalo v tzv. Vojenské radě. Dělení mezi „civilními“ orgány a „vojenskými“ ovšem není tak ostré, neboť některé osoby zastávaly více funkcí najednou, což přispívalo k celkovému chaosu uvnitř administrativy. Například Mulla Mohamed Abbas, který byl na začátku roku 1996 ve funkci výkonného ministra zdravotnictví v Kábulské radě, byl zástupce hlavního velitele provádějící neúspěšnou ofenzivu na Mazar-e-Sharif. Po tomto neúspěchu se přesunul do Heratu, kde organizačně zajišťoval další ofenzivu na toto město. Do Kábulu se vrátil až po šesti měsících. Během této doby bylo ministerstvo zdravotnictví neorganizované a v podstatě nečinné³³. Cílem Nejvyšší rady byla častá rotace členů v různých funkcích a to proto, aby si tito členové nevybudovali svou vlastní mocenskou základnu. Nebylo ani nezvyklé, když byl nějaký představitel povolán „za trest“ na frontu, aby tam osvědčil své organizační schopnosti. Častá rotace se netýkala pouze velitelů, ale i prostých vojáků, z nichž někteří se například masivně vraceli do svých vesnic kvůli sklizni.

Hnutí si nemohlo dovolit budovat pravidelnou armádu v evropském slova smyslu. Důvody byly stejné jako ty, se kterými se potýkali předchozí vládci Afghánistánu: finanční náročnost a roztržitost země v mnoha oblastech. Ozbrojená síla Tálibánu se tak začala budovat na modelu koalice vojenských formací složených z různých skupin s rozdílným stupněm loajality, intenzity zapojení, dovednostem a organizační soudržností. Je ovšem třeba říci, že přes snahy o začlenění těchto skupin do organizačních celků, k ustavení nějaké vyšší armádní struktury nikdy nedošlo,

---

³³ Rashid, A., *Taliban; Militant Islam, Oil & Fundamentalism in Central Asia*, Yale University Press, str. 100

příčemž mnoho z těchto formací mělo za sebou časté střídání stran. A. Rashid popisuje formální vojenskou strukturu Tálibánu takto³⁴:

Vrchní velitel: Mohammed Omar

Náčelník generálního štábu: Mohammed Hassan

Náčelník štábu armády: Rahmatullah Akhund

Velitel sboru: Mohamed Fazil

Velitel divize: Jumma Khan

Velitel divize: Mohammed Younas

Velitel divize: Mohammed Gul

Velitel divize: Mohammed Aziz Khan

Obrněná síla č. 4: Mohammed Zahir

Výše nastíněná struktura je ovšem spíše pomocné schéma, které pomáhá pochopit systém velení. Označení „Armádní sbor“ není ekvivalentem armádního sboru v pravidelných armádách národních států. Spíše je to označení armády jako celku. Stejně tak označení „Armádní divize“ nelze chápat jako standardní divizi, ale spíše jako souhrn skupin operující v určité oblasti. Nižší organizační stupně nejsou známy, což však neznamená, že by neexistovaly. Primární základny se nacházely v Kábulu, Herátu a Kunduzu s tím, že další byla umístěna v místech bývalých sborových velitelství (Kandahár, Jalalabad) a významných městech na severu (Mazar-e Sharif, Shiberghan, Maimana).

Pro zdůraznění vojenského charakteru hnutí Tálibán je dobré se krátce zmínit o jeho výzbroji. Uvádí se³⁵, že mezi lety 2000 až 2001 hnutí disponovalo nejméně 100 tanky ruské provenience buď typ

---

34 Tamtéž, str. 221

35 Následující informace čerpány z The Taliban's military forces (prior hostilities), non-subscriber extract from Jane's World, Armies' Afghanistan entry, http://www.nuui.com/Sections/Afghanistan/Taliban_Military.htm, (stabilní)

T-55, T-54, T-62 a dokonce T-34/85! K přepravě sloužily taktéž starší obrněné transportéry ze sovětské éry. Jako jediná samostatná obrněná organizační jednotka se uvádí již zmiňovaná brigáda tzv. Obrněná síla č. 4. umístěná v Kábulu. Tato jednotka ovšem zřídka operovala jako celek, ale její jednotlivé komponenty byly přiřazovány k ad hoc tvořeným bojovým skupinám. Afghánská taktická doktrína počítala s těžkou technikou pouze jako doplněk v útoku a ostřelování stabilních dobře lokalizovaných cílů. Jedinou zdokumentovanou výjimku masového nasazení obrněnců představuje nasazení kolony tanků T-54, T-55 a T-65 v červenci 1998 v bojích kolem Maimany na severovýchodě Afghánistánu.

Dělostřelectvo bylo nejefektivnější specializovanou zbraní Tálibánu. Sestávalo se z dvou set kusů děl různých ráží a také tažených raketometů. Platí pro ně stejná taktická pravidla jako u obrněných prostředků - přiřazování k ad hoc skupinám pro plnění konkrétních úkolů.

Letecké síly se skládají z počtu asi 20 kusů stíhaček MiG-21 a strojů Su-22. V roce 1999 jich bylo maximálně 12 plně bojeschopných. Tento strojový park dále doplňuje asi pět kusů výcvikových stíhaček LC-39C z Aera Vodochody, které byly dodány ještě za komunistického režimu a které jsou nyní v Afghánistánu využívány taktéž k bojovým úkolům. K vzdušné přepravě slouží ruské vrtulníky Antonov AN-12, AN-24, AN-26 a AN-32 pravděpodobně zakoupené z Běloruska nebo Ukrajiny přes Dubai.

Obecně se dá říci, že nejmenší nezávislá formace může čítat od několika desítek až po několik stovek bojovníků. Zde je namístě uvést, že Tálibán navázal na tradici vzniklou v polovině 80. let, kterou bylo vytváření různých ad-hoc skupin pro určitý taktický úkol pod dočasným velitelem.

Pro uchopení celkové struktury Tálibánu se dají jeho

ozbrojené síly rozdělit na dvě skupiny, tzv. afghánskou složku a složku zahraniční. Je nutné zdůraznit, že hnutí vyrůstalo na afghánsko-pákistánském paštunském pomezí, které se vyznačuje slabým dosahem moci centrální vlády. Paštunské obyvatelstvo spíše upřednostňuje kmenovou identitu před státní příslušností. Z tohoto úhlu pohledu proto není těžké pochopit motivaci některých pákistánců (paštunů) pro vstup do hnutí Tálibán, které bylo exponentem především paštunských zájmů. Západní kategorie národního státu bohužel v této oblasti nefungují, nicméně z mezinárodně-právního úhlu pohledu státní příslušnost konkrétního bojovníka hraje roli a proto bude brána v úvahu. Příslušníci hnutí Tálibán se z počátku především rekrutovali ze studentů madras z obou stran hranice. Jestliže tedy bude mít vliv státní příslušnost na mezinárodně-právní postavení zadržené osoby, je nutné rozdělit studenty pocházející z těchto madras podle této příslušnosti na dvě skupiny. Často je totiž s touto složkou nakládáno jako z homogenním celkem³⁶ a zařazováno jak do čistě Afghánské složky nebo do složky zahraniční.

Afghánskou složku Tálibánu tvoří tedy čtyři podskupiny. Za prvé jsou to afghánští studenti z madras, které se nacházejí v příhraničních oblastech Pákistánu (popřípadě z Karáčí) Pro tento typ bojovníků vesměs platí, že tvoří ideologické jádro armády a že jejich zapojení do struktur Tálibánu bylo větší mezi lety 1995-1998 a v pozdějších letech klesá. Postrádali totiž důkladnější vojenských výcvik, který ovšem na druhou stranu nahrazovali větším bojovým zápalem což se však odrazilo na ztrátách. Podle údajů Severní Aliance se právě vysoké ztráty projevíly na úrovni entusiasmů a ochoty vůbec na frontu odejít. Tito studenti byli potomci Afghánců, kteří žili v uprchlických táborech. Většinou tedy ani v Afghánistánu nebyli a tudíž neznali jeho tradiční kulturu. Protože vzdělání v madrasách bylo bezplatné a kromě toho

---

³⁶ Davis, A., How the Tálibán became a military force, sborník Fundamentalism reborn? Afghanistan and the Tálibán, ed. Maley, W., New York University Press, New York 1998

často tyto instituce poskytovaly ubytování a stravu, stal se vstup do madrasy jediným smysluplným krokem v životě potomka afghánských uprchlíků. Vzdělání ovšem bylo pouze jednostranně orientované na islám nebo šířeji na tzv. islámská studia. Interpretace Koránu probíhala v souladu s politickou ideologií strany, která zakládala konkrétní madrasu. Výlučně mužské osazenstvo madras a fundamentalistický výklad Koránu vedl budoucí Táliby k značně pokřivenému vztahu k ženám. Závislost na životě v madrase vedla k nucenému odchodu studentů na frontu, když vedoucí madras po konzultacích s vedením Tálibánu a podle vývoje bojů, tyto instituce zavřely a „doporučili“ studentům odejít do Afghánistánu.

Druhou skupinou tvořící Afghánskou složku Tálibánu představují skupiny bývalých mudžahídů se svými ostřílenými veliteli. Jejich přechod na stranu Tálibánu byl způsoben mnoha faktory, z nichž rozhodně tím nejvýznamnějším byly finance, dále pak společná etnicita, jazyk atd. Spolehlivost těchto jednotek byla sice mizivá, ale zase na rozdíl od studentů z madras disponovaly vlastními zbraněmi a především výcvikem. Ideologie tedy nemusela být u těchto bojovníků primárním motivem, nemuseli navenek vůbec souhlasit s myšlenkami Tálibánu. Především však šlo o ty Afghánce, jejichž jedinou životní kvalifikací byla válka.

Třetí skupina, která podtrhuje vojenský charakter Tálibánu, jsou bývalé důstojnické kádry komunistické armády, která bojovala po boku sovětské armády a lidé z dalších formací bývalého režimu např. Národní gardy a Národní policejní síly (Sarandoi). Tito lidé působili na všech kvalifikovanějších postech zejména u dělostřelectva, letectva a v komunikačních strukturách. Motivem těchto lidí byly samozřejmě peníze a kariéerní zabezpečení.

Posledním prvkem v řadách Tálibánu byla paštunská kmenová milice tzv. lashkar³⁷, kterou historicky svolával panovník na

---

37 Rashid, A., Taliban; Militant Islam, Oil & Fundamentalism in Central Asia,

obranu země nebo se seskupovala na lokální úrovni za účelem obrany kraje. Postupem doby tato milice už nebyla založena na bázi dobrovolnosti, ale na nucených odvodech.

Takzvaná zahraniční složka Tálibánu je daleko různorodější, ale zase na druhou stranu méně početná. Z celkového počtu max. 45 000 mužů Tálibánu tvořili asi 9000-12000 cizí státní příslušníci. Zde je ovšem třeba zdůraznit, že tito cizinci nejsou novum, neboť se v Afghánistánu objevovali už za Sovětské invaze. Na konci 90. let se jejich počet rapidně zvyšuje. Jejich vysoká motivace, stupeň vojenského výcviku je primárně předurčoval k těm nejsložitějším bojovým úkolům - tvořili vždy první údernou sílu v rozvíjejícím se útoku. Na druhou stranu jsou tyto jednotky charakteristické větší organizační autonomií, což vyjadřuje větší vliv na politickém rozhodování Tálibánu.

Největší část z nich (asi 8000 bojovníků) představoval kontingent Pákistánců, jež lze řadit do tří skupin. Stejně jako u afghánské složky to byli studenti z madras na pákistánsko-afghánském pomezí, ale zde se jedná o Pákistánce, přičemž pro ně platí to, co bylo napsáno výše o afghánských studentech. Dále šlo o dobrovolníky z organizací jejichž programem je militantní islám (Harakat-e Mujahideen) a konečně dobrovolníci z radikálních organizací vyhraněných mimo jiné proti šíítům (Sipah-e Sahaba Pakistan, Lashkar-e Jhangvi). Posledně dvě jmenované kategorie Pákistánců procházely v Afghánistánu čtyřiceti denním vojenským výcvikem, tudíž jejich využitelnost v boji byla vyšší.

Druhým nejpočetnější kontingent zahraniční složky Tálibánu představovali Arabové, kteří dosahovali počtu až 3000 bojovníků. Většina z nich byla dislokovaná na nejexponovanějších místech severní fronty a zbytek sloužil jako součást „létajících kolon“ starající se o klid v týlu. Za zmínku stojí formace, která

zajišťovala bezprostřední přístupy ze severu ke Kábulu - tzv. Brigáda 055³⁸, kterou tvořili ti nejoddanější stoupenci Bin Ládina a jejichž počet kolísal mezi pěti sty až šesti sty vojáků. Arabští bojovníci se odlišovali od všech ostatních formací na afghánském bojišti zdaleka nejvyšší agresivitou a odhodláním.

Neméně důležitou součástí cizinecké složky tvořilo Islámské hnutí Uzbekistánu (cca 2000 mužů). Jeho název může být matoucí, protože členy nebyli pouze Uzbekové, ale také Kyrgyzové, Tádžikové, Ujgurové z čínské autonomní oblasti, Čečenci a možná i příslušníci států Jihovýchodní Asie. Někdy bývají i pod velení této organizace zahrnovány dříve jmenované pákistánské skupiny Sipah-e Sahaba Pakistan a Lashkar-e Jhangvi.

Nicméně otázku cizinců nelze paušálně zjednodušit pouze na bojovníky. Často docházelo k tomu, že na území ovládané Tálibánem působily islámské humanitární organizace, které sice vyvíjely humanitární činnost, ale mohly být také zástěrkou pro působení cizích bojovníků. Mohlo se stát, že někteří cizinci působili určitou dobu v těchto humanitárních organizacích, pak se cvičili v táborech a následně odcházeli na frontu. Možná je samozřejmě pouze přítomnost v humanitární organizaci s tím, že daná osoba vůbec nemusela vejít do kontaktu s bojem.

Z oficiálního pohledu americké administrativy je dělení Tálibán - Al-Kajda vedené na základě státní příslušnosti. Výše uvedená fakta, však podporují spíše domněnku, že v rámci Tálibánu se vyskytovali také cizinci z nichž ne všechny je možné považovat za členy Al-Kajdy. Cizinci mohli bojovat nebo působit v Afghánistánu pouze na základě osobního přesvědčení o nutnosti boje proti mudžahedínům s konečným cílem dostat pod kontrolu Tálibánu celou zemi. Hypotéza, že každý cizinec v řadách Tálibánu je člen

---

38 McCarthy, R, The Elite Force who are ready to Die, Guardian, October 27, 2001, <http://www.guardian.co.uk/waronterror/story/0,,581773,00.html>, (stabilní)

Al-Kajdy je nevyvratitelná, pokud chybí definice člena Al-Kajdy. Na tomto místě je ale možné tvrzení upravit tak, že ne každý cizinec v řadách Tálibánu je člen Al-Kajdy. Podle mého názoru je z hlediska Ženevských dohod nepodstatné zda je zadržovaná osoba člen Al-Kajdy, protože to může dokázat pouze soud. Přímo v bojové akci během ozbrojeného konfliktu je nutné se dívat na cizí státní příslušníky jako na cizince, kteří mají své postavení definované v Ženevských úmluvách.

Je tedy Tálibán spíše politické hnutí nebo vojensky organizovaná síla? Dá se říci, že „Tálibán byl předně vojenskou organizací než politickým hnutím“³⁹ a že „svou energii zaměřoval téměř výlučně na válku“⁴⁰. Je možné, přijmout tvrzení, že to byla jedna z vojenských organizací, která se v důsledku svého politického programu (i když jakkoliv vágního a nepsaného) a za silné podpory ze strany Pákistánu ocitla na prahu vítězství v občanské válce. Není neobvyklé, že v občanské válce má ta která frakce svůj politický program na základě kterého se profiluje a většinou má také tato frakce politické vedení, které rozhoduje i o vojenských otázkách. Kromě politického programu, frakce v občanské válce většinou také disponuje vojenskou silou. V případě Tálibánu může mlhavost hranice mezi politickým a vojenským statutem vyvolat pochybnosti o jeho vojenském charakteru, ale podíváme-li se na jeho členění blíže, nemůže být dále pochyb. Tálibán vykazuje vojenskou strukturu bez níž by ostatně nebyl schopen ovládnout téměř celý Afghánistán. Tálibán se skládá s vojenských jednotek, které mají svého vojenského velitele, ale jejich vztah navzájem je volnějši. Masivní vojenského vybavení zahrnující tanky, těžké dělostřelectvo, prostředky protiletectvé obrany ba i letectvo samotné, jsou spíše znaky armády než politického organizace.

---

39 Davis, A., How the Tálibán became a military force, sborník Fundamentalism reborn? Afghanistan and the Tálibán, ed. Maley, W., New York University Press, New York 1998, str. 69

40 Tamtéž str. 55

Z hlediska mezinárodního práva je ovšem problematická národnostní skladba Tálibánu. Zjednodušený oficiální pohled USA jednostranně označuje cizineckou složku Tálibánu jako příslušníky Al-Kajdy. Takovýmto postupem se ovšem nebere v úvahu například případ Pákistánců (přesněji Paštunů), kteří odešli bojovat do Afghánistánu proti Severní Alianci a s útoky na USA nemají, snad kromě ideologického souhlasu, mnoho společného. Proto je problematické prohlásit jakéhokoliv cizího státního příslušníka Tálibánu za příslušníka Al-Kajdy. Neschopnost rozlišovat mezi cizinci vedla nutně k přehmatům, kterých se dopustily americké jednotky při vítězném postupu napříč Afghánistánem. Jak se mezinárodní právo dívá na tyto cizince bude rozebráno v kapitole páté a šesté.

Do jaké kategorie podle čl. 4 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci spadá Tálibán? Jestliže se vezmou ozbrojené síly vládnoucího hnutí Tálibán jako celek (dělení na afghánskou a cizineckou složku je tedy zatím úmyslně zanedbáno), pak se dá říci, že v kontextu 4. článku Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949, jde o „příslušníky jiných milic a jiných dobrovolnických sborů (...), kteří jsou činní na vlastním území nebo mimo ně, i když je toto území obsazeno...“⁴¹ Protože však neexistuje pravidelná armáda Afghánistánu ve smyslu bodu čl. 4 A. 2 a země se navíc nachází ve stavu občanské války, je toto ozbrojené hnutí vzhledem k ovládnutí téměř 90% území Afghánistánu, reprezentantem ozbrojených sil země.

3.1.2 Severní aliance

Severní Aliance je uskupení, které vykryštovalo sloučením několika různých afghánských frakcí po obsazení Kábulu Tálibánem 26. září 1996. Jednotícím prvkem je odpor proti paštunskému

---

⁴¹ Convention (III) relative to Treatment of Prisoners of War, Art. 4, August 12, 1949, Geneva, <http://www.cicr.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (vysoce stabilní)

Tálibánu, neboť většina etnik v Alianci je nepaštunská. Frakce prezidenta Rabbaniho Jamiat-i Islami představuje tádžický, persky mluvící prvek a je významná v tom smyslu, že byla v roce 2001 stále uznávána jako legitimní vláda Afghánistánu. Tuto frakci podporuje uzbecká Junbish-i Milli-yi Islami pod vedením generála Abdula Rašida Dostúma, který zprvu sice proti Rabbánimu bojoval, ale porážka od Tálibánu ho přesvědčila o nutnosti změny spojence. Třetí důležitý komponent Severní Aliance je Shura-yi Nazar-i Shamali, kterou do 9. září 2001 vedl Ahmad Šah Masúd.

Celá Severní aliance byla vyzbrojena podobnou výzbrojí jako Tálibán, ale byla méně početná. Výsledkem bylo, že na počátku operace Trvalá svoboda, opozice ovládala maximálně 10% území země, konkrétně na severu.

3.2 Průběh bojů

Ještě před samotným zahájením bojových operací, předložil prezident Bush afghánskému režimu ultimátum, které se dá pokládat za souhrn amerických cílů tohoto tažení. Ultimátum bylo předloženo 20. září 2001 a USA v něm požadovaly předání všech členů Al-Kajdy nacházejících se na území Afghánistánu do USA, uzavřít výcvikové tábory a předat každou osobu z těchto výcvikových táborů příslušné autoritě a povolit volný přístup USA do těchto táborů ke kontrole. Výše uvedené požadavky podle vyjádření prezidenta „nejsou určené k vyjednávání nebo diskusi. Tálibán musí jednat a to ihned...“⁴²

Po vypršení lhůty ultimáta G. Bush a D. Rumsfeld v podstatě opět shrnuly požadavky a tím vyjádřili cíle tažení⁴³. Pro účely

---

42 President declares „Freedom at War with Fear, Adress to Joint Session of Congres and the American People, Washington D.C., September 20, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (stabilní)

43 Presidential Address to the Nation, October 10, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>, (stabilní); Rumsfeld and Myers Briefing on Enduring Freedom, October 7, 2001,

této práce je důležité zdůraznit bod 3, kde se mluví o předání osob „příslušné autoritě“, aniž by se tato autorita blíže specifikovala.

O vojenské operaci se uvažovalo už těsně po útocích 11. září, kdy se vybíral krycí název pro tuto akci. Předpokládal se název Nekonečná spravedlnost jako modifikace názvu Nekonečný dosah, což byla odvetná operace proti zařízení Bin Ládina v Afghánistánu a Súdánu v roce 1998. Tento název byl ovšem změněn 25. září 2001 na Trvalou svobodu, neboť Nekonečnou spravedlností se podle muslimů vyznačuje pouze Bůh.

Konkrétní vojenský plán vypracoval generál Tommy Franks. Tento plán zohledňoval historické zkušenosti z vojenských operací v Afghánistánu, politickou a vojenskou situaci v regionu. Plán byl předložen 1. října 2001 k posouzení D. Rumsfeldovi a 2. října G. Bushovi. Začátek akcí byl stanoven na 7. října 2001. Americké centrální velení (CENTCOM) se především chtělo z počátku vyvarovat přímé intervence a v pozemní válce spíše spoléhalo na síly Severní aliance. Velká pozornost byla také věnována logistické podpoře, zejména pak plánování tras přes území států, kde bylo vyjednáno povolení k přeletu. Konkrétně CENTCOM řídil tyto hlavní druhy akcí: přímý útok na členy vedení Tálibánu a Al-Kajdy; zlomení vojenské síly Tálibánu; zvláštní operace Speciálních jednotek. Tyto akce probíhaly souběžně s tím, že možnost manévru pozemními konvenčními silami byl ponechána v záloze.

2.2.1 Příspěvek NATO

Solidarita s USA a příspěvek NATO k válečným akcím (na základě ustanovení čl. 5 Washingtonské smlouvy) začala již počátkem října 2001, kdy byla umístěna ve východním středomoří skupina sil Standing Naval Force Mediterranean. Tento svaz plnil

---

http://www.dod.gov/transcripts/2001/t10072001_t1007sd.html, (stabilní)

nejrůznější úkoly jako např. kontrola obchodní lodí v oblasti, průzkumná činnost nad územím Afghánistánu atd. K plnění těchto úkolů byla převelena do oblasti skupina sil z Atlantiku (Standing Naval Force Atlantic), která spolu s první skupinou zajišťuje pomocí rotace stálou přítomnost sil NATO ve východním Středomoří. Od 16. března 2004 byla působnost této skupiny rozšířena na celé Středomoří.

2.2.2 Operace Trvalá svoboda

Operace Trvalá svoboda začala 7. října 2001 a zaměřila se od počátku na redukování vzdušné obrany a komunikační infrastruktury. Americké a britské týmy speciálních jednotek vykonávaly průzkumné mise v Afghánistánu již týden před prvními vzdušnými údery. 15. října došlo ke kontaktu mezi speciálními jednotkami a většinou hlavních vůdců Severní Aliance. Tyto síly se pak začaly připravovat na hlavní kombinovanou ofenzívu proti Tálibánu. Počáteční vzdušné operace zahrnovaly směsici vzdušných úderů ze strategických bombardérů B-1, B-2 a B2; stíhaček F-14 a F/A-18 startujících z letadlových lodí a raket Tomahawk odpalovaných jak z amerických tak z britských lodí a ponorek.

K prvním velkým bojům došlo v horách jižně od Mazar-e-Sharif, kde se snažily probít k městu americké speciální jednotky a jednotky Severní aliance pod vedením generála Dostúma a Atty. Boje propukly, když se Dostúmova skupina zmocnila vesnice Bishqab 22. října. Následovaly 23. října boje u Cobaki a Chapchalu a 25. října u Oimetanu. Klíčová bitva v oblasti proběhla, když se Dostúmovy jednotky snažily dobýt starou sovětskou obrannou pozici u vesnice Bai Beche asi 16 kilometrů jihovýchodně od Keshendeh-ye Pa'in. 5. listopadu Dostúmova jízda zdolala tyto obranné pozice a hned poté Attovy síly ovládly Ac'capruk na řece Balkh, čímž se otevřel prostor k rychlému pochodu na Mazar-e-Sahrif, které padlo do rukou Severní aliance 10. listopadu.

Pád Mazar-e-Sharif ukončil nadvládu Tálibánu v severním Afghánistánu. V následujících dnech padl Taloqan, Herat, Shindanda a nakonec 13. listopadu bez boje Kábul. Tento rychlý postup byl způsoben mnoha faktory jako byla spolupráce mezi speciálními jednotkami a veliteli Severní aliance, koaliční vzdušné útoky a negativní vztah mezi místním obyvatelstvem a Tálibánem.

Významná síla asi 5000 bojovníků Tálibánu a Al-Kajdy byla obklíčena ve městě Kunduz, ve kterém se tito bojovníci vzdali po dvanácti denním obléhání 26. listopadu.

Velká část zajatců od Mazar-e-Sharif byla umístěna v pevnosti Qala-e-Gangi západně od města. V této pevnosti došlo 25. listopadu ke vzpouře a dvoudenním boji o pevnost.

Po dobytí Kábulu a Kunduzu se pozornost soustředila na Kandahár, který tvořil významnou oporu Tálibánu. Speciální jednotky za podpory sil Hamida Karzaiho postupovaly k městu ze severu a jednotky Agha Shirzaiho z jihu. Výsledkem byl sled bitev u Tarin Kowt (18. listopad) a Sayed Slim Kalay (2.-4. prosinec) severně od města. Dále došlo 2.-6. prosince k bojům jižně od města v prostoru dálnice č. 4. Po těchto akcích vůdce Tálibánu Mullah Omar a další špičky hnutí z města uprchli.

Spojenecké síly následně lokalizovaly další skupinu bojovníků, která snad zahrnovala i bin Ladina, v opevněném komplexu Tora Bora v Bílých horách. Dobývání opevněných pozic si vyžádalo 16 dní tvrdých bojů, jež skončily až 17. prosince.

V polovině měsíce byla většina nepřátelských sil obklíčena v „kapsách“ nebo větších „kotlích“, někteří se skrývali v jeskyních, další utíkali.

V lednu 2002 koaliční letectvo bombardovalo komplex Zawar Kili a začal se zvyšovat počet zadržených členů Tálibánu a Al Kajdy. 10. ledna byla první skupina těchto zadržených transportována z kandahárského letiště na Guantanámo na Kubu.

2.2.3 Vzdušná válka

Spojené Státy připravily seznam cílů a kontrolovaly pohyby všech vojenských letadel v Afghánistánu z centra nacházejícího se v Rijádu. Letadla z letadlových lodí startovala z Arabského moře, těžké bombardovací síly vzlétaly z americké základny v Indickém oceánu na ostrově Diego García. V rozmezí 9. října 2001 a 7. listopadu 2001 používaly síly USA vzdušný prostor Ukrajiny k doplňovacím a zásobovacím letům. Významná byla také podpora Bulharska a Rumunska, kde měly Spojené státy de facto základnu v regionu. Vojenští plánovači předpokládali, že bude potřeba pětiměsíční vzdušné ofenzívy před pokusem o dobytí Kábul. Ve skutečnosti stačilo 20 dní přípravy a jednotky Severní aliance dobyly Kábul během 24 hodin.

K 20. listopadu 2001 použili Američané na 10 000 kusů bomb nebo raket. Z toho bylo asi 60 % tzv. „přesné“ munice naváděné laserem nebo satelitní technologií. Jako cíle sloužily radary, různá řídicí centra, infrastruktura Al-Kajdy, letiště a letadla. Do začátku února, kdy letecká válka v podstatě končí, činilo průměrné zastoupení „přesně“ naváděné munice kolem 50-60%⁴⁴.

2.2.4 Operace pozemních sil

Přestože došlo v prosinci 2001 k ustavení prozatímní vlády Hamída Karzáiho, stále se nepodařilo pacifikovat celé území Afghánistánu a zajistit vedoucí členy Al-Kajdy. V roce 2002

---

44 Údaje o vzdušné válce čerpány z Operation Enduring Freedom, The Air War, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom-ops.htm>, stabilní

dostává konflikt jiný charakter, kde již nejde o zničení hlavních koncentrovaných sil protivníka, ale o vyhledávání a ničení skupinek „partyzánů“, kteří se rozptýlili v krajině nebo i v městských aglomeracích.

Jako první z mnoha tzv. protiteroristických operací byla podniknuta Operace anakonda na počátku března 2002. Této operace se zúčastnilo asi 2000 vojáků z různých zemí plus jednotky Severní aliance. Boje byly na změřeny na region Šahi Chot jižně od města Gardez v jižním Afghánistánu. V té době byla Operace anakonda největší pozemní spojeneckou operací od začátku války.

Do března 2004 bylo provedeno několik dalších operací: Snipe (květen 2002), Mountain Lion (duben 2002), Mountain Sweep (srpen 2002), Valiant Strike (únor 2003), Mountain Viper (září 2003), Avalanche (prosinec 2003), Mountain Blizzard (leden 2004), Mountain Storm (březen 2004). Není nutné se podrobně rozepisovat o každé zvlášť. Postačí obecná charakteristika.

Většina z výše uvedených operací měla charakter výsadku speciálních sil v součinnosti nebo bez s jednotkami Severní Aliance a to do předem vytypovaného prostoru. V tomto prostoru se předpokládala přítomnost Tálibánu nebo Al-Kajdy. Po samotné operaci bylo většinou zabaveno množství lehčích i těžších zbraní a munice a také bylo zajato určité množství osob.

Na základě mandátu OSN (rezoluce 1386/2001, 1413/2002, 1444/2002) podle kapitoly VII Charty a ve shodě s Bonnskou dohodou z prosince 2001 byla ustavena k 6. prosinci 2001 mnohonárodní jednotka ISAF (International Security Assistance Force). Jejím prvotním úkolem bylo zajistit Kábul a okolí, aby mohla prozatímní Karzáiho vláda bezpečně fungovat. 11. srpna 2003 přebírá velení ISAF Severoatlantická aliance a 13. října 2003 je její působnost rozšířena i mimo hranice Kábulu (pod ISAF dnes spadá sever a západ

Afghánistánu, tj. asi 50 % země). Kromě ISAF působí v Afghánistánu mise OSN pod názvem United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA).

2.2.5 Konec konfliktu?

Pro aplikaci mezinárodního humanitárního práva je důležité časově vymezit trvání konfliktu v Afghánistánu. Jestliže se právo ozbrojených konfliktů aplikuje pouze na dobu tohoto konfliktu, pak po jeho skončení by se měly aplikovat normy jiné (vnitrostátní právo Afghánistánu). Za počátek konfliktu se obecně uznává 7. říjen 2001, což je oficiální začátek operace Trvalá svoboda. Konec konfliktu však tak jasný není. Teoreticky to může být 22. prosinec 2001, kdy došlo na základě Bonnské dohody k ustavení prozatímní vlády Hamída Karzáiho. Boje po tomto datu de facto stále trvaly, jejich intenzita však po čase klesá. D. Rumsfeld prohlásil při návštěvě Kábulu 2. května 2003 boje za oficiálně ukončené⁴⁵. Ačkoliv zároveň dodal, že „bojové operace malého rozsahu budou v Afghánistánu pokračovat proti malým kapsám Tálibánu a Al-Kajdy“⁴⁶. Rozpor mezi oficiálním ukončením a „bojovými operacemi malého rozsahu“ vyvrací nadále celkově nestabilní situace při hranicích s Pákistánem, která vedla k zahájení „zatím největší pozemní operace, operace Avalanche, napříč východním a jižním Afghánistánem. Účastnilo se jí více než 2000 vojáků zahrnující čtyři pěší prapory a jednotky Afghánské národní armády a milice“⁴⁷. V současné době je situace při hranicích s Pákistánem nadále nebezpečná. Neutuchající případy vyžadují další posílení spojeneckého kontingentu v oblasti. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky charakterizuje současnou situaci v Afghánistánu

---

45 Rumsfeld Announces End of Afghan Combat, Washington Post, May 2, 2003, <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A2634-2003May1?language=printer>, (stabilní)

46 Tamtéž

47 Bahmanyar, M., Afghanistan Cave Complex 1979 - 2004: Mountain Strongholds of the Mujahideen, Tálibán & Al Qaeda, Osprey Publishing 2004

takto: „Schopnost afghánských orgánů a jednotek ISAF udržovat pořádek a zajistit bezpečnost svých občanů a návštěvníků je velmi omezená. V zemi jsou stále aktivní zbytky bývalého režimu Tálibánu a teroristické sítě Al Kajda a pokračují zde vojenské operace USA a spojenců. Cestování není bezpečné na celém území Afghánistánu, včetně hlavního města Kábulu, vzhledem k probíhajícím vojenským operacím, přítomnosti min, banditů, ozbrojených srážek mezi politickými a kmenovými skupinami a rizika teroristických útoků“⁴⁸.

Je evidentní, že otázka ukončení konfliktu v Afghánistánu tvoří politikum. Proto lze pro další uvažování o dané problematice připustit dvě pracovní verze: buď konflikt v Afghánistánu stále trvá, s tím, že hnutí Tálibán bylo odstaveno od moci, nicméně neskončil jeho organizovaný odpor. V takovém případě lze stále trvající konflikt rozdělit na dvě fáze:

- konvenční fáze 7.října - 22.prosince 2001
- tzv. „Low intensity conflict“ od 23.prosince 2001 do současnosti

Jako „Low intensity conflict“ lze považovat operace malého rozsahu proti zbytkům Tálibánu a Al-Kajdy. Obecně tento termín definuje manuál americké armády jako „vojensko-politickou konfrontaci mezi znesvářenými státy nebo skupinami, která se nachází pod úrovní konvenční války a nad úrovní rutinní, mírové soutěže mezi státy. Často zahrnuje vleklé boje mezi soupeřícími principy a ideologiemi. Low intensity conflict se nachází mezi rozvracením [v originále subversion] a použitím ozbrojené síly. Je veden kombinací politických, ekonomických, informačních a vojenských prostředků. Low intensity conflict se často nachází ve Třetím světě, ale obsahuje regionální a globální implikace“⁴⁹

---

48 Ministerstvo zahraničí ČR, Afghánistán, Specifika, bezpečnostní situace, doporučení turistům, <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?ID=5329>, (spíše nestabilní)

49 US Army Field Manual, FM 100-20 / AFP 3-20, Military Operations in Low

V Afghánistánu by se tak změnil charakter konfliktu z mezinárodního na vnitrostátní s tím, že jednotky Tálibánu by se mohly považovat za povstalce. USA a jejich spojenci v tomto případě vykonávají „asistenci“ (nikoliv okupaci) oficiální vládě proti těmto povstalcům.

Nebo existuje další možnost, při které se vezme v úvahu oficiální datum ukončení tj. 2. května 2003. Z tohoto hlediska by se musely akce Tálibánu posuzovat na základě afghánského vnitrostátního trestního práva.

3 Guantanámo Bay

Již během počátečních bojových akcí v Afghánistánu došlo k prvnímu zajímání určitého počtu osob. Protože hlavní váhu vojenských operací na zemi nesly nejprve jednotky Severní aliance, jsou první zajatci zadrženi právě těmito jednotkami. Zajatci byli nejprve drženi ve věznicích bývalého tálibánského režimu (Mazar-e-Sharif, Kábul - Bagram, Kandahár). Americká administrativa však usoudila (mimo jiné na základě vzpoury zadržených v Mazar-e-Sharif), že bude vhodnější některé zadržené transferovat mimo Afghánistán. A tak první skupina dvaceti zadržených osob dorazila 11. ledna 2002 na americkou základnu Guantanamo Bay na Kubě, konkrétně do tábora X-Ray. Tábor X-Ray bylo dočasné zařízení fungující do 29. dubna 2002. Po té byli všichni zadržovaní přesunuti do tábora Delta. Tábor Delta se skládá z částí 1,2,3,4,5,6 a tábora Echo, kde se odehrávají stání před různými komisemi a tribunály. Systém doplňuje samostatný tábor Iguana, což je detenční zařízení s lehčím režimem. V tomto táboře byli zadržováni mezi lety 2002 - 2004 tři nezletilí do 16 let.

Intensity Conflict, Definition,

http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20/10020ch1.htm#s_9, (stabilní)

Z mezinárodně-právního hlediska je Guantanámo Bay americká základna na kubánském území. Právní rámec pro současný stav vymezují tři dokumenty:

- Dohoda mezi Spojenými státy americkými a Kubou o pronájmu území za účelem doplňování uhlí a zřízení námořních základen z 23. února 1903
- Pronájem určitých částí území a vod pro námořní nebo doplňovací stanice na Guantanamu a Bahia Honda mezi Spojenými státy a vládou Kuby z 2. července 1903
- Smlouva mezi Spojenými státy a Kubou z 29. května 1934

Podle ustanovení první z těchto mezinárodních dohod „Spojené státy uznávají trvání konečné suverenity Kuby nad popsáním územím země a vody a na druhou stranu Kuba uznává, že Spojené státy budou během doby okupace ve smyslu této dohody na zmíněných územích vykonávat úplnou jurisdikci.“⁵⁰ Dále podle dohody z 2. července 1903 se zavazují platit za pronájem základny 2000 amerických dolarů ve zlatých mincích ročně⁵¹. Podle poslední dohody je možné dosavadní vztah vypovědět pouze se souhlasem obou smluvních stran.⁵² Podle mého názoru by se čl. 3. dohody z února 1903 mohl interpretovat tak, že dané území spadá plně pod americkou jurisdikci a tudíž by tam mělo platit americké vnitrostátní právo. Takový názor vyslovil i americký Nejvyšší soud v rozsudku *Rasul v. Bush*⁵³, kde potvrdil právo zadržovaných obracet se se stížnostmi na

---

50 Agreement Between the United States and Cuba for the Lease of Lands for Coaling and Naval stations, February 23, 1903, Art. 3, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/cuba/cuba002.htm>, (stabilní)

51 Lease to the United States by the Government of Cuba of Certain Areas of Land and Water for Naval or Coaling Stations in Guantanamo and Bahia Honda, July 2, 1903, Art. 1, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/cuba/cuba003.htm>, (stabilní)

52 Treaty Between the United States of America and Cuba, May 29, 1934, Art. 3, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/cuba/cuba001.htm>, (stabilní)

53 *RASUL et al. v. BUSH, PRESIDENT OF THE UNITED STATES, et al.*,

americké soudy.

3.1 Vývoj amerického stanoviska a jeho právní základ

První americké stanovisko ohledně osob zajatých v Afghánistánu se objevilo v tiskové konferenci 28. ledna 2002⁵⁴, Prezidentův mluvčí Ari Fleischer obhajoval postoje americké administrativy před novináři. Konkrétní tiskové prohlášení vyšlo 7. února 2002 a je doposud základním dokumentem shrnující americký postoj⁵⁵ a to i přes to, že se tento dokument týká pouze základny Guantanámo Bay a nikoliv dalších amerických detenčních zařízení.

USA prohlašují, že „jednají a budou jednat se všemi osobami zadrženými na základně Guantanámo Bay lidsky a, v rozsahu shodném s vojenskými potřebami, způsobem odpovídající principům Třetí ženevské úmluvy z roku 1949“⁵⁶. Tato úmluva se však bude vztahovat pouze na příslušníky Tálibánu a nikoliv na příslušníky Al-Kajdy. Al-Kajda není stranou Ženevských dohod, ze své podstaty cizí teroristické organizace jí ani být nemůže a proto ani zajatci příslušející k této organizaci nepožívají výhod válečného zajatce. Co se týká příslušníků Tálibánu, tak USA zaujímají stanovisko, že se Ženevská úmluva (III) na příslušníky Tálibánu vztahuje a to i přesto, že tento režim nebyl uznán ze strany USA. Pokrytí Tálibánu touto úmluvou však současně neposkytuje práva válečného zajatce, protože podle názoru USA „zadržovaní z řad Tálibánu nespádají pod termín válečný zajatec ve smyslu Ženevské úmluvy“.

<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=000&invol=03-334>, (stabilní)

54 Press Briefing by Ari Fleischer, January 28, 2002,

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020128-11.html>, (stabilní)

55 Fact Sheet, Status of Detainees at Guantanamo, February 7, 2002,

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/02/20020207-13.html>, (spíše stabilní)

56 Tamtéž

Přestože oběma skupinám zadržovaným není přiznán status válečného zajatce (jen členům Tálibánu jsou přiznána určitá práva podle Ženevské dohody), jsou jim poskytovány výhody, které jsou obecně poskytovány válečným zajatcům.

Přesně jsou to tyto výhody⁵⁷:

- tři jídla denně podle islámských stravovacích obyčejů
- voda
- zdravotnická péče
- ošacení a obuv
- přístřeší
- sprchy
- mýdlo a toaletní potřeby
- lůžko a přikrývka
- ručník
- příležitost pracovat
- potřeby pro korespondenci a prostředky pro zasílání pošty
- možnost získávání balíčků jídla a ošacení, ovšem za bezpečnostní kontroly

Výhody, které zajatci v žádném případě nebudou požívat jsou tyto⁵⁸:

- přístup do jídelny za účelem zakoupení jídla, mýdla a tabáku
- měsíční plat
- možnost kontrolovat své finanční účty
- možnost využívat vědecké přístroje, hudební nástroje a sportovní vybavení

Důležité je ujištění, že „zadržovaní nebudou předmětem žádného fyzického nebo psychického týrání nebo jiného krutého

---

57 Tamtéž

58 Tamtéž

zacházení“⁵⁹. Do detenčního zařízení bude mít povolen vstup Výbor mezinárodního červeného kříže a zástupci této organizace budou moci hovořit se zadržovanými v soukromí. Kromě toho bude „zadržovaným dovoleno vznést námitky proti podmínkám zadržování“⁶⁰.

Naznačení různých práv aplikovaných na jedné straně pro příslušníky Tálibánu a na druhé straně pro členy Al-Kajdy může působit dosti zmateně. Jaká tedy požívají příslušníci Tálibánu práva navíc? Proč vlastně nesplňuje Tálibán podmínky pro získání statutu komatanta?

Na otázku neudělení postavení zajatce členům Tálibánu odpovídá až tisková konference v Bílém domě 7. května 2003. Na ní prezidentův mluvčí upřesňuje, že „Aby mohli být členové Al-Kajdy a Tálibánu považováni za válečné zajatce podle čl.4, museli by splňovat čtyři podmínky: museli by být součástí vojenské hierarchie, museli by nosit uniformy nebo jiné na dálku rozeznatelné znaky, museli by nosit otevřeně zbraně a museli by vést vojenské operace v souladu se zákony a obyčejí války.“⁶¹

Na podporu tohoto tvrzení zaznívá argument, že „Tálibán se efektivně neodlišuje od civilního obyvatelstva v Afghánistánu. Navíc nevede své operace v souladu se zákony a obyčejí války. Místo toho vědomě přijal a podporoval nezákonné teroristické cíle Al-Kajdy“⁶².

Otázka různých práv pro Tálibán a členy Al-Kajdy ovšem není uspokojivě vyřešena, ale celý problém je uzavřen s tím, že s oběma skupinami zajatců je nakládáno lidsky.

---

59 Tamtéž

60 Tamtéž

61 Statement by the Press Secretary on the Geneva Convention, May 7, 2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030507-18.html>, (stabilní)

62 Tamtéž

Výše uvedená stanoviska se vyjadřovala ke konkrétní situaci osob zadržených na afghánském bojišti. Právním základem, který předjímá vytvoření detenčních zařízení je Vojenský příkaz prezidenta USA z 13. listopadu 2001⁶³. Přestože se jedná o vnitrostátní právní akt, je vhodné se podívat na některá jeho ustanovení i přesto, že se tato práce snaží o pohled čistě mezinárodně-právní.

Jedná se o dokument, který zapadá do americké koncepce GWOT, která je chápána jako válka, na níž se aplikuje humanitární právo (viz. kapitola 1). Z toho vyplývá i konkrétní postavení osob zadržených v této válce. Cílem je (část 1 (e)) ochrana amerických občanů a zabránění dalších teroristických útoků, přičemž teroristy je nutné zadržet (ve smyslu zadržovat) a pokud soudit, pak za porušení válečných zákonů. Identifikaci osob, které spadají pod tento Příkaz bude provádět armáda Spojených států (část 1 (d)) na základě definice z části 2, kdy Příkazu budou podléhat takové osoby, které nejsou občany USA, „u kterých je důvod věřit, že taková osoba v příslušné době

- (i) je nebo byla členem organizace známé jako Al-Kajda
- (ii) zapojila se, pomáhala, podněcovala nebo připravovala akt mezinárodního terorismu, který způsobil, je posouzen, že způsobí nebo má přímo za cíl způsobit zranění nebo jiné nepřátelské důsledky Spojeným státům, jejich občanům, národní bezpečnosti, zahraniční politice nebo ekonomice nebo
- (iii) vědomě skrývala jednu nebo více osob uvedených v pododstavcích (i) nebo (ii)⁶⁴

Konkrétní provádění Rozkazu je pověřeno Ministerstvo obrany, pod kterou celá záležitost osob zadržených v souvislosti s GWOT

---

63 Detention, Treatment, and Trial of Certain Non-Citizens in the War Against Terrorism, November 13, 2001,

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011113-27.html>, (stabilní)

64 Tamtéž, část 2

bude nadále spadat.

Dalo by se říct, že až do roku 2004 byl Vojenský příkaz prezidenta z listopadu 2001 a prohlášení tiskového mluvčího týkající se zajatců z Afghánistánu jediným základem pro postavení těchto osob. Až v důsledku vnitrostátních soudních řízení (Rasul v. Bush a Hamdi v. Rumsfeld) postupně vykrytalizovalo procesní řízení se zadrženými osobami⁶⁵.

Prvním stupněm tohoto procesu je rozhodnutí příslušných vojenských autorit na místě, zda osoba splňuje kritéria pro „nepřátelského kombatanta“. „Nepřátelský kombatant“ je definován jako

„osoba, která je součástí nebo podporuje síly Talibanu, Al-Kajdy nebo jejich přidružené síly, které se účastní nepřátelství proti Spojeným státům nebo jejich koaličním partnerům. To zahrnuje i jakoukoliv osobu, která provedla nepřátelský akt nebo přímo podporovala nepřátelství, pomáhaje při tom nepřátelským ozbrojeným silám⁶⁶“

Po té, co je taková osoba posouzena jako „nepřátelský kombatant“, je určeno zda by měla být přesunuta na Guantanamo Bay, kde je posléze posuzováno, zda je tato osoba hrozbou pro bezpečnost USA. Podle údajů amerického Ministerstva obrany z 13. února 2004⁶⁷ prošlo tímto stupněm v Afghánistánu asi 10 000 osob z nichž ne více než 10 % splnilo kritéria pro „nepřátelského kombatanta“ a bylo přesunuto na Guantanamo.

---

65 GTMO Detainee Processes, November 14, 2005,

<http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesseschart.pdf>, (stabilní)

66 Tamtéž

67 Guantanamo Detainees, February 13, 2004,

<http://www.defenselink.mil/news/detainees.html>, (stabilní)

Dalším procesním stupněm je tzv. Tribunál pro přezkoumání postavení kombatanta (Combatant Status Review Tribunal, zkráceně CSRT). Tento tribunál znovu přezkoumává, na základě důkazů, zda zadržená osoba stále spadá do kategorie „nepřátelský kombatant“. Samotné řízení začalo až v červenci 2004, tedy dva roky po příchodu prvních zadržených na základnu a skončilo v březnu 2005. Cílem tribunálu je „zajistit profesionální, pečlivý, na faktech založený, spravedlivý proces“⁶⁸. V tribunálu budou zasedat tři neutrální důstojníci americké armády a tomuto tribunálu má zadržený možnost přednést své informace. V tom mu bude pomáhat pověřený vojenský důstojník.

Výsledkem CSRT je shrnutí, které má pevnou strukturu⁶⁹:

1. odvolání se na dokument z 29. července 2004 o zřízení CSRT (společné pro všechny zadržované)
2. definice „nepřátelského kombatanta“ (společné pro všechny zadržované) - „osoba, která je součástí nebo podporuje síly Talibanu, Al-Kajdy nebo jejich přidružené síly, které se účastní nepřátelství proti Spojeným státům nebo jejich koaličním partnerům. To zahrnuje i jakoukoliv osobu, která provedla nepřátelský akt nebo přímo podporovala nepřátelství, pomáhaje při tom nepřátelským ozbrojeným silám“
3. prohlášení, že „Spojené státy již dříve určily, že zadržený je nepřátelský kombatant. Toto určení je založeno na informacích, které drží Spojené státy a které ukazují, že zadržený je..“ (společné pro všechny zadržované) Následuje jedna z kategorií, které budou rozebírány v kapitole 3.2.
  - a) důkazy pro podporu tvrzení, že zadržovaný patří do jedné z

---

68 Processes for Guantanamo Detainees, str. 1,

<http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesses.pdf>, (stabilní)

69 Documents concerning Combatant Status Review Tribunal (CSRT) Procedures for Enemy Combatants Detained at Guantanamo Naval Base, Cuba, <http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/index.html>, (stabilní)

kategorií (individuálně uvedené důkazy)

b) důkazy pro podporu tvrzení, že zadržený se aktivně podílel na nepřátelských akcích (pokud ano, pak jsou uvedeny individuální důkazy)

4. „Zadržený měl možnost vyjádřit nesouhlas s označením své osoby jako nepřátelského kombatanta. Tribunál se bude snažit o předvolání jakéhokoliv rozumě dosažitelného svědka nebo o zajištění důkazů, které si přeje zadržený, jež by potvrdili, že není nepřátelským kombatantem. Předseda tribunálu určí zda jsou takové důkazy nebo svědci rozumě dosažitelní.“ (společné pro všechny zadržované)

Protože CSRT je přezkumný orgán, pracuje se s fakty uvedenými v bodě 3 a) a 3 b) jako s důkazy nikoliv jako s obviněními. O tom jaký charakter mají tyto důkazy bude pojednáno dále v podkapitole 3.2. a v kapitole 5 a 6.

Vláda USA ustavením CSRT deklaruje splnění požadavků čl. 5 Ženevské úmluvy o postavení válečných zajatců z roku 1949. Zdůrazňuje však, že tato úmluva se nevztahuje na příslušníky Al-Kajdy, přestože před tento tribunál také předstupují. Vůči příslušníkům Al-Kajdy je to tak výraz dobré vůle USA, který nevyplývá z výše uvedené úmluvy. Navíc USA tvrdí, že „procedury CSRT více než uspokojují požadavky čl. 5“⁷⁰.

Jednou ročně probíhá další stupeň řízení, kterým je tzv. Administrativní přezkumný výbor (Administrative Review Board, zkráceně ARB). Účastní se ho všichni zadrženi vyjma těch, kteří jsou postaveni před Vojenské komise (viz. dále). Cílem je rozhodnout, zda bude „nepřátelský kombatant“ propuštěn, transferován nebo dále zadržován. Rozhodnutí se děje na základě zpravodajských informací, který určují jak velký stupeň ohrožení

⁷⁰ Processes for Guantanamo Detainees, str. 1,

<http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesses.pdf>, (stabilní

)

představuje zadržovaný pro USA. Zadržovaný je opět vyslechnut a je mu jako pomoc poskytnut vojenský důstojník.

Vojenské komise představují poslední stupeň řízení. Používají se pouze v případě, že je vůči zadrženému vzneseno obvinění z porušení válečných zákonů a obyčejů, což je chápáno především jako používání teroristických metod vedení boje. Jak vyplývá z předchozích dokumentů a prohlášení americké administrativy, tyto komise nejsou primárním účelem detenčního zařízení na Guantanamo. Primární je zadržení kombatanů, aby se nemohli vrátit zpět do boje. Podle údajů amerického ministerstva obrany splňovalo k 14. říjnu 2005 tato kritéria 14 zadržených⁷¹. Avšak do dnešního dne nebyl ani jeden z nich odsouzen.

3.2 Seznam zadržovaných a jeho struktura

Pro mezinárodně-právní posouzení postavení zadržovaných osob je potřeba si udělat obrázek o jejich celkové struktuře. První kritérium, podle kterého může dělit zadržované je místo jejich zadržení. Místo zadržení je rozhodující kvůli určení, zda došlo k zadržení v místě konfliktu či mimo něj. Samozřejmě, že jestliže americká vláda pojímá GWOT tak, že jde o válku globální, je toto členění zbytečné. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949 sice předpokládá situaci, kdy jsou zajati příslušníci ozbrojených sil, kteří jsou činni mimo vlastní území (mohou být zadržena i neutrální mocností), ale tato možnost je v našem případě trochu více specifická a bude probrána později. V závěru bude také probrána alternativa, kdy se aplikuje humanitární právo na GWOT jako na celek, čili v takovém případě nejde o zajetí mimo oblast konfliktu.

Konkrétní seznam zadržených je však velmi těžké získat nebo

---

71 GTMO Detainee Processes, November 14, 2005,

<http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesseschart.pdf>, (sta bilní)

určit. Je to proto, že počty osob na Guantanamu kolísaly s tím jak docházelo k propouštění a naopak k přírůstku zadržených. Navíc americká vláda od ledna 2002 až do dubna 2006 nezveřejňovala žádná jména zadržených. K obratu došlo na začátku roku 2006, kdy ministerstvo obrany prohrálo soudní spor s agenturou Associated Press a muselo postupně zveřejnit seznam zadržovaných⁷². Tento seznam však zohledňuje pouze zadržované, kteří prošli Tribunálem pro přezkoumání postavení kombatanta (CSRT), takže patrně nebude úplně zobrazovat skutečnost, navíc z podstaty věci nezohledňuje přírůstek a úbytek zadržovaných v důsledku přesunů či propouštění. Problém však zůstává v nemožnosti přiřadit konkrétní jména k dříve zveřejněným souhrnům z těchto slyšení⁷³. Možná data extrahovaná z těchto dokumentů tak v důsledku výše zmíněné nemožnosti přiřadit jména k záznamům ze slyšení a naopak, nedovolují provést kvalitnější analýzu. Nicméně lze si udělat určitý, do jisté míry nepřesný, obrázek a na jeho základě vytyčit typologii příkladů na nichž bude navazovat mezinárodně-právní postavení zadržovaných (Kap. 5 a 6 této práce).

Předně můžeme zadržované dělit podle místa zadržení tj. zda byli zadrženi v místě ozbrojeného konfliktu či mimo něj. Data založená na souhrnech záznamů ze slyšení u CSRT (se zaměřením na autoritu, která zadrženého zajala) dávají hodnoty, které lze promítnout do následujícího grafu⁷⁴:

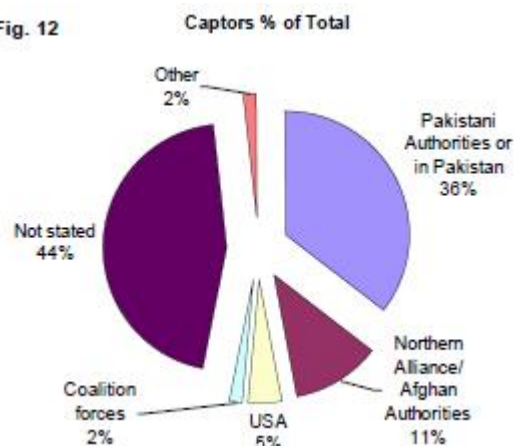
72 List of Detainees who went through complete CSRT process, April 19, 2006, http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/detainee_list.pdf, (stabilní)

73 Documents concerning Combatant Status Review Tribunal (CSRT) Procedures for Enemy Combatants Detained at Guantanamo Naval Base, Cuba, <http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/index.html>, (stabilní)

74 Report on Guantanamo Detainees, A Profile of 517 Detainees through Analysis of Department of Defense Data, Denbeaux, M. a kol., str. 14, http://law.shu.edu/news/guantanamo_report_final_2_08_06.pdf, (stabilní)

Graf č. 1

Fig. 12

S jistotou se dá říci, že pouze 18 % zadržovaných bylo zajato v Afghánistánu (zajati Severní Aliancí, afghánskými orgány nebo silami koalice či silami USA). Plných 36 % bylo zajato v Pákistánu. Skupina „Ostatní“ zahrnuje pojmy jako „bosenské úrady“, „Gambie“, „Velká Británie“, „cizí vláda“, „místní pašunský kmen“⁷⁵. U kategorie „Neuvedeno“ (44%) se s určitostí nedá stanovit místo zadržení. Je tedy jasné, že podle místa zajetí můžeme zadržované na Guantanamu rozdělit na dvě skupiny: zadržované na území Afghánistánu a zadržované v jiném státu, přičemž je nutné zdůraznit významný podíl Pákistánu.

Druhým hlediskem pro třídění zadržovaných může být typologie vytvořená samotnými Spojenými státy. Výchozím místem je bod 3 ve všech souhrnech z řízení před CSRT. Z tohoto hlediska lze tedy poměrně přesně vytvořit typologii zadržovaných a jejich procentní zastoupení v celkovém počtu⁷⁶:

- příslušníci Al-Kajdy (32 %)
- příslušníci Al-Kajdy a zároveň Tálibánu (28 %)
- příslušníci Tálibánu (22 %)

⁷⁵ Tamtéž str. 28

⁷⁶ Tamtéž str. 8

- příslušníci Tálibánu nebo Al-Kajdy (7 %)
- neuvedené napojení ani na jednu z výše jmenovaných organizací (10 %)
- ostatní (1 %)

Komentář si zaslouží zejména poslední tři kategorie. 7 % zadržovaných může být členem Tálibánu nebo Al-Kajdy. Z toho vyplývá přinejmenším neschopnost vlády USA jednoznačně rozhodnout, do jaké skupiny daná osoba patří. Lze se pak logicky domnívat, že taková osoba, pokud s jistotou nemůžeme určit kam náleží, nepřísluší ani do jedné z uvedených kategorií. Americká administrativa také vůbec nevysvětluje jaký je rozdíl mezi kategorií „ostatní“ a kategorií osob, u které není uvedeno žádné napojení. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud sečteme poslední tři kategorie, pak dojdeme k tomu, že 18 % zadržovaných nepřísluší ani k Al-Kajdě ani k Tálibánu.

Příslušnost k výše uvedeným kategoriím je rozvržena do tří stupňů:

- bojovník („fighter for“)
- člen („member of“)
- přidružený („associated with“)

Takto vymezené kategorie (s odstupňovaným „členstvím“) jsou však podle mého názoru nahodilá označení toho kterého zadržovaného. Důvodem pro takové tvrzení je náhodné porovnání záznamů ze slyšení před CSRT. Například zadržovaný označený za „přidruženého k Al-Kajdě“ byl takto posouzen na základě následujících důkazů⁷⁷:

a. Zadržovaný je přidružený k Al-Kajdě

1. Zadržovaný uznává, že cestoval do Afghánistánu, aby bojoval v

---

⁷⁷ Combatant Status Review Board letters, January 2005 Release, str. 8, <http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/detainees.pdf>, (stabilní)

Jihadu kvůli očištění od svých hříchů

2. Zadržovaný prodělal výcvik se zbraní v Afghánistánu

b. Zadržovaný se účastnil nepřátelství proti USA nebo jejich koaličním partnerům

1. Zadržovaný uznává, že sloužil jako strážce v Afghánistánu

2. Pákistánské síly zajaly zadrženého, když utíkal z Afghánistánu

Naproti tomu zadržovaný označený jako „bojovník Tálibánu“ byl takto označen na základě v podstatě totožných skutečností⁷⁸:

a. Zadržovaný je bojovník Tálibánu

1. Zadržovaný uznává, že je ve spojení s Tálibánem

2. Zadržovaný dobrovolně cestoval v roce 2001 z Jemenu do Afghánistánu

3. Po svém příjezdu do Afghánistánu, zadržovaný pobýval v ubytovacím zařízení užívaném bojovníky Tálibánu

b. Zadržovaný se účastnil vojenských operací proti koalici

1. Zadržovaný sloužil jako voják zajišťující tyl na Afghánské hranici, kde používal AK-47

2. Po té, co americké jednotky bombardovaly Afghánskou hranici, zadržovaný uprchl do oblasti Tora Bora

3. Zadržovaný uprchl do Pákistánu, kde byl zajat pákistánskou stráží

Sumární zápis zadržovaného, který je označen jako „přidružený k Al-Kajdě a Tálibánu“ uvádí tyto skutečnosti⁷⁹:

a. Zadržovaný je přidružený k Al-Kajdě a Tálibánu

1. Zadržovaný uznává, že vycestoval do Afghánistánu, aby se účastnil Jihádu

2. Zadržovaný uznává, že prodělal zbraňový výcvik v tréninkovém

---

78 Tamtéž, str. 7

79 Tamtéž, str. 57

táboře al Farouq

3. Dostalo se mu výcviku ve zbraních AK-47, PK a RPG

4. Zadržovaný uznává, že věděl, že tábor al Farouq patří Usámovi bin Ládinovi a že jde o teroristický tábor

5. Zadržovaný také pobýval asi šest až sedm měsíců v marockém táboře v Jalalabadu

6. Zadržovaný uznává, že v marockém táboře prodělal výcvik v používání minometu

b. Zadržovaný se nepřátelství proti USA nebo jejich koaličním partnerům

1. Zadržovaný byl raněn během bombardování marockého tábora

2. Pákistánské úřady zajaly zadržovaného

Z těchto třech příkladů vyplývá, že ačkoliv se jedná o stejný případ (cizinec odcestoval do Afghánistánu za účelem boje), byli všichni zadrženi posouzeni různě. Proč?

Lze uvést další příklady, kdy byl zadržovaný posouzen jako příslušník Tálibánu⁸⁰ a naproti tomu za podobných okolností byl jiný zadržovaný posouzen jako příslušník Al-Kajdy⁸¹ nebo jako příslušník obou organizací najednou⁸²

Jak uvedl mluvčí prezidenta, s oběma skupinami (Al-Kajda, Tálibán) se nakládá v podstatě stejně, ačkoliv důvody pro to jsou odlišné. Typologii zadržovaných je tak třeba brát spíše jen jako odrazové můstky pro teoretické uchopení jejich mezinárodně-právního postavení. Z praxe totiž vyplývá, že zařazování zadržovaných do jednotlivých kategorií je v některých případech nahodilé a v podstatě nemá vliv na režim, který na Guantanamu podstupují.

---

80 Tamtéž, str. 28, 33

81 Tamtéž, str. 52

82 Tamtéž, str. 66, 68

4 Právo ozbrojených konfliktů

Obecně se uvádí, že se právo ozbrojených konfliktů dělí na válečné právo v užším slova smyslu (*ius bello*), které upravuje práva a povinnosti bojujících stran během konfliktu a právo, které reguluje právo států sáhnout k válce (*ius ad bellum*). Výše uvedené kategorie bývají spojovány do tzv. válečného práva v širším slova smyslu (*ius belli*).

4.1 Vývoj humanitárního práva

V průběhu dějin dochází k určitému vývoji práva ozbrojených konfliktů. Tento vývoj je patrný již od antiky přes středověk po novověk. Avšak nelze o pojímat jako pouze evropskou záležitost neboť určitá pravidla se vyvíjela i v jiných geografických celcích.

K předělu v oblasti práva ozbrojených konfliktů dochází v 2. polovině 19. století v souvislosti s tím, jak se veřejnost postupně seznamovala s krutostmi válek⁸³. Po bitvě u Solferina (1859) zakládá Švýcar Henri Dunant v Ženevě Mezinárodní výbor červeného kříže. Cílem této organizace je zlepšení osudu raněných v boji, kteří zůstali na bojišti. Červený kříž byl hybnou silou, která tlačila na kodifikaci dosavadní obyčejových pravidel, což vedlo k uzavření ženevské Konvence o zlepšení podmínek raněných v armádách v poli v roce 1864. Ve stejné době už rok platily v armádě Severu během americké občanské války „Instrukce pro chování armád Spojených států v poli“, který vypracoval německý profesor práv Franz Lieber. Tzv. Lieberův kodex⁸⁴ se zakrátko stal

⁸³ často bývá zmiňována bitva u Solferina viz. dále, ale ještě větší zděšení přinesly první fotografie z bitevních polí americké občanské války

⁸⁴ Instructions for Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code), April 24, 1863,

vzorem pro vypracování podobných instrukcí v evropských armádách. Prusko vypracovalo takový kodex v roce 1870, Francie 1877, Rusko 1877 a Velká Británie v roce 1883.

V roce 1868 se v Petrohradu pořádala mírová konference, jež si vytkla za cíl regulovat rozsah prostředků použitelných v ozbrojeném konfliktu. Výsledkem konference byla pouze deklarace, která regulovala použití určitého druhu střeliva, což lze chápat jako první pokus o právní podchycení technického pokroku, ke kterému došlo ve vojenské oblasti. Přínosem deklarace je požadavek humanity (lidskosti), kterou by se nadále měly řídit ozbrojené konflikty. Ačkoliv tento princip nelze na základě tohoto dokumentu ještě vykládat obecně ale pouze mezi tzv. civilizovanými národy, což jsou v kontextu druhé poloviny 19. století především národy evropské.

Skutečným mezníkem na poli mezinárodně-právní úpravy vojenského konfliktu byly Haagské úmluvy uzavřené v rozmezí let 1899 a 1907. Úmluvy dávají do té doby obyčejovému válečnému právu psanou podobu a jako takové jsou základním stavebním kamenem pro válečné právo ve století dvacátém. Univerzální platnost těchto obyčejů vyplývá z faktu, že například smluvní stranou Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války jsou kromě evropských států i Osmanská říše, Persie či Siam (Thajsko) a Japonsko. Kromě akceptovatelnosti v různých kulturních okruzích bourají Haagské úmluvy i koncept různých pravidel pro spravedlivou a nespravedlivou válku, protože dojednaná ustanovení platí pro všechny válčící strany bez rozdílu morálního zdůvodnění vstupu do daného konfliktu. Kromě toho si tvůrci byli dále vědomi, že budoucí nárůst technických novinek ve válčení bude nastolovat nové právní problémy. Daný problém pak následně řeší tzv. Martensova⁸⁵ klause, která říká, že „v případech, které nejsou pojaty v <http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/c4d7fab1d847570ec125641a00581c23?OpenDocument>, (stabilní)

85 Lotyš, významná postava Haagských konferencí

ustanovení řádu jimi (tj. signatáři, pozn. autora) přijatého, obyvatelstvo a válčící zůstanou pod ochranou a vládou zásad mezinárodního práva, jak jsou patrné ze zvyklostí mezi civilizovanými národy stávající, ze zákonů lidskosti a z požadavků veřejného svědomí“⁸⁶. Ve své době byla působnost Haagských smluv omezená neboť se aplikovala podle čl. 2 pouze mezi smluvními stranami. Z tohoto hlediska se tedy ještě nejedná o kodifikaci s globální působností, protože v případě, že by jedna z válčících stran nebyla smluvní stranou Haagských úmluv, tak v důsledku tohoto faktu by se nemusela řídit těmito úmluvami žádná ze stran konfliktu i kdyby by byla signatářem. V současné době ovšem lze považovat Haagské úmluvy za jakýsi minimální standard i pro nesignatáře, což by vyplývalo z faktu, že mnohá ustanovení jsou kodifikací všeobecně uznávaných obyčejů.

V období mezi dvěma světovými válkami je třeba zmínit dvě právní úpravy. Jde o Ženevskou konvenci o zlepšení podmínek raněných a nemocných v poli a o Ženevskou konvenci vztahující se k jednání s válečnými zajatci; obě z roku 1929. Novum těchto dokumentů spočívá v rozsahu aplikace. Na rozdíl od Haagských úmluv, Ženevské konvence jsou závazné pro smluvní stranu za všech okolností a to dokonce i v případě, že se tato strana ocitne v ozbrojeném konfliktu s nesignatářem⁸⁷.

4.2 Ženevské úmluvy z roku 1949 a jejich Dodatkové protokoly

Po druhé světové válce dochází k dalšímu rozvoji válečného práva

---

86 Preamble Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války z 18. října 1907, in. Mrázek, J., Dokumenty ke studiu mezinárodního práva, Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005

87 Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field, July 27, 1929, Art. 25, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/300?OpenDocument>, (stabilní); Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, July 27, 1929, Art. 82, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/305?OpenDocument>, (stabilní)

především v gesci OSN a Mezinárodního červeného kříže a půlměsíce. Hlavní dokumenty představují čtyři Ženevské úmluvy z roku 1949⁸⁸ a jejich dodatkové protokoly z roku 1977⁸⁹. Tyto úmluvy v současné době představují poslední kodifikaci válečného práva a jako takové slouží jako pramen pro posuzování situací vzniklých při válečném konfliktu. Původní Ženevské úmluvy z roku 1949 reagovaly na charakter boje během druhé světové války. Dodatkové protokoly dále rozpracovávají toto právo a přizpůsobují ho novým typům konfliktů jako jsou různé druhy partyzánských válek a národně-osvobozeneckých hnutí a to jak v mezinárodním tak i ve vnitrostátním měřítku.

4.2.1 Rozbor některých článků Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci

4.2.1.1 Čl. 2 - Aplikace Úmluvy

Historicky vzato prodělal mechanismus aplikace mezinárodního humanitárního práva určitý vývoj ve smyslu přechodu od užší aplikace k aplikaci širší. Od Bruselské deklarace z roku 1874 do roku 1949 byly všechny mezinárodně-právní úpravy aplikovány pouze

88 Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, August 12, 1949,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/365?OpenDocument>, (stabilní); Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea, August 12, 1949,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/370?OpenDocument>, (stabilní); Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní); Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

89 Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), June 8, 1977, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument>, (stabilní); Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) , June 8, 1977, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/475?OpenDocument>, (stabilní)

na stav „války“. V haagských úmluvách z roku 1899 je tento fakt výslovně zmiňován, ale v pozdějších úmluvách 1907 a 1928 již explicitní definování aplikace na stav války chybí neboť státy byly toho názoru, že není třeba tuto skutečnost znovu opakovat. Problém ovšem nastává v okamžiku definování pojmu válka, protože státy často v období do roku 1949 argumentovaly buď ve prospěch nebo proti existenci tohoto stavu, přičemž tato argumentace byla vedena nezřídka účelově kvůli získání určitých výhod. Základním právním atributem války v letech 1907 - 1949 bylo varování předcházející válce, přičemž formu a postupy počátku války definovala Úmluva o počátku nepřátelství z roku 1907.

Dalším faktorem, který omezoval aplikaci humanitárních úmluv byla tzv. doložka *si omnes* (např. čl. 2 Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války). Tato doložka limitovala použití humanitárních úmluv, které ji obsahovaly, pouze na případy, kdy všechny bojující strany byly signatářem těchto úmluv. Rok 1914 ukázal nedostatek takto pojatého humanitárního práva, když Ústřední mocnosti (v souladu s doložkou *si omnes*) neposkytly práva vyplývající z Haagských úmluv jednotkám Černé hory neboť tento stát nebyl signatářem výše zmiňovaných dokumentů, i když patřil k silám Dohody. V tomto případě se ovšem i přesto měla uplatňovat minimální obyčejová pravidla ustavená mezi civilizovanými národy. Doložka *si omnes* je definitivně opuštěna v humanitárním právu v roce 1929, článek 82 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci říká, že „Ustanovení této Úmluvy budou respektována smluvními stranami za všech okolností. Jestliže v době války jedna nepřátelská strana není stranou Úmluvy, zůstanou nicméně její ustanovení závazná jako mezi nepřáteli, kteří jsou jejími stranami.“⁹⁰

V souvislosti s problematikou doložky *si omnes* se objevoval

---

90 Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, July 27, 1929, Art. 82, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/305?OpenDocument>, (stabilní)

další argument pro neaplikování humanitárního práva, který spočíval v neuznání existence nepřátelské strany jako subjektu mezinárodního práva vůbec. Taková strana se pak v podstatě nemůže stát ani nesignatářem. Konkrétně šlo o neuznání stavu války na základě neuznání vlády nepřítele, anexe státu, kapitulace. Podle tohoto přístupu právně válka nevzniká, protože ta může vzniknout pouze mezi státy a ještě při rigidnějším přístupu na základě doložky si omnes pouze mezi státy - signatáři dané úmluvy. Příkladem výše popsaného přístupu může být stav za 2. světové války, kdy Německo neaplikovalo humanitární právo na příslušníky jednotek Svobodných Francouzů s tím, že stranou úmluv je Vichystická vláda.

Reakcí na předchozí vývoj byly první dva odstavce čl. 2 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949⁹¹, které vycházely ze dvou návrhů: návrhu Mezinárodního červeného kříže z roku 1946 a návrhu vzešlého z konference vládních expertů předcházející ženevské konferenci. První odstavec čl. 2 tedy konkrétně říká, že „...se tato úmluva bude vztahovat na všechny případy vyhlášené války nebo jakéhokoli jiného ozbrojeného konfliktu, vzniklého mezi dvěma nebo více stranami, i když válečný stav není uznáván jednou z nich.“⁹² Z tohoto pohledu tedy odpadá účelové neuznání válečného stavu z důvodu chybějícího formálního vyhlášení. Shoda na této definici byla tak silná, že nedošlo k žádné diskusi neboť „zkušenost z 2. světové války přesvědčila všechny dotčené, že je to takto nezbytné.“⁹³ Podle názoru ICRC tedy stačí existence de facto ozbrojeného konfliktu k aplikaci Úmluvy.

---

91 Dále jen Ženevská úmluva (III)

92 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 2,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

93 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 2, Commentary,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/b466ed681ddfcfd241256739003e6368/07b4dad7719e37e4c12563cd00424d17?OpenDocument>, (stabilní)

Oproti starším úmluvám se však humanitární právo aplikuje nejenom na válku, ale i na jakýkoliv ozbrojený konflikt, přičemž u obojího nemusí dojít k formálnímu vyhlášení, což je pokrok, nicméně se, stejně jako dříve, neřeší otázka definování pojmu válka a nově pojmu ozbrojený konflikt.

Třetí, asi nejdůležitější, odstavec čl. 2 řeší aplikaci na stav, kdy ozbrojený konflikt probíhá mezi stranami, z nichž jedna není signatářem Úmluvy. Výsledný text je kompromisem mezi návrhem ICRC a belgickým a kanadským dodatkem a říká, že „není-li některá ze stran účastnicích se konfliktu smluvní stranou této úmluvy, zůstanou mocnosti, které jsou jejími stranami, přesto jí vázány ve svých vzájemných vztazích. Budou kromě toho vázány touto úmluvou vůči zmíněné mocnosti, přijme-li tato její ustanovení a bude-li se jimi řídit.“⁹⁴

Z výše uvedené právní úpravy vyvstává ovšem několik problematických otázek: Jak je to s aplikací Úmluvy v době mezi vypuknutím nepřátelství a prohlášením nesignatáře, že se jejími ustanoveními bude řídit? Je nutné oficiální prohlášení a de facto chování odpovídající Úmluvě nebo stačí splnit jen jednu z těchto podmínek?

V odpovědi na první otázku ICRC uvádí, že „charakter Úmluvy vede nutně k závěru, že smluvní strana musí aplikovat její ustanovení od vypuknutí nepřátelství po takovou dobu, při níž bude mít opačná mocnost čas a příležitost vyjádřit svůj postoj“⁹⁵ Toto přesvědčení ICRC vychází tedy jednak z ducha Úmluvy, ale dále pak

---

94 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 2,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

95 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 2, Commentary,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/b466ed681ddfcfd241256739003e6368/07b4dad7719e37e4c12563cd00424d17?OpenDocument>, (stabilní)

z praktického stanoviska, kdy tento postup bude podněcovat nesignatáře k přijetí Úmluvy. V případě, že nesignatář pozastaví aplikaci Úmluvy do okamžiku vyjádření druhé strany, může dojít k tomu, že ani druhá strana ustanovení Úmluvy nepřijme, což ve výsledku poškodí strany obě.

Co se týče druhé otázky týkající se formy přijetí, je ICRC toho názoru, že vzhledem k nepřítomnosti další úpravy, „nelze předpokládat, že přijetí nutně zahrnuje explicitní prohlášení.“ Forma přijetí ustanovení Úmluvy tak může být tacitní vyplývající z de facto chování. Jako podporu tohoto stanoviska uvádí ICRC paradoxní příklad, kdy by se po zahájení vojenských operací strana nesignatáře de facto chovala podle Úmluvy a zaslala by druhé straně prohlášení, ale to by se zdrželo v důsledku technických obtíží. Pak by se právní postavení osob, které by upadly do moci nepřítele (signatáře Úmluvy) zproblematizovalo ačkoliv jejich stát učinil prohlášení i se de facto v daném okamžiku Úmluvou řídí. ICRC svým názorem ovšem nesnižuje funkci oficiálního prohlášení přijetí Úmluvy, které má nadále zůstat primárním prvkem.

Celková koncepce aplikace Ženevské úmluvy (III) je položena na několika základních zásadách. Humanitární právo obsažené v Úmluvě je stále méně a méně nahlíženo jako ujednání mezi státy na recipročním základě, ale spíše jako potvrzení určitých principů, čili primární není ochrana vlastních občanů, ale respekt k lidské bytosti jako takové, přičemž není důležité k jakému občanství tato osoba přísluší. Rozsah aplikace Ženevské úmluvy (III) reaguje na období před a během 2. světové války, kdy státy účelově jednaly tak, aby přizpůsobily humanitární právo své politice. Z tohoto pohledu je asi nejdůležitější při zvažování výkladu rozsahu aplikace konstatování ICRC, že „nesmí být zapomenuto, že Úmluvy byly sjednány především, aby chránily osoby a nikoli aby sloužily

zájmům států.“⁹⁶

4.2.1.2 Čl. 4 - Váleční zajatci

Článek 4 vychází z článku 1 a 2 Řádu války pozemní obsaženého v haagské Úmluvě o zákonech a obyčejích pozemní války (1907)⁹⁷, která je zase postavena na ustanoveních Bruselské deklarace z roku 1874. Již při projednávání článku 1 a 2 Haagské úmluvy (IV) se střetly dvě koncepce definice kombatanta. Silnější státy požadovaly striktnější podmínky pro získání postavení kombatanta, čili de facto omezení osob, které mohou vést ozbrojený boj, což by vedlo v důsledku k úplnému vyloučení obyvatelstva z válečných akcí. Naproti tomu slabší státy si chtěly ponechat možnost vojenského využití různých nepravidelných sil a obyvatelstva, na což by stačila právní úprava zabráňující vzniku různých forem banditismu. Výsledkem těchto dvou různých přístupů se stal čl. 1 Řádu války pozemní, který definuje kombatanta tak, že kromě příslušníka armády to mohou být i příslušníci milic či dobrovolnických sborů, jestliže vykazují následující znaky: stojí-li někdo v jejich čele, který jest odpověden za své podřízené; mají-li stálý znak z dálky viditelný; nosí-li otevřeně zbraně; šetří-li při svých úkonech zákonů a obyčejů válečných. Znaky člena pravidelné armády (obvykle uniforma) tedy tento článek vůbec nezmiňuje neboť mezi signatáři panovala v tomto ohledu shoda založená na mezinárodním obyčeji. Čtyři výše popsané znaky kombatanta jsou chápány jako minimální podmínky, které musí splňovat člen milice nebo dobrovolnického sboru, aby měl stejná práva jako člen pravidelné armády, z čehož vyplývá, že tyto podmínky byly chápány ve své době jako naprosté minimum, které by měl vykazovat kombatant.

---

96 Tamtéž

97 Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, October 18, 1907, Art. 1,2, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument>, (stabilní)

Článek 2 Haagské úmluvy přiznává statut válečné strany obyvatelstvu neobsazeného území, které, blíží-li se nepřítel, uchopí se z vlastního popudu zbraní, aby potíralo pronikající jednotky nepřítele.

Zdálo by se, že článek 2 posouvá chápání kombatanta směrem k benevolentnějšímu pojetí neboť ho redukuje pouze na dvě charakteristiky - veřejné nošení zbraně a zachovávání zákonů a obyčejů války. Nicméně požadavek hromadného, takřka spontánního povstání obyvatelstva na, a to je důležité, ještě neobsazeném území, tvoří dostatečnou záruku, že daného ustanovení nebude zneužito. Na druhou stranu to, že i takto lze chápat kombatanta, bylo přínosem pro další mezinárodně-právní úpravy, které vrcholí v 70. letech poměrně benevolentními ustanoveními v Dodatkových protokolech k Ženevským úmluvám. Na přelomu 19. a 20. století se ovšem, v evropském kontextu, partyzánské války ještě příliš neobjevovaly, tudíž pro ně nebylo třeba vytvářet zvláštní mezinárodně-právní úpravu. Kromě toho v každém případě platilo, že pro osoby, které nesplní žádnou z výše uvedených podmínek budou použita minimálně ustanovení Martensovy klauzule.

Právě zkušenost z různými odbojovými hnutími a partyzánskými skupinami během 2. světové války volala po redefinici kombatanta, což se také stalo v článku 4 Ženevské úmluvy (III). Článek 4 oddíl A⁹⁸ tak obsahuje až 6 bodů, kde jsou vymezeny osoby, které se mohou stát válečnými zajatci, pokud upadnou do moci nepřítel a které budou požívat práv, výhod a povinností Ženevské úmluvy (III). Přestože gros debat se soustředilo na nepravidelné síly, došlo i k drobnému posunu ohledně sil pravidelných. V bodě 1, týkající se pravidelných sil, se již nehovoří o armádě, ale o příslušnících ozbrojených sil, přičemž je zachován přístup nedefinování charakteristických znaků (uniformy) těchto sil neboť se stejně

---

98 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 4,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

jako na přelomu 19. a 20. století soudí, že tato otázka je vnitřní záležitostí státu, založená na tradici.

Při projednávání článku 4 došlo však opět ke střetu mezi koncepcemi silnějších států (potenciální okupanti) a států slabších (potenciální okupovaní). Na rozdíl od haagských úmluv, kde panovala neshoda ohledně postavení milic a dobrovolnických sborů, zde tvořilo jádro sporu postavení partyzánů. Analogicky s „haagským sporem“ šlo o volnější a striktnější pojetí definice partyzána nikoliv už milic a dobrovolnických sborů. Již 17.8.1944 předkládá Mezinárodní červený kříž memorandum, kde definuje partyzána pomocí tří podmínek. Následný tzv. stockholmský text tyto podmínky zachovává, ale požaduje efektivní ovládnutí určitého území. K tomuto textu se dále anglo-belgická delegace snažila přiřadit dodatek, který předpokládal vojenskou organizaci partyzánů. Výsledkem se stal kompromis podle nizozemské delegace, který rozděluje milice a dobrovolnické sbory na dvě části: na ty které jsou součástí ozbrojených sil (bod 1) a ty, které operují samostatně (bod 2), přičemž do tohoto bodu spadají i partyzáni. Novum oproti haagským úmluvám je, že nepravidelné síly ve smyslu bodu 2 mohou začít operovat na určitém území i po jeho ovládnutí nepřítelem a dokonce mohou při těchto akcích operovat z vnějšku tohoto území.

U milic a dobrovolnických sborů spadající pod bod 1 se předpokládá nějaký druh základní uniformy. Opět záleží na státu jak tuto uniformu zvolí.

Pro milice, dobrovolnické sbory a partyzány ve smyslu bodu 2, tj. netvořící součást ozbrojených sil země, platí čtyři požadavky převzaté z článku 1 Řádu války pozemní. Jde o to, že takováto nepravidelná formace musí být pod velením odpovědné osoby, což podle komentáře ČK může být i civilista⁹⁹. Členové musí nosit pevný

---

99 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva,

na dálku rozeznatelný znak. Tento znak podle komentáře ČK nahrazuje u partyzánů uniformu. Musí být nošen stále (podle původního návrhu „obvykle“) a za všech okolností. Musí být nošen všemi členy organizace a pouze touto organizací. Dále komentář uvádí příklady přípustných znaků jako je například čepice, plášť nebo triko. Tyto části oděvů musí být na tolik charakteristické, že splňují výše uváděné požadavky pro unikátní nošení u té které organizace. Zbývající znaky (otevřené nošení zbraně a zachovávání zákonů a obyčejů války) ponechává ICRC bez komentáře.

4.2.1.3 Čl. 5 - Počátek a konec aplikace

Článek 5 navazuje na mezinárodně-právní úpravu čl. 1 Ženevské úmluvy z roku 1929, která se zase odvolává na čl. 1,2 a 3 Haagské úmluvy z roku 1907. Ustanovení z roku 1929 výslovně uvádí, že Úmluva se aplikuje na osoby, „které jsou zajaty nepřítelem“¹⁰⁰ a které splňují kritéria vyjmenovaná článkem 1,2 a 3 Haagské úmluvy z roku 1907. Kromě toho se Úmluva vztahuje i na „všechny osoby přináležící k ozbrojeným silám nepřítele, které jsou zajaty v průběhu námořních a vzdušných operací“¹⁰¹. Pro období 1929–1945 se tedy rozhodujícím okamžikem pro počátek aplikace stává okamžik „zajetí“. Procedury upravující konec zajetí v podstatě nechává Úmluva z roku 1929 na dohodě nepřátelských států¹⁰².

Fakt, že práva válečného zajatce platila podle úpravy z roku 1929 již od okamžiku zajetí vedl ke dvěma problémům Za prvé: z povahy bojových akcí někdy není možné z materiálních důvodů poskytnout všechna práva zajatci ihned. Za druhé: státy často

---

August 12, 1949, Art. 4, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/375-590007?OpenDocument>, (stabilní)

100 Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, July 27, 1929, Art. 1, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/305?OpenDocument>, (stabilní)

101 Tamtéž

102 Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, July 27, 1929, Art. 68–75, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/305?OpenDocument>, (stabilní)

účelově poskytovaly práva vyplývající z Úmluvy pouze těm nepřátelským vojákům, kteří byli skutečně a pouze zajati v boji. Komentář ICRC uvádí příklad z konce druhé světové války, kdy nebyla práva vyplývající z Úmluvy z roku 1929 poskytnuta vojákům Německa a Japonska, kteří upadli do moci Spojenců na základě bezpodmínečné kapitulace¹⁰³.

Na tyto skutečnosti reagovala ženevská úprava z roku 1949, která nahradila termín „zajetí“ termínem „upadnutí do moci nepřítele“. Tím se ovšem neřešil problém okamžitého poskytnutí všech práv zajatci a tak nová Úmluva zavádí tzv. „permanentní transitní tábory“¹⁰⁴ kam mohou být zajatci dočasně umístěni. Počátek a konec aplikace úmluvy konkrétně vymezuje okamžik upadnutí do moci nepřítele a okamžik „konečného propuštění a repatriace“¹⁰⁵, přičemž ukončení zajetí podrobně rozebírá čl. 118 a okruh osob na které se tato úprava aplikuje definuje čl. 4.

V čl. 5 se pamatuje i na případ, kdy mohou vzniknout pochybnosti zda se Úmluva vůbec aplikuje. Druhý odstavec výslovně uvádí, že „Jsou-li pochybnosti o příslušnosti osob, které se dopustili válečného činu a upadly do rukou nepřítele, k některé z kategorií, vypočtených v článku 4, budou tyto osoby požívati ochrany této úmluvy, pokud jejich postavení nebude určeno příslušným soudem.“¹⁰⁶ Toto ustanovení je nové a v dosavadním humanitárním právu se vůbec nevyskytuje. Vychází z formulace navržené ICRC, která dávala právo určit postavení osoby, jejíž status je nejasný, „odpovědné autoritě“. Na ženevské konferenci v

---

103 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 5, Commentary, <http://www.cicr.org/ihl.nsf/COM/375-590008?OpenDocument>, (stabilní)

104 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 24, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

105 Tamtéž, Art. 5

106 Tamtéž

roce 1949 vzešel návrh, že pojem „odpovědná autorita“ by měl být nahrazen pojmem „vojenský tribunál“, což bylo ovšem zamítnuto. Důvodem bylo přesvědčení, že postavení takové osoby před vojenský tribunál by mělo daleko větší důsledky než neposkytnutí mu práv vyplývající z Úmluvy. Na tomto místě je třeba ale zdůraznit, že toto přesvědčení nebylo jednomyslné a výsledná formulace zmiňující „příslušný soud“ ponechává prostor i pro vojenský tribunál, který však není primárním a ideálním řešením.

4.2.1.4 Čl. 7 – Nezrušitelnost práv

Článek 7 se v dřívějších mezinárodně-právních úpravách nevyskytoval a je tedy úplně nový. Jeho účelem je v návaznosti na čl. 6 posílit působnost Ženevské úmluvy (III). Komentář ICRC k čl. 7 uvádí několik teoretických příkladů, kdy může dojít ke změně postavení válečného zajatce. Jde například o dohodu mezi okupovanou zemí a okupantem, úplná ztráta suverenity (úplné dobytí a osazení) atd.¹⁰⁷ Všechny příklady mají společného jmenovatele úpravy práv zajatce ať už dohodou nepřátelských států nebo dobrovolně z vůle zajatce.

ICRC je toho názoru, že jakákoliv úprava práv z vůle zajatce je nepřijatelná neboť není zaručena dobrovolnost prohlášení. Proto je lepší formulovat v čl. 7 kategorický zákaz. Tento zákaz byl jednomyslně schválen ačkoliv se vyskytly určité námitky¹⁰⁸. Na druhou stranu Úmluva přesto ponechává určitou volnost zajatce v úpravě svého postavení v podobě čl. 21 (propuštění na čestné

---

107 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 7, Commentary, <http://www.cicr.org/ihl.nsf/COM/375-590010?OpenDocument>, (stabilní)

108 První byl teoretický případ člověka odvedeného proti své vůli, který byl zajat, ale který se chtěl v zajetí podílet na „osvobození své země“ (historicky by šlo např. o Československé legionáře, kteří byli původně váleční zajatci a kteří dobrovolně změnili svůj status). Jádrem druhé námitky spočívalo ve faktu, že by se tím oklešťovala individuální práva jednotlivce.

slovo) a další¹⁰⁹.

Povaha práv zajatce je obsažena ve slově „práva“. Na počátku 20. století ještě nešlo o všeobecně přijímaný koncept. Až teprve v úmluvě z roku 1929 se na některých místech mluví o „právech“ zajatce. Tento princip v konečné platnosti výslovně potvrzuje Úmluva z roku 1949 v čl. 6 a 7. Práva zajatce jsou podle ICRC „osobního a nedotknutelného charakteru“ a „nemají zřetel na stanovisko přijaté zemí, ze které zajatec pochází“¹¹⁰.

4.2.2 Rozbor některých článků Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války

4.2.2.1 Čl. 2 – Aplikace Úmluvy

Tento článek je totožný s článkem 2 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949 a totožný je i komentář ICRC k němu, který je shrnut v bodě 5.2.1.1 této práce.

4.2.2.2 Čl. 4 – Definice chráněných osob

Základní snahou tvůrců Ženevské úmluvy (IV) bylo ochránit dvě skupiny osob. Jednak to byli osoby nacházející se v době konfliktu na území nepřátelského státu a za druhé to bylo civilní obyvatelstvo (včetně cizinců nebo bezdomovců) nacházející se na území, které je pod okupací během ozbrojeného konfliktu.

„Úmluva chrání osoby, které jsou v jakékoli době a jakýmkoli způsobem, za konfliktu nebo za okupace v moci některé strany v

---

109 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 22,38,52,34,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

110 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 7, Commentary, <http://www.cicr.org/ihl.nsf/COM/375-590010?OpenDocument>, (stabilní)

konfliktu nebo okupační mocnosti a nejsou přitom jejími příslušníky".¹¹¹ Termín „v moci“ však nutně neznámá fyzickou přítomnost v moci někoho jako např. vězeň, ale jde o faktickou přítomnost na teritoriu ovládaném nepřítelem. V extrémním případě může být někdo v moci okupujícího státu aniž by někdy vešel ve styk s nějakými představiteli tohoto okupujícího státu.

Negativně vymezený okruh osob požívající ochranu Ženevské úmluvy (IV) je dále omezen v druhém odstavci. Zajímavá je hned na první pohled jednoznačná formulace, že „příslušníci státu, který není vázán touto úmluvou, nejsou chráněni“¹¹². Tato formulace ovšem potřebuje výklad, který poskytuje komentář ICRC. Jde o to, že duch všech Ženevských dohod spočívá ve faktu, že jde o obecně uznávané principy, které by měly být aplikovány erga omnes. V tom případě ovšem jde tato formulace proti smyslu druhého odstavce článku 2 Ženevské úmluvy (IV). ICRC soudí, podobně jako v případě Ženevské úmluvy (III), že „jestliže mocnost, která není stranou Úmluvy přijímá a aplikuje její ustanovení, pak musí nepřítel této mocnosti (pokud je stranou Úmluvy) zacházet s příslušníky dané mocnosti jako s chráněnými osobami“¹¹³. Zdá se, že existují pouze dva případy, kdy nemohou příslušníci státu, který není vázán Úmluvou, požívat její ochrany. Buď je to případ, kdy všechny nepřátelské strany nejsou vázány úmluvou a nebo případ, kdy se stát (nevázaný Úmluvou) chová tak, že z jeho jednání lze jasně vyčíst odmítnutí ustanovení Úmluvy. Samozřejmě je možný i extrémní případ státu (opět nevázaného Úmluvou), který učiní explicitní prohlášení, že se ustanoveními Úmluvy nebude řídit. Z tohoto

---

111 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 4,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

112 Tamtéž

113 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 4, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600007?OpenDocument>, (stabilní)

pohledu nazývá ICRC první větu 2. odstavce čl. 4 „truismem“¹¹⁴, čili prohlášení, které je často opakované a pravdivé samo o sobě, takže nemá smysl ho vůbec zmiňovat.

Čl. 4 dále vysvětluje v druhé větě druhé odstavce možnost aplikace na cizince a na příslušníky dalších válčících států. Co se týče cizinců, dochází ICRC k dvěma následujícím modelovým případům:

- Příslušník neutrálního státu, který se nachází na okupovaném území požívá ochrany vyplývající z postavení chráněné osoby podle GC IV, přičemž existence nebo neexistence diplomatického zastoupení v okupované zemi je irelevantní.
- Příslušník neutrálního státu, který se nalézá na území válčícího státu, požívá ochrany GC IV pouze pokud neexistuje diplomatické zastoupení jeho země v daném válčícím státu.

Shora uvedená definice pro aplikování GC IV je ovšem tak široká, že v podstatě pokrývá i členy ozbrojených sil země, raněné, trosečníky, letecký personál atd. Pro tyto zvláštní skupiny osob však existují zvláštní dohody (zbylé tři Ženevské úmluvy), takže se podle čl. 4 Ženevské úmluvy (IV) nepovažují za osoby chráněné ve smyslu této úmluvy. Pokud pro výše uvedené osoby z nějakého důvodu přestane platit jedna z třech zbývajících Ženevských úmluvy, pak se použije právě Ženevská úmluva (IV). ICRC uvádí příklad, který je pro tuto práci nesmírně důležitý¹¹⁵. Jde o situaci, kdy z nějakého důvodu ztratí osoba postavení válečného zajatce. Pak se na takovou osobu pohlíží jako na chráněnou osobu podle Ženevské úmluvy (IV). Konkrétně podle ICRC: „Můžeme zmínit případ partyzánů, pro které platí ustanovení čl. 4 A(2) Ženevské úmluvy (III). Členové odbojového hnutí musí splnit určité podmínky, aby mohli být považováni za válečného zajatce. Jestliže

---

114 Tamtéž

115 Tamtéž

členové tohoto odbojového hnutí, kteří upadli do moci nepřítele, nesplňují tyto podmínky, musí být považováni za chráněné osoby ve smyslu této Úmluvy. To neznámá, že nemohou být potrestáni za své činy, ale soud se musí konat a rozsudek musí být vynesěn v souladu s ustanoveními čl. 64 a článků následujících.“¹¹⁶

Komentář k čl. 4 GC ICRC zakončuje prohlášením, že „každá osoba, která upadla do moci nepřítele, musí mít nějaký status podle mezinárodního práva. Může to být status válečného zajatce, který je pokryt Třetí Ženevskou úmluvou nebo civilní osoba pokrytá Čtvrtou Ženevskou úmluvou a nebo to může být člen zdravotnického personálu, který je pokryt První Ženevskou úmluvou. Neexistuje žádný mezi status¹¹⁷; nikdo kdo upadl do rukou nepřítele nemůže stát mimo zákon“¹¹⁸.

4.2.2.3 Čl. 5 - Derogace

Derogace práv chráněné osoby může nastat buď pokud se tato osoba octne na území protistrany konfliktu nebo pokud je chráněná osoba zadržena na okupovaném území. V kontextu této práce není nutné rozebírat první případ, neboť se v praktické rovině dotýká spíše vnitrostátní protiteroristické legislativy USA - pokud je ovšem přijata hypotéza, že na GWOT jako celek je aplikováno humanitární právo. Konfliktu v Afghánistánu se spíše dotýká druhý odstavce čl. 5 (derogace v případě zadržené osoby na okupovaném území).

Původně myšlenka derogace práv chráněných osob vůbec nebyla obsažena v přípravném návrhu. Státy ale na diplomatické konferenci v Ženevě vyjádřily své obavy, že na základě tohoto návrhu budou do

---

116 Tamtéž

117 V originále „intermediate status“

118 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 4, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600007?OpenDocument>, (stabilní)

definice chráněné osoby spadat špióni a sabotéři. Navíc, pokud by jim byla přiznána všechna práva (komunikace s vlastní, povinnosti státu ohlásit zadržení), znemožnilo by to boj proti celé jejich síti. Bylo by samozřejmě překvapivé, kdyby se Ženevská úmluva (IV) pokoušela chránit špióny, sabotéry, bandity, když je jasné, že pokud si někdo vybere tuto „roli“, pak již předem musí počítat s následky. Jako jediný logický postup by se samozřejmě jevilo vyjmutí těchto osob z působnosti Ženevské úmluvy (IV), ale je zde problém definice těchto pojmů, takže by nebylo vhodné „ponechat obviněné v úplné moci těch kteří je zadržují“.¹¹⁹

Diskuse na toto téma byla velice živá, ale bohužel došlo k omylu, kdy se schválený text ve francouzštině a v angličtině dosti lišil, přičemž podle čl. 150 jsou obě verze autentické.

V případě pojmů obsažených v druhém odstavci je jen pojem špión a sabotér nezpochybnitelný neboť s jejich definicí mezinárodní společenství souhlasí již od haagských smluv. Problematická je ovšem definice „činnosti škodlivé pro bezpečnost okupační mocnosti“, navíc s dvojnásobným výkladem, protože v anglické verzi je „activities hostile to the security of the State“,¹²⁰ zatímco francouzská verze zní „activités préjudiciable à la sécurité de la Puissance occupante“¹²¹. Zde tedy bude záležet na okupující mocnosti jak bude posuzovat konkrétní případ a jak bude vykládat buď pojem „škodlivá činnost“ nebo „nepřátelská činnost“.

Ať tak či tak, jde-li o osoby zadržené na okupujícím území,

---

119 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 5, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600008?OpenDocument>, (stabilní)

120 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 5, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

121 Convention (IV) de Genève relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre, Aout 12, 1949, Art. 5, <http://www.icrc.org/dih.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

mohou být „zbaveny práv na písemný styk“ a „budou-li souzeny, nebude jim upírán nárok na spravedlivý a pravidelný soud, jak jej předvídá tato úmluva“.¹²²

Takto pojatý článek o derogace je evidentní ústupem zájmům států a jako takový může být nejvíce předmětem debat. Může totiž vést k vytvoření zvláštních režimů pro zadržené, které nebude možné efektivně kontrolovat. ICRC zdůrazňuje, že „čl. 5 může být použit pouze v jednotlivých případech výjimečné povahy, kdy přítomnost zvláštních obvinění bude zaručovat následný trestní postih. Tento článek by nikdy neměl být použit na základě pouhého podezření“.¹²³

4.2.2.4 Čl. 6 – Počátek a konec aplikace

Na rozdíl od čl. 5 GC III, kde se úmluva aplikuje individuálně na jednotlivce od okamžiku, kdy upadne do moci nepřítele až do jeho úplného propuštění, Ženevská úmluva (IV) je vzhledem k jinému chápání pojmu „být v moci nepřítele“ aplikována rozdílně. Aplikace je tedy povahy kolektivní (týká se obyvatelstva na určitém území) a nikoliv osobní. Je dále důležité zdůraznit, že Ženevská úmluva (IV) se aplikuje na situace definované v čl. 2 této úmluvy, tedy na ozbrojený konflikt mezinárodní povahy nebo na okupaci z tohoto konfliktu vzniklou (okupaci může nebo nemusí předcházet ozbrojený konflikt – případ okupace, která se neseťká s vojenským odporem). V případě konfliktu, která nemá mezinárodní ráz se bude aplikovat pouze ustanovení čl. 3, který je svým způsobem „miniúmlouvou“ [“Convention in miniature”]¹²⁴ v rámci

---

122 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 5,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

123 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 5, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600008?OpenDocument>, (stabilní)

124 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of

Ženevské úmluvy (IV).

Za počátek konfliktu (počátek aplikace) se považuje buď oficiální vyhlášení války nebo okamžik, kdy došlo k prvnímu aktu násilí, přičemž je jedno, zda tento akt trvá nebo ne.

Podmínky pro ukončení aplikace úmluvy jsou stanoveny zvláště pro území strany konfliktu a zvláště pro území okupované. Ukončení aplikace na území konfliktu bylo původně navrhováno až jeden rok po ukončení všeobecných vojenských operací. Na návrh Velké Británie, byla ale tato formulace vyškrtána neboť mohly nastat situace, kdy by bylo zbytečné aplikování úmluvy ještě rok po skončení konfliktu. Problém ovšem spočívá v termínu „ukončení všeobecných vojenských operací“. Podle ICRC se tak může stát na základě „příměří, kapitulace nebo tzv. deballatia“¹²⁵ (stav kdy vojenské operace skončí v důsledku úplného obsazení území nepřítel). Podle jiné definice „ukončení všeobecných vojenských operací“ následuje „poté, kdy byla vystřelena poslední rána“¹²⁶.

4.2.2.5 Čl. 7 – Zvláštní dohody

Komentář ICRC k tomuto článku¹²⁷ je podobný jako k čl. 6 GC III. Podstata čl. 7 spočívá v možnosti uzavření zvláštních dohod mezi státy týkající se předmětu Ženevské úmluvy (IV). Tyto dohody nesmí v žádném případě omezit práva vyplývající z Ženevské úmluvy (IV). Pokud dojde k uzavření takové dohody, ustanovení Ženevské úmluvy (IV) přesto zůstávají dále v platnosti. Teoreticky tak mohou nepřátelské státy dohodnout pouze na poskytnutí vyššího

---

War, August 12, 1949, Art. 6, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600009?OpenDocument>, (stabilní)

125 Tamtéž

126 Tamtéž

127 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 7, Commentary, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600010?OpenDocument>, (stabilní)

standardu práv než jaké jsou obsaženy v Ženevské úmluvě (IV).

4.2.2.6 Čl. 8 - Nezrušitelnost práv

„Chráněné osoby se nemohou v žádném případě zříci částečně nebo zcela práv, která jim zajišťuje tato úmluva, po případě zvláštní dohody zmíněné v předchozím článku“¹²⁸ Jedná se v podstatě o totožnou formulaci (jen je termín „válečný zajatec“ nahrazen termínem „chráněná osoba“) jakou obsahuje čl. 7 GC III a proto na tomto místě není potřeba opakovat to, co bylo řečeno již dříve

5 Aplikace práva ozbrojených konfliktů na válku v Afghánistánu (2001-2006)

V návaznosti na kapitolu 2.2.5. (Konec konfliktu?) je možné pohlížet na zadržované tak, že je stále chápeme jako subjekty práva ozbrojeného konfliktu neboť konflikt v Afghánistánu stále trvá avšak mění se jeho charakter z mezinárodního na vnitrostátní. Hnutí Tálibán je sice poraženo, ale ne úplně neboť stále efektivně ovládá některé oblasti (tzv. pašunský pás při hranicích s Pákistánem). Celkový americký přístup se zakládá na souborů stanovisek a dokumentů (viz. 3.1.), přičemž tuto oficiální americkou politiku dokreslují různé články v odborném tisku, práce amerických univerzitních právníků nebo vojáků¹²⁹. V následující

---

128 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 8,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

129 Rivkin, D. a kol., Enemy Combatant Determinations and Judicial Review, Federalist Society for Law and Public Policy Studies, http://www.fed-soc.org/Laws_of_war/enemycomb.pdf, (stabilní); Ferrell, W., No Shirt, No Shoes, No Status: Uniforms, Distinction, and Special Operations in International Armed Conflict, Military Law Review, Vol. 178, 2003, str. 94-140; Reid, S., Terrorists as Enemy Combatants: An Analysis of how the United States applies the Law of Armed Conflict in the Global War on Terrorism, Naval War College, February 7, 2004; Yoo, J, Ho, J., The Status of Terrorists, University of California, Berkeley, August 27, 2003, *Boalt Working Papers in Public Law*, Paper 25 ,

části se tedy pokusím rozebrat americké stanovisko podpořené výše uvedeným americkým provládním diskursem, který se koncentruje kolem několika základních témat, která se neustále opakují. Domnívám se však, že jak oficiální americké stanovisko tak debata podporující toto stanovisko operující na bázi typologie zadržených „Al-Kajda - Tálibán“, je neúplná. Pro následující uvažování je použita typologie z kapitoly 3.2., tedy „Tálibán - Al-Kajda - příslušník Tálibánu a zároveň Al-Kajdy“. Navíc je třeba se dotknout problematiky osob, které podle americké administrativy nepatří ani do jedné z těchto kategorií. Jak však bylo uvedeno v kapitole 3.2., tato typologie je spíše pouze teoretický koncept, protože zadržování jsou v některých případech přiřazování do určitých kategorií nahodile.

5.1 Posouzení konfliktu z hlediska mezinárodního práva

Jedním ze zajímavých a hojně probíraných aspektů je posouzení konfliktu v Afghánistánu z hlediska mezinárodního práva (jeho legalita). Jak je to tedy s konkrétní mezinárodněprávním posouzením útoku na Afghánistán v roce 2001? V případě posouzení teroristických útoků jako ohrožení míru by se mohla OSN ve velké míře angažovat. Ale ohrožení míru bylo vždy chápáno spíše s použitím ozbrojených sil státem. Až rezoluce RB 748 (1992) a 883 (1993) týkající se záležitosti Libye, jejíž „neschopnost konkrétních akcí, kterými by odsoudila terorismus, je považováno

---

<http://repositories.cdlib.org/boaltwp/25/>, (stabilní); Drone, J., Nontraditional Uniforms Do Accord Prisoner of War Status for Special Operation Forces, August 31, 2003, The George Washington University Law School; Rivkin, D. a kol., Unlawful Belligerency and its Implications Under International Law, Federalist Society for Law and Public Policy Studies, National Security White Papers, <http://www.fed-soc.org/Publications/Terrorism/unlawfulcombatants.htm>, (stabilní); Kenneth, R., The Law of War in the War on Terror, Foreign Affairs, Jan/Feb2004, Vol. 83 Issue 1, str. 2-7; Jonathan, K., Redefining the Terrorist, The National Interest, Spring 2004, str. 87 - 93; Rabkin, J., After Guantanamo: The War Over the Geneva Convention, The National Interest, Summer 2002, str. 15-26

jako ohrožení míru¹³⁰. Od této doby RB stále častěji přikračuje k posouzení určitých záležitostí jako ohrožení míru, ačkoliv nebyly použity ozbrojené síly státu. Nakonec tedy i útoky 11. září byly posouzeny jako ohrožení míru a to v rezolucích 1368 a 1373 (2001), kde se výslovně říká, že „jakýkoliv akt mezinárodního terorismu je ohrožením míru“¹³¹. V těchto rezolucích byla také vyjádřena vůle k tomu, aby všechny státy „bojovaly všemi prostředky proti hrozbám mezinárodnímu míru způsobených mezinárodním terorismem“¹³². Tato opatření jsou použitelná i vůči státům, které podporují mezinárodní terorismus. Mezi hlavní nástroje boje proti terorismu vidí tyto rezoluce především nástroje finančního rázu, problematika hraničních kontrol atd. V žádném případě se zde explicitně nemluví o právu použít sílu. Použití síly se předpokládá spíše proti ozbrojenému útoku než proti aktu, který je mezinárodním společenstvím posuzován jako ohrožení míru.

Ozbrojený útok byl totiž obvykle charakterizován jako útok státu za použití jeho ozbrojených sil. Může být teroristický útok považován jako ozbrojený útok ve smyslu Charty OSN? Podle rezoluce VS z roku 1974¹³³ ano. Navíc zde existuje rozsudek Mezinárodního soudního dvora z roku 1986 ve sporu Nikaragua vs. USA, kde se uvádí, že „skryté akce státu proti jinému státu se dají považovat za ozbrojený útok, pokud mají dostatečnou váhu“¹³⁴. Pokud by se měl přidat další argument podporující ozbrojený útok,

---

130 Security Council Resolution 883/1993, 93-62678 (E), November 11, 1993, <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>, (stabilní)

131 Security Council Resolution 1373/2001, 01-55743 (E), September 28, 2001, <http://www.un.org/docs/scres/2001/sc2001.htm>, (stabilní)

132 Tamtéž

133 General Assembly - Twenty-ninth Session, Definition of Agression 3314, December 14, 1974, Art. 3 (g), <http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm>, (stabilní)

134 Nicaragua v. United States of America, Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, International Court of Justice, June 27, 1986

tak je to rozhodnutí Severoatlantické aliance, která teroristické činy posoudila jako útok na členy aliance podle článku 5. Nejsilnější argument ovšem obsahují rezoluce 1368 a 1373 (2001), kde se explicitně hovoří o právu na sebeobranu proti ozbrojenému útoku podle čl. 51, ovšem není zde v žádném případě vyslovována možnost použití síly. Podle výše zmíněných rezolucí jsou možné pouze hospodářské a politické sankce proti státu podporující terorismus.

Konečné stanovisko ovšem vyřkly Spojené státy, které teroristické útoky 11. září posoudily jako ozbrojený útok státu Afghánistán za pomoci teroristické sítě Al-Kajda. Proti tomuto útoku je možné použít sílu podle čl. 51 Charty. Podle článku 5 Severoatlantické smlouvy je tento ozbrojený útok považován i jako útok proti Velké Británii a dalším spojencům.

V Afghánistánu tedy USA a jejich spojenci vykonávají v zásadě sebeobranu. Sebeobrana je ovšem opodstatnitelná pouze k odražení útoku, takže jestliže sebeobrana trvá i po odražení bezprostředního útoku, lze ji považovat za ozbrojené represálie. K tomu Spojenci ale dodávají, že teroristické útoky na USA nelze posuzovat osamoceně, ale musíme je dávat do souvislosti s dalšími útoky na americké cíle po celém světě tzn. s těmi, které se uskutečnily a s těmi, které se jistě ještě uskuteční. Tato argumentace je podle mého názoru pochybná, neboť vše se děje na základě rezolucí 1368 a 1373, které reagovaly bezprostředně na útoky 11. září a nikoliv na teroristické útoky v předcházejících obdobích na něž se pohlíželo jinak. Takto to vypadá, že rezoluce 1368 a 1373 teoreticky vystavily USA bianco šek na vykonávání časově neomezeného práva na sebeobranu použitelnou kdekoli na celém světě. Pro osoby, které jsou v tomto konfliktu zadržované, ať už mají status válečného zajatce nebo ne, to znamená, že mohou být propuštěni až v době, kdy vláda Spojených států uzná, že nebezpečí terorismu pominulo a tudíž bezprostřední ohrožení

netrvá.

Podle mého názoru je ovšem otázka legality konfliktu v Afghánistánu z pohledu mezinárodního humanitárního práva irelevantní. Humanitární právo se neptá, zda válka, která vypukla je spravedlivá, odvetná nebo podle pravidel zavedených mezinárodní organizací (OSN) či mezinárodním společenstvím. Ženevské úmluvy platí pro jakýkoliv ozbrojený konflikt. V rámci tohoto práva se rozlišují pouze konflikty vnitrostátního a mezinárodního rázu.

5.2 Postavení příslušníků Tálibánu

Americké stanovisko vychází ze správného předpokladu, že příslušníci Tálibánu jsou součástí ozbrojených sil země (vlastně tyto ozbrojené síly v konvenční fázi konfliktu výlučně tvoří), ale protože nevykazují požadavky v čl. 4. Ženevské úmluvy, nemohou požívat výhod válečného zajatce.

5.2.1 Aplikace Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949

Spor o čl. 4 Ženevské úmluvy z roku 1949 tvoří největší část v debatách o udělení či neudělení postavení zajatce osobě zadržené v Afghánistánu. Na tento článek se odvolává nejen americký oficiální postoj, ale je i nadále rozbírán ve všech relevantních odborných statích věnující se danému tématu. Charakteristickým znakem této debaty je, že čl. 4 se rozebírá pouze ve vztahu k příslušníkům Tálibánu na které je aplikován bod 2. Příslušníci Al-Kajdy (rozumí se de facto cizinci v řadách Tálibánu) jsou z použití čl. 4 automaticky vyňati. Jak již bylo řečeno v úvodu celé práce, tyto debaty a podle mého názoru i oficiální stanovisko se nedostatečně opírají o afghánskou realitu a o realitu samotné operace Trvalá svoboda. V následujících částech budou tedy rozebrány požadavky bodu 2 čl. 4 tak jak je aplikuje americká

administrativa (a proamerická odborná veřejnost) ve vztahu k faktům z afghánského bojiště a s přihlédnutím pouze k afghánské složce Tálibánu.

5.2.1.1 Existence osoby odpovědné za své podřízené

Argument, že jednotky Tálibánu nedisponují osobou odpovědnou za své podřízené je méně častý, přesto se však vyskytuje. Tento přístup je postaven na přesvědčení, že Tálibán nevykazuje žádnou hierarchickou strukturu velení. Americká strana vždy tíhla k tomu, že partyzánské hnutí v Afghánistánu chápala jako shluk autonomních skupinek, navzájem spojených pouze konečným cílem vyhnat okupanty. Sovětské analýzy organizační struktury odboje během afghánské války v letech 1979 – 1989 byly na základě této premisy odsouzeny jako pouhé smyšlenky¹³⁵.

Podle mého názoru Tálibán splňuje požadavek na existenci osoby odpovědné za své podřízené neboť nepochybně disponuje určitým stupněm hierarchické struktury. Je však otázkou jaký je obsah této odpovědnost a jak je vynutitelná v případě Tálibánu. Ve standardní konvenční armádě se pod osobou odpovědnou za své podřízené chápe jakýkoliv velitel nacházející se na určitém místě v systému velení. Nemusí jít však pouze o vojenského velitele, ICRC připouští, že takovou osobou může být i civilista, což se asi nejlépe hodí na afghánskou realitu. Taktika Tálibánu spočívá spíše v kombinování různých ad hoc vojenských skupin (může se jednat o nově vytvořenou skupinu nebo stabilní bojovou skupinu pod velením stálého velitele). Velitelé těchto skupin jsou vždy odpovědní za své akce vyššímu stupni a tato odpovědnost vede postupně až na nejvyšší místa hnutí, protože jinak by nebylo možné vést složité

---

135 Poznámka č. 26 amerických překladatelů: „Znovu Rusové hledají organizaci a strukturu, která by vysvětlila sovětskou porážku. Organizace a struktura totiž chybí. Mudžahedíni jsou velice amorfní a nestandardní skupina“, Runov, V. a kol., *The Soviet-Afghan War: How a Superpower Fought and Lost*, University Press Kansas, 2002, str. 62

bojové operace. Existenci tohoto řetězu velení dokazuje americkými nálety zničená „command and control“ infrastruktura. I když by se dalo říci, že některé bojové skupiny jsou spíše soukromými polo-feudálními armádami jednotlivých velitelů a jejich spolehlivost je diskutabilní, vždy se dá přeci jenom určit jméno konkrétního velitele, který je odpovědný za vedení svých akcí vyššímu velení.

5.2.1.2 Existence pevného na dálku viditelného rozeznávacího znaku

Existence pevného na dálku viditelného rozeznávacího znaku je dalším požadavkem, který podle amerického stanoviska příslušníci Tálibánu nesplňují. Toto kritérium platí pro síly nepatřící do struktury pravidelné armády, přičemž k organizační struktuře pravidelné armády mohou být přičleněny milice a dobrovolnické sbory. V evropském kontextu má pravidelná armáda a její přičleněné složky jednotnou uniformu popřípadě její další doplňky jako například výložky označující hodnost či jiný znak označující příslušníka ozbrojených sil. Forma této uniformy záleží na volbě konkrétního státu a jeho tradici. V případě sil netvořící součást pravidelné armády tvoří minimální požadavek „uniformy“ na dálku viditelný rozeznávací znak. Protože Tálibán spadá do sil kategorie čl. 4 A. 2, musí jeho příslušníci pokud, chtějí požívat ochrany Ženevské úmluvy (III), nosit na dálku viditelný rozeznávací znak. Diskuse o charakteru tohoto znaku je uvedena v komentáři ICRC k této úmluvě (viz. 4.2.1.2). Na dálku viditelný rozeznávací znak je nutný, pro rozlišování mezi civilním obyvatelstvem a vojenskými silami, které mohou jedině tvořit cíl povoleného násilí, což vede v důsledku k ochraně civilního obyvatelstva. USA tvrdí, že se jednotky Tálibánu nedostatečně odlišují od civilního obyvatelstva. Jaká však byla či ještě je afghánská realita?

Je evidentní, že ještě před spojeneckou invazí tj. v rozmezí

let 1994-2001, se síly Tálibánu musely odlišovat od obyvatelstva, protože to vyžadovalo efektivní ovládnutí země. Pokud nějaké teritorium ovládl Tálibán, místní obyvatelstvo prostě muselo rozeznat kdo je kdo. Na základě jakých znaků se to dělo? Někteří američtí autoři, kteří jdou v problematice čl. 4 více do hloubky, se domnívají, že základním vnějškovým znakem Tálibánu je černý turban. Černý turban jako znak Tálibánu zmiňuje i Michal Kubal ze své reportáže pro Reflex¹³⁶. Cestovatel Martin Mikyska však tvrdí, že znakem Tálibánu je „tradiční oblečení, jehož součástí je turban (asi jakýkoliv - možná různé kmeny mají oblíbené různé vzory - někdo černý, jiný bílý, jiný černobílý apod.), další atributy jsou fousy...“¹³⁷ Podle mého názoru však daný popis může vyhovovat na člena Tálibánu i na pašunského obyvatele afghánsko-pákistánského pomezí, který nemá s Tálibánem nic společného.

Základní charakteristický znak Tálibánu se však může odvíjet od prvotního cíle tohoto hnutí, jímž byla demilitarizace Afghánistánu a zbavení země lokálních ozbrojených vládců a skupinek (prakticky ukončit občanskou válku). Na otázku, zda za vlády Tálibánu bylo civilní obyvatelstvo z většiny odzbrojené a jedinými nositeli zbraní byl Tálibán a Severní aliance, M. Mikyska odpovídá: „To je pravda. Ať už Afghánci viděli působení Tálibánu pozitivně nebo negativně, vždy se shodli, že se Tálibáncům podařilo velmi kvalitně obyvatelstvo odzbrojit a to že bylo dobré (případně kysele dodali jediné dobré). Zbraně tedy nosili výhradně Tálibáni a jejich blízcí spřízněnci. Na území Severní Aliance bylo nošení zbraní bráno benevolentně asi jako na zbytku území před jeho ovládnutí Tálibánem“.¹³⁸

Během občanské války za vlády Tálibánu místní obyvatelstvo dokázalo poznat příslušníka Tálibánu na základě výše zmíněných

---

136 Kubal, M., Život v prachu - Afghánistán, listopad 2001, http://www.sibik.cz/afghan_text_zivot_v_prachu.htm, (stabilní)

137 E-mailová korespondence s Martinem Mykiskou, viz. přílohy

138 Tamtéž

kritérií (tradiční oděv, fousy, zbraň). Pro cizince však taková identifikace (v případě chybějící zbraně) není nikterak snadná, ne-li nemožná. To, že příslušníka Tálibánu dokáže rozpoznat pouze místní obyvatelstvo, je však spíše v rozporu se zásadou práva ozbrojených konfliktů o rozlišování mezi civilním obyvatelstvem a silami mající právo působit násilí na nepříteli. Rozpoznat tyto síly musí především nepřítel a nikoliv pouze obyvatelstvo.

Z průběhu a charakteru bojových operací je však patrné, že „službu identifikace“ nepřítel pro Spojence prováděly oddíly Severní aliance, jež předávaly informace speciálním jednotkám americké armády. Na základě této činnosti lze bojové operace rozdělit časově na dvě části. První probíhá od počátku spojenecké invaze (7.říjen) do cca 5. listopadu¹³⁹. Je charakterizováno stylem boje, kdy byly síly odporu „umístěny na exponovaných hřebenech s minimem úsilí o ukrytí. Jejich zákopy byly náhodné, postrádající jakékoliv horní krytí pěchoty nebo správné umístění bojových vozidel. Výsledkem bylo, že jejich pozice mohly být často identifikovány z velice bezpečných vzdáleností.“¹⁴⁰ Jsou uváděny konkrétní případy kdy a na jakou vzdálenost byly přesně a nepochybně identifikovány síly Tálibánu¹⁴¹: 21. října 2001 speciální jednotky USA identifikovaly tálibánské cíle u Bishqabu na vzdálenost 8 - 10 km, 22. října u Cobaki na 1,5 - 2 km, 28. října u Zard Kammaru cca 1,5 km atd. Po této identifikaci následovaly vzdušné údery, jejichž přesnost vyzdvihuje americká administrativa (viz. bod 2.2.3. - Vzdušná válka). Podle mého názoru je zde logický rozpor mezi prohlášeními o přesnosti leteckých náletů na identifikované (!) cíle a tvrzením, že jednotky Tálibánu se

---

139 Toto datum uvádí Biddle, S., Afghanistan and the Future of Warfare, Foreign Affairs; Mar/Apr2003, Vol. 82 Issue 2, str. 31-46,

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB109.pdf>, (stabilní)

140 Biddle, S., Afghanistan and the Future of Warfare, Foreign Affairs; Mar/Apr2003, Vol. 82 Issue 2, str. 31-46

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB109.pdf>

141Tamtéž str. 27

nedostatečně odlišují od civilního obyvatelstva. Ať už byla identifikace sil Tálibánu pomocí Severní aliance a speciálních sil USA vedena na základě jakéhokoli výše jmenovaného rozeznávacího znaku (fousy, černé turbany, pravděpodobná znalost místních oponentů ze strany Severní aliance atd.), je z výsledného zásahu „přesné munice“ jasné, že tato identifikace byla alespoň do začátku listopadu možná. Na základě těchto faktů se domnívám, že argument o nerozpoznatelnosti jednotek Tálibánu od místního obyvatelstva neobstojí.

Po 5. listopadu je však situace problematičtější. V této etapě síly odporu logicky změnil taktiku. Začaly více využívat terén, který je dostatečně skrýval před americkými speciálními jednotkami navádějící letectvo. Je totiž jasné, že splnění požadavků válečného práva na z dálky viditelné znaky kombatanta v tomto případě znamenají rychlou smrt v důsledku útoku amerických vzdušných sil. A právě zde se možná rodí myšlenka skrytých vojáků bojujících zákeřně ze zálohy, kteří nejsou z dálky rozpoznatelní, takže jim v případě zajetí nemohou být poskytnuta práva válečného zajatce.

Změna charakteru boje však nesouvisí se změnou rozeznávacích znaků Tálibánu, ten změnil jen taktiku. Výše zmiňované charakteristiky stále platí, jen jejich nositelé jsou méně vidět. Jediný problém u tohoto pohledu spočívá v časovém vymezení tzv. druhé fáze konfliktu. Předkládané datum 5. listopadu 2001 je možné považovat za jeden zlomový moment (změna taktiky). Podle mého názoru je vhodnější použít dříve zmiňovaný 22. prosinec, kdy došlo k ustavení prozatímní vlády (časové dělení konfliktu viz. 2.2.5 Konec konfliktu?). Pokud však konflikt skončil, nebudou se na jednotky Tálibánu vztahovat Ženevské úmluvy a otázka rozeznávacího znaku tak bude irelevantní. Splňují tedy jednotky Tálibánu v druhé fázi konfliktu požadavky na kombatanta?

Je možné uvést analogii se Studenou válkou konkrétně s válkou ve Vietnamu. Spojené státy již od roku 1965 přiznávaly statut válečného zajatce všem jednotkám Severního Vietnamu včetně Viet Congu¹⁴², i když forma jejich uniformy byla sporná. Tito bojovníci nosili černé úbory bez jakýchkoliv distinkcí. Barevný rozsah doplňků jako byla pokrývka hlavy atd. byl různý (černá, tmavě modrá, různé odstíny zelené). Spojené státy tak vycházely z benevolentnějšího pojetí příslušníka milic nebo dobrovolnických sborů, u kterých se nedá předpokládat „solistikovanější“ uniforma. Zbývá dodat, že například i v pravidelné armádě Severního Vietnamu se „insignie zřídka nosila v poli“¹⁴³. Takto je pojatá „uniforma“ i v Afghánistánu. Voják je oblečen v podstatě stejně jako místní obyvatelstvo, jen s tím rozdílem, že nosí zbraň a někdy i munici.

Další zajímavý aspekt problému ilustrují následující obrázky:

Tálibán¹⁴⁴

---

142 Prugh, G., Law at War: Vietnam 1964 - 1973, Department of the Army, Washington, 1975, http://lawofwar.org/vietnam_pow_policy.htm, (spíše stabilní)

143 Katcher, P., Armies of the Vietnam War 1962 -1975, Osprey Publishing, Londonn, 1980, str. 33

144 Ciriello, R., Taliban troops in Maidan Shar, 1998, <http://www.afghan-web.com/ciriello/taliban/talib1.html>, (stabilní)

Severní aliance¹⁴⁵

Co z nich vyplývá? Za prvé, že jediným na dálku rozpoznatelným znakem afghánské „uniformy“ je (stejně jako u Viet Congu) otevřeně nošená zbraň. Za druhé, že Tálibán nepoživá podle USA ochrany mezinárodního práva, protože nevykazuje znaky kombatanta, zatímco frakce se stejnými znaky (Severní aliance) se stává spojencem. Uznáním strany, která vykazuje totožné znaky kombatanta jako Tálibán, za svého oficiálního vojenského spojence, Spojené státy připouštějí legalitu kombatanta i pro jednotky Tálibánu.

Celá problematika na dálku rozeznatelného znaku se dá shrnout následovně. Existují podstatné vnějškové znaky jimiž se jednotky Tálibánu vyznačovaly. Jsou to plnovous, černý (nebo jiný turban), tradiční oděv, otevřeně nošená zbraň. Tyto znaky jsou na tolik charakteristické, že v první fázi konfliktu tj. než Tálibán přešel k partyzánskému způsobu boje, bylo možné efektivně rozeznat jednotky Tálibánu od civilního obyvatelstva pomocí znalostí členů Severní aliance. V druhé fázi konfliktu však přesto nemůže být členům Tálibánu odepřen statut válečného zajatce, což podporuje jednak praxe USA ve Vietnamu a za druhé uznání strany, jejíž členové disponují stejným charakterem rozeznávacích znaků jako

---

145 Ciriello, R., Taliban troops in Maidan Shar, 1998, <http://www.afghan-web.com/ciriello/taliban/talib1.html>, (stabilní)

Talibán, za svého spojence (Severní aliance). Vzhledem k úplnému odzbrojení obyvatelstva za vlády Talibánu je nejdůležitějším odlišujícím znakem otevřeně nošená zbraň (nikdo jiný ji kromě jednotek Talibánu a Severní aliance nenosil). Důležitost tohoto znaku však v čase klesá s tím, jak se situace v Afghánistánu stává stále nepřehlednější a stále více obyvatel získává zbraně.

5.2.1.3 Otevřené nošení zbraně

Pro problematiku otevřeného nošení zbraně platí vesměs závěry z předcházejícího oddílu týkajícího se na dálku rozeznatelného znaku. V první fázi konfliktu tj. než Talibán přešel k partyzánskému způsobu boje bylo otevřené nošení zbraně příslušníky organizace zcela běžné a v podstatě normou. Otevřeně nošená zbraň byla taktéž znakem, jímž se členové Talibánu lišili od ostatního civilního obyvatelstva a jednotek Severní aliance. Po přechodu k partyzánskému způsobu boje je samozřejmě nošení zbraně přizpůsobeno této taktice, takže se může zdát, že tato podmínka není splněna.

Zajímavou analýzu tohoto tématu přináší James Drone ve své práci *Nontraditional Uniforms Do Accord Prisoner of War Status For Special Operation Forces*¹⁴⁶. Problematika otevřeného nošení zbraně bývá spíše spojována s různými povstaleckými hnutími, ale zapomíná se na fakt, že problémy s dodržováním této podmínky mohou mít i různé speciální jednotky národních států, které operují skrytě. Drone si, aby podpořil praxi USA, vypomáhá ustanoveními Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, které otevřené nošení zbraně dále specifikují. Podle tohoto Dodatkového protokolu je důležité, aby byla zbraň otevřeně nošena „během každého vojenského střetnutí“ a „během doby, kdy může být spatřen protivníkem při

---

¹⁴⁶ Drone, J., *Nontraditional Uniforms Do Accord Prisoner of War Status for Special Operation Forces*, August 31, 2003, The George Washington University Law School

zaujímání bojové sestavy před útokem, kterého se má zúčastnit¹⁴⁷. Vláda Spojených států sice Dodatkový protokol I podepsala, ale na doporučení prezidenta Raegana nebyl ratifikován¹⁴⁸. Důvodů bylo hned několik: nedostatečná ochrana civilního obyvatelstva z důvodu mlhavé definice kombatanta, rozšíření působnosti Protokolu i na tzv. „národně-osvobozené války“; vláda USA také dále odmítá „uznat a chránit teroristické skupiny za cenu pokroku na poli humanitárního práva“¹⁴⁹.

Tyto všechny námitky šlo vyřešit podobně jako to udělala Velká Británie při ratifikaci Protokolu I v roce 1998, kdy učinila výhradu, že „... pojem „zbrojený konflikt“ sám o sobě a ve svém kontextu označuje situaci, která svým charakterem není založena na provedení obyčejného zločinu, což zahrnuje i akt terorismu ať už koordinovaného nebo izolovaného“¹⁵⁰.

Podle rigidního výkladu původního článku by postavení válečného zajatce bylo odepřeno vojákům zajatým při přepadu tábora v situaci kdy jejich zbraně byly jimi odloženy. Na druhou stranu ICRC v komentáři ke čl. 4 zásadně odmítá situaci, kdy by se povstalec, předstíraje civilistu, přiblížil k postavení nepřítele a posléze by zahájil palbu z ukryté zbraně, což explicitně odmítá Dodatkový protokol I v článku 37 bod 1b - zákaz předstírání statusu civilní osoby nebo nekombatanta. A právě zde je nutné

---

147 Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), Art. 44, June 8, 1977,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument>, (stabilní)

148 Reagan, R., Message to the Senate Transmitting a Protocol to the 1949 Geneva Conventions, January 29, 1987,

<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1987/012987b.htm>, (stabilní)

149 Tamtéž

150 Corrected Letter of 28 January 1998 sent to the Swiss Government by Christopher Hulse, HM Ambassador of the United Kingdom,

<http://www.cicr.org/ihl.nsf/NORM/0A9E03F0F2EE757CC1256402003FB6D2?OpenDocument>, (stabilní)

aplikovat časové upřesnění z Dodatkového protokolu, že zbraň musí být minimálně nošena při přípravě na útok.

Jestliže někteří členové Tálibánu v některých situacích nenosili otevřeně zbraň, nelze upírat ostatním příslušníkům Tálibánu, kteří zbraň otevřeně nosí, status válečného zajatce. Ustanovení článku 4 o otevřeném nošení zbraně nelze podle mého názoru aplikovat plošně, ale používat je na konkrétní situaci, což klade a bude klást zvýšené nároky na místního velitele, který tuto situaci z hlediska mezinárodního práva posuzuje.

5.2.1.4 Dodržování zákonů a obyčejů válečných

Častá výtká zakládající se na neblaze proslulých odvetných masakrech Tálibánu v Mazár-e-Sharif. Tálibán v diskurzu západních medií získal nálepku porušovatele válečných a lidských práv. Zapomíná se, že podobné excesy prováděli i příslušníci Severní aliance. To ovšem neznámá, že válečné zločiny jsou dovoleny jako pomsta za předchozí jednání protivníka. Podle komentáře ICRC je ovšem nutné aplikovat toto ustanovení humanitárního práva na konkrétní konflikt mezi nepřátelskými stranami. Konkrétně to znamená, že pokud by v konfliktu mezi Tálibánem a USA jednotky jakékoliv strany nedodržovaly válečné zákony a obyčeje, byly by tyto jednotky vyjmuty z působnosti Ženevských úmluv. Problém ovšem je, že nedošlo k žádnému zdokumentovanému porušení těchto pravidel ze strany Tálibánu vůči jednotkám USA a jich spojencům včetně Severní aliance. To, že Tálibán nedodržoval válečná pravidla a obyčeje před útokem USA není důležité. Důležité je chování stran během konfliktu s USA. Z tohoto úhlu pohledu tedy lze prohlásit, že jednotky Tálibánu nemohou být vyňaty z působnosti Ženevských úmluv, protože válečná pravidla a obyčeje během konfliktu s USA dodržovaly.

5.2.1.5 Problémy při aplikaci Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949

Viděli jsme, že lze vyvrátit tvrzení, že jednotky Tálibánu nesplňují požadavky čl. 4 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci. Přesto vláda USA stanovila politiku jinou - příslušníci Tálibánu jsou subjektem této úmluvy, ale jen do určité míry (!) z důvodu neplnění již citovaného požadavku. Americká administrativa, ale zakládá úplně nový právní režim (Enemy Combatant, dříve Unlawfull Combatant nebo Illegal Combatant, místo POW - Prisoner of War), kdy jsou zadržené osobě nesplňující požadavky čl. 4, poskytnuta jen některá práva odvozená z Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci. O tom, která práva to budou rozhoduje pouze vláda USA. Takovýto postup však humanitární právo vůbec nezná. V Ženevské úmluvě není žádné ustanovení podporující takovou praxi. Naopak, článek 7 dokonce vylučuje omezení práv válečného zajatce. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci platí tedy jako celek a státy z ní nemohou volně používat pouze některá ustanovení. Nelze tedy na jedné straně tvrdit, že zadržení jsou subjektem této úmluvy a na druhé straně, že jim budou poskytnuta jen některá práva z této úmluvy vyplývající.

Jestliže přeci jenom přijmeme názor, že zadržení příslušníci Tálibánu nedodržují požadavky vyjmenované v článku 4 a zároveň odmítneme režim „nepřátelského kombatanta“ (Enemy Combatant), pak je na místě otázka do jaké kategorie v humanitárním právu vlastně tyto osoby patří? V takovém případě souhlasím s názorem ICRC, že je nutno zařadit tuto osobu do kategorie civilisty, což pokrývá Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.

Existují však další fakta, která mohou zproblematizovat použití třetí Ženevské úmluvy na příslušníky Tálibánu. Předně je třeba si uvědomit, kdo je příslušník Tálibánu a na základě čeho byla jeho příslušnost k Tálibánu určena.

Podle analýzy souhrnů z CSRT spadá do skupiny příslušník Tálibánu (nebo bojovník za Tálibán či nějak jinak spojen s Tálibánem) 22 % všech zadržovaných. Pokud se podíváme na celkový jmenný seznam zadržovaných¹⁵¹, uvidíme, že ze všech zadržovaných tvoří přesně 22% afghánští státní příslušníci¹⁵². Ze shody těchto hodnot lze dovozovat, že americké ministerstvo obrany má tendenci afghánské státní příslušníky zadržené v poli považovat spíše za příslušníky Tálibánu. Jak je popsáno v kapitole 2.1.1. „Tálibán“, je problematika samotných afghánských příslušníků Tálibánů složitější. Motivy jednotlivých Afghánců pro vstup do řad Tálibánu jsou značně různorodé. Jiný motiv měl profesionální voják z bývalé afghánské armády, jiný student z madrasy na obou stranách pákistánsko-afghánské hranice či členové jednotky „profesionálně“ bojující v občanské válce. Jako naprosto zásadní faktor ovlivňující pohled na afghánské příslušníky Tálibánu, lze uvést fenomén nucených odvodů do řad hnutí. Je-li účelem zadržení příslušníka nepřátelských sil zabránění jeho opětovného návratu do boje, pak je nutné trvat na důkladné analýze motivů pro vstup do Tálibánu u každého konkrétního zadrženého. U nuceně odvedených totiž lze předpokládat, že se již do boje nezapojí. V takovém případě je zde zcela jistě prostor pro užití čl. 21 Ženevské úmluvy (III): „...Válečné zajatce je možno propustit částečně nebo zcela na svobodu na slovo nebo slib, dovolují-li to zákony mocnosti, k níž přísluší“¹⁵³.

Kromě nucených odvodů, problematizuje kategorii příslušníků Tálibánu i časté střídání stran různých polních velitelů. Toto střídání stran během občanské války ztěžuje morální optiku

---

151 List of Detainees who went through complete CSRT process, April 19, 2006, http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/detainee_list.pdf, (stabilní)

152 Viz. Příloha 2

153 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 21, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

americké administrativy, která označuje Tálibán za zlo. Za příslušníky Tálibánu také těžko můžeme považovat místní vládcy či přímo guvernéry provincií, které se pouze podřídili síle, která momentálně ovládla zemi.

Další aspekt afghánských příslušníků Tálibánů je místo jejich zadržení a autorita, která je zadržela. Je-li použit obrat zadržen „v poli“ není to docela přesné. Až 36 % všech „nepřátelských bojovníků“ na Guantanamu bylo zadrženo Pákistánem tzn. na jeho území. Čl. 4 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci sice předpokládá možnost, že komatanti mohou působit i z vnějšku dovnitř vlastního území. V případě prchajících, rozpoznaných členů Tálibánu však nelze hovořit o stále trvající činnosti v ozbrojeném konfliktu. V případě afghánských příslušníků Tálibánu, kteří působí směrem z Pákistánu na území Afghánistánu však takové ustanovení platí. V obou případech je však postoj Pákistánu problematický. Platí především čl. 12, který říká, že „Mocnost, která drží válečné zajatce, může je přesunouti toliko k mocnosti, která je stranou této úmluvy, a jen tehdy, přesvědčí-li se dotčená mocnost, že mocnost v úvahu přicházející je ochotna a způsobilá tuto úmluvu zachovávat¹⁵⁴“. Deklaruje-li vláda USA, že příslušníkům Tálibánu nebudou udělena všechna práva vyplývající z Ženevské úmluvy (III), ať už má proto tato vláda jakékoliv důvody, je v takovém případě povinností Pákistánu tyto osoby vládě USA nevydat.

Zajímavý může být pohled na situaci, kdy příslušníka Tálibánu zajmou koaliční jednotky, přestože jde v současné o pouhých 2 % z celkového počtu všech zadržených. Koaliční jednotky nyní tvoří jednotky NATO, jejich partneři a jednotky Nového Zélandu. Většina těchto států totiž podepsala a ratifikovala Dodatečný protokol I¹⁵⁵

---

154 Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, August 12, 1949, Art. 12,

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

155 Protokol I vůbec nepodepsalo Turecko a Ázerbájdžán, USA Protokol I podepsaly, ale neratifikovaly

a v rámci tohoto protokolu Tálibán splňuje kritéria pro získání postavení válečného zajatce¹⁵⁶. Převedení do moci USA se tak koaliční jednotky jednoznačně dopouštějí porušení čl. 12 Ženevské úmluvy (III) o zákazu přesunu válečných mocností k mocnosti, která nedodrжуje ustanovení této dohody.

Z grafu č. 1 této práce také vyplývá, že příslušníka Tálibánu, kromě Pákistánu mohou zadržet i jednotky Severní aliance nebo afghánské úřady, přičemž zbývá 44% zadržených, u nichž není vůbec uvedena autorita, která je zadržela. Na tomto místě se lze ptát, na základě čeho tyto autority zjistily, že jde o příslušníka Tálibánu. Vše je v pořádku, jedná-li se o identifikaci přímo v bojové akci (jak bylo popsáno v kapitole 5.2.1.3 „Otevřené nošení zbraně“). Problém však leží ve zneužitelnosti při označování konkrétních osob za příslušníky Tálibánu v „nebojových situacích“, navíc podpořené odměnami, které vypsala americká vláda za dopadení příslušníků Tálibánu a Al-Kajdy¹⁵⁷. Tyto dva výše uvedené faktory (označení za příslušníka Tálibánu jako nástroj vyřizování si osobních účtů a vypisování odměn za dopadení příslušníka Tálibánu nebo Al-Kajdy) snižují důvěryhodnost autorit vydávající zadržené osoby do rukou USA.

Za nedůvěryhodnou lze pokládat i skutečnost, že jako důkazy potvrzující příslušnost k Tálibánu jsou uváděny pobyty v ubytovacích zařízeních při pozemních komunikacích v Afghánistánu, v angličtině uváděné pod termínem „guest house“ nebo „safe house“. V některých těchto zařízeních se dříve objevovali příslušníci

156 Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), June 8, 1977, Art. 44,

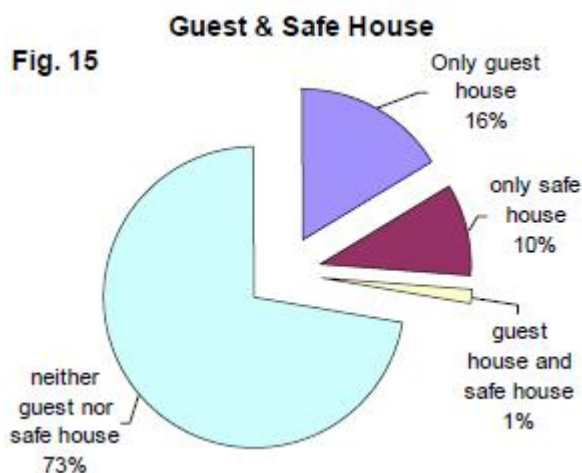
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument>, (stabilní)

157 Ukázky letáků nabízející finanční odměnu za dopadení příslušníka Tálibánu nebo Al-Kajdy uvádí studie Report on Guantanamo Detainees, A Profile of 517 Detainees through Analysis of Department of Defense Data, Denbeaux, M. a kol., str. 23 -25,

http://law.shu.edu/news/guantanamo_report_final_2_08_06.pdf, (stabilní)

Tálibánu a tak je jako důkaz pro příslušnost k tomuto hnutí předkládána právě návštěva takových zařízení. Následující tabulka ukazuje zastoupení těchto „důkazů“ na vzorku všech zadržených¹⁵⁸:

Graf č. 2

5.2.2 Aplikace Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války z roku 1949

Jak už bylo několikrát v této práci naznačeno, existuje možnost použití této úmluvy i na příslušníky Tálibánu. Bude to v takovém případě, při kterém bude přistoupeno na americkou argumentaci, že příslušníci Tálibánu nevykazují znaky kombatanta, ale zároveň bude odmítnut koncept „nepřátelského kombatanta“ tak jak ho předkládají Spojené státy.

Oporu pro takovéto uvažování poskytuje stanovisko ICRC, které lze shrnout tak, že pokud osoba ztratí postavení (nebo jím ani nedisponuje) vyplývající z tří zbývajících Ženevských úmluv, pak se použije Ženevská úmluva (IV).¹⁵⁹ Takže z tohoto hlediska je postup USA nesprávný, neaplikuje-li se při něm Ženevská úmluva

158 Převzato z Report on Guantanamo Detainees, A Profile of 517 Detainees through Analysis of Department of Defense Data, Denbeaux, M. a kol., str. 20

http://law.shu.edu/news/guantanamo_report_final_2_08_06.pdf, (stabilní)

159 Problému se věnuje kapitola 5.3.2.2. Čl. 4 - Definice chráněných osob

(IV) na příslušníky Tálíbanu, kteří, podle americké vlády, nesplňují požadavky čl. 4 Ženevské úmluvy (III). Důsledné použití tohoto postupu by však znamenalo, že by museli být příslušníci Tálíbanu plošně považováni za civilní osoby, které nemohou provádět válečné činy. Je však evidentní, že přinejmenším v konvenční fázi konfliktu, nemohou být příslušníci Tálíbanu považováni za civilní osoby.

O statut civilní osoby se však může pokoušet zadržený Afghánec během druhé fáze konfliktu (Low intensity conflict). Pokud bude zdržen a převezen na Guantanamo za účelem „zpravodajského vytěžení“ a pokud existuje spojitost mezi ním a příslušníky Tálíbanu, mělo by se na něj pohlížet spíše jako na civilní osobu pokrytou Ženevskou úmluvou (IV).

5.3 Postavení příslušníků Al-Kajdy - žoldnéři, teroristé, nepřátelští komatanti nebo cizinci na území konfliktu?

Téma příslušníků Al-Kajdy na afghánském bojišti je složitější v tom smyslu, že neexistuje žádná definice této organizace a jejich příslušníků. Z reality operace Trvalá svoboda vyplývá, že za příslušníky Al-Kajdy byli v Afghánistánu označeni všichni cizinci zadrženi v průběhu bojů. Někdy však nešlo ani zadrženi během boje, jako zadrženi v důsledků „honby“ po jakýchkoliv cizincích v Afghánistánu. To je dáno především vypsáními odměnami za každého zadrženého příslušníka Al-Kajdy. Přitom stejně jako u příslušníků Tálíbanu, tak i u cizinců v Afghánistánu je nutné rozlišovat mezi jejich motivy v Afghánistánu (viz. Kapitola 2.1.1. Tálíbán). Dá se říci, že převažujícím motivem tzv. členů Al-Kajdy byla účast na bojích proti Severní alianci v občanské válce. Většina z nich, snad kromě ideologického souhlasu, nemá nic společného s teroristickými útoky na USA.

Na takovémto základě lze zařadit „členy Al-Kajdy“ spíše do skupiny dobrovolníků, kteří bojují z přesvědčení na straně Tálibánu proti Severní alianci. Zahraniční složka Tálibánu tak může být označena za složku dobrovolnickou, jež nelze vydělovat z jednotek tohoto hnutí, neboť je do nich funkčně inkorporována. Pokud se hovoří o cizincích v řadách Tálibánu, nejde ani o žoldnéře, protože u nich je jednání primárně určováno ziskem. Protože jejich výcvik směřoval k nasazení na bojišti, nejde ani o teroristy. Na cizí státní příslušníky působící v islámských charitativních organizacích je však nutné pohlížet jako na cizince na území strany v konfliktu.

5.3.1 Aplikace Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949

Pokud by byla Al-Kajda chápána jako zahraniční, dobrovolnická složka Tálibánu, dá se pak na zadržené v poli (zejména pak v konvenční části konfliktu) aplikovat Ženevské úmluva (III). Aplikace bude mít stejně problematicky vymezené otázky a odpovědi na ně podobně jako u jednotek Tálibánu. Rozlišování čistě mezi příslušníky Tálibánu a příslušníky Al-Kajdy je vedeno pouze na základě státního občanství. Přitom může jít o příslušníky stejné jednotky Tálibánu v oblasti, přesto budou zadržení rozděleni do dvou skupin.

Pohlíží-li se na skupinu „Al-Kajda“¹⁶⁰ pouze jako na zahraniční, dobrovolnickou složku Tálibánu pak se dá zopakovat stejný okruh otázek, který byl řešen i u Tálibánu v předchozí kapitole a na které budou stejné odpovědi. Tyto problémy jsou:

- zpochybnitelnost tvrzení, že jednotky Tálibánu nesplňují

---

160 Podle klasifikace vzešlé z CSRT

znaky kombatanta podle č. 4 Ženevské úmluvy (III)

- role Pákistánu při zatýkání osob na svém území
- čl. 12 Ženevské úmluvy (III), který problematizuje vydávání zadržených osob do moci USA, které deklarují, že budou dodržovat Ženevskou úmluvu (III) pouze v určitém rozsahu
- vypsání finančních odměn na dopadení člena Tálibánu nebo Al-Kajdy
- zahraniční, dobrovolnická složka splňuje požadavky na kombatanta podle čl. 44 Dodatkového protokolu I, kterým se musí řídit většina ze spojenců USA v Afghánistánu
- používání přítomnosti v ubytovacích zařízeních „guest house“, „safe house“ jako důkazu pro příslušnost k Al-Kajdě nebo Tálibánu

5.3.2 Aplikace Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války z roku 1949

Použití této úmluvy by se mělo vztahovat na všechny cizince přítomné v Afghánistánu, kteří se realizují v humanitárních projektech různých islámských nadacích. Přestože vláda USA některé z nich považuje za pouhý krycí nástroj pro získávání dobrovolníků pro boj, nesmí se zapomenout, že i tak mohou existovat osoby, které skutečně vykonávají charitativní činnost a nemusí se vůbec zapojit do bojových akcí. V takovém případě je nutné poskytnout dostatečné procesní nástroje, které rozliší kombatanta od civilní osoby působící v charitativní organizaci.

Samozřejmě i civilní osoba může být zadržena podle čl. 5 (viz. Kapitola 4.2.2.3 Derogace). Nicméně práva poskytovaná Ženevskou úmluvou (IV) jsou širší než u Ženevské úmluvy (III). Zejména je zde kategoricky vysloven zákaz převozu do jiné země než

je země konfliktu¹⁶¹. Pokud je už osoba zadržena, musí se dále důvody pro její zadržení přezkoumat nejméně dvakrát ročně¹⁶².

5.4 Postavení osob příslušející k Tálibánu a zároveň k Al-Kajdě

Tuto kategorii lze chápat pouze jako výsledek nahodilého přístupu při určování příslušnosti zadržovaných (viz. kapitola 3.2.). Většinou se však jedná o cizince zajaté v bojových operacích a proto by se měli posuzovat jako zahraniční dobrovolníci v řadách Tálibánu. Čili v takovém by se na ně vztahovala zjištění z kapitoly 4.3.

5.5 Postavení osob nepříslušící ani k Tálibánu a ani k Al-Kajdě

Celkově se jedná o asi 17 % z celkového počtu zadržovaných na Guantanamu. Pokud není prokázána příslušnost ani k jedné ze skupin, které definuje americké stanovisko (Tálibán, Al-Kajda), je nutné je označit za osoby spadající pod Ženevskou dohodu (IV), pokud byly zadrženy v Afghánistánu během konfliktu. Existuje-li podezření, že tyto osoby spáchaly trestný čin, nechť je s nimi zahájen soud na základě dostupných důkazů. Jejich zadržování na

---

161 „Hromadné nebo jednotlivé nucené přesuny, jakož i deportace chráněných osob z obsazeného území na území okupační mocnosti nebo území jiného státu, ať už obsazeného nebo ne, jsou zakázána, ať je jejich důvod jakýkoliv“, Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 49, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

162 „Je-li internování nebo vykázání nuceného pobytu potvrzeno, přezkouší zmíněný soud nebo správní komise občas, nejméně však dvakrát do roka, případ oné osoby, aby změnil v její prospěch původní rozhodnutí, jestliže to dovolí okolnosti“, Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, Art. 43, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

základě práva ozbrojených konfliktů je neodůvodnitelné.

6 Aplikace práva ozbrojených konfliktů na případy osob zadržovaných mimo Afghánistán či po skončení konfliktu v Afghánistánu 2. května 2003

Vezme-li se v úvahu oficiální prohlášení o skončení bojů v Afghánistánu 2. května 2003¹⁶³, je situace jednoduchá. V Afghánistánu přestává platit právo ozbrojených konfliktů. Všechny „válečné“ činy proti oficiální vládě země by měly být posuzovány na základě vnitrostátního práva Afghánistánu. Pokud jde o vydávání osob podezřelých z terorismu, je to záležitost mezi americkou a afghánskou vládou (otázka extradice). Jestliže však dojde k vydání, pak postavení daných osob nemůže být posuzováno na základě práva ozbrojených konfliktů a nemohou být podrobeni režimu na Guantanamu.

Bohužel v důsledku aplikace práva ozbrojených konfliktů na GWOT jako celek dochází k zadržování osob a jejich posuzování jako „nepřátelských kombatanů“. Existuje dokonce několik případů, kdy došlo k zadržení osob mimo Afghánistán. Jde o:

- zadržení šesti osob¹⁶⁴ v Bosně a Hercegovině. 18. ledna 2002 byli předáni americkým úřadům, které je přesunuly na Guantanamo
- Bisher al-Rawi a Jamil el-Banna, byli před svým odjezdem zadrženi nejprve ve Velké Británii, propuštěni, avšak následně opět zadrženi v Gambii. Tam je převzali zástupci CIA a převezli do Afghánistánu a po té, v březnu 2003, na

---

163 Washington Post, 2. května 2003, <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A2634-2003May1?language=printer>

164 Mustafa Ait Idir, Sabir Lahmar, al-Akhdar Boumediene, Mohamed Nechla Bensayah, Belkacem Boudelle, El-Hadj

Guantanamo¹⁶⁵

- Martin Mubanga byl na začátku roku 2002 zadržen v Zambii a 20. dubna téhož roku převezen na Guantanamo. Tam byl obviněn, že se cvičil ve výcvikovém táboře u Kandaháru. Propuštěn byl 25. ledna 2005¹⁶⁶

Při podrobném studiu těchto případů lze mít určité pochybnosti o vině či nevině. Avšak tyto pochybnosti se mohou pohybovat pouze na úrovni trestního práva. Jestliže byly tyto osoby zadrženy v zemi, kde neprobíhá ozbrojený konflikt, nemohou spadat pod právo ozbrojených konfliktů. Ve skutečnosti však jsou zadržovány jako „zajatci“ v ozbrojeném konfliktu. V tomto bodě lze pouze konstatovat, že jde přímo o zneužití práva ozbrojených konfliktů vyplývající z teze, že na GWOT je možné aplikovat toto právo. Nakonec i kdybychom připustili možnost aplikace práva ozbrojených konfliktů na GWOT, je na místě si povšimnout, že vláda USA aplikuje pouze Ženevskou úmluvu o zacházení s válečnými zajatci. Nešikovnost takového přístupu bychom viděli, kdyby americká administrativa dodržela svou koncepci do důsledků a aplikovala by na GWOT i Ženevskou úmluvu o ochraně civilních osob za války. Protože je jasné, že v GWOT jako v každé válce jsou jistě komatanti (pokrytí Ženevskou úmluvou III), ale kromě toho se musí vyskytovat i civilní obyvatelstvo, které by naopak bylo pokryto Ženevskou úmluvou IV. V tom případě je třeba si položit otázku: Kdo tvoří civilní osoby v GWOT? Jsou to „nevinní“ občané? Proč tedy není Ženevská úmluva IV používána v současnosti na území USA jakožto na území strany v konfliktu?

Je-li GWOT prezentována jako ochrana občanů demokratického

---

165 The Guardian, Briton held as terror suspect says CIA threatened torture 4.10.2003, <http://www.guardian.co.uk/terrorism/story/0,,1055663,00.html>

166 The Observer, How I entered the hellish world of Guantanamo Bay, 6. února 2005, http://observer.guardian.co.uk/uk_news/story/0,6903,1406987,00.html

státu, je třeba zvážit nebezpečí vyplývající z omylů nebo přehmatů způsobených aplikováním práva ozbrojených konfliktů na kriminální případy.

Závěr

Jak je to tedy s vhodností aplikace práva ozbrojených konfliktů na GWOT ve světle zadržovaných osob na základně Guantanamo Bay? Odpověď na tuto otázku se rozpadá do několika rovin. Samotný pojem GWOT je obtížně definovatelný a ani mezinárodní společenství či odborná veřejnost nemá na danou problematiku vyhraněný názor. Neexistuje shoda na takových pojmech jako je terorismus, válka nebo Al-Kajda. Nadužívání termínu válka může vést k naprosto nevhodnému aplikování práva ozbrojených konfliktů (viz. Kapitola 6). Jak jsme viděli, toto právo prošlo určitým vývojem. Během tohoto procesu je však jasný akcent na aplikaci na stav, který se dříve nazýval válkou (v klasickém slova smyslu jako konflikt mezi státy), později je však ustaven termín ozbrojený konflikt. Právě terminologický posun od pojmu „válka“ k pojmu „ozbrojený konflikt“ je podle mého názoru nejpádnějším argumentem proti užívání práva ozbrojených konfliktů na GWOT. Nebezpečí při zneužívání takového postupu má původ v Prezidentském příkazu z listopadu 2001. Definice osob, které jsou subjektem tohoto dokumentu, je příliš široká. Teoreticky se může stát „kombatantem“ v GWOT kdokoliv, pokud tak určí armáda a tajné služby USA. Byli bychom tak svědky toho, že argumentace v prospěch aplikování práva ozbrojených konfliktů je pro stát do určité míry výhodnější, protože toto právo garantuje méně svobod než vnitrostátní právo nebo jiné mezinárodní lidsko-právní úmluvy.

Další rovina aplikace práva ozbrojených konfliktů na GWOT leží v samotném konfliktu v Afghánistánu. Zde se pohybujeme na úrovni teze, že GWOT je spíše symbolická válka, válka v přeneseném

slova smyslu a konflikt v Afghánistánu je fakticky ozbrojeným konfliktem v rámci této teoretické koncepce. Jako analogii lze uvést ozbrojený konflikt ve Vietnamu, který se odehrál v rámci Studené války. Není proto důvod neaplikovat Ženevské konvence neboť jde zcela jasně (podobně jako ve Vietnamu) o ozbrojený konflikt.

Problém však spočívá v samotné aplikaci. Samozřejmě, že v rámci ozbrojeného konfliktu v Afghánistánu mají USA a jejich spojenci právo zadržovat osoby, které upadly do jejich moci během vojenských akcí. Režim, ve kterém se takto zajaté osoby octnou, je podle mého názoru do jisté míry odpovídající Ženevské úmluvě o zacházení s válečnými zajatci a to i přesto, že vlastně z hlediska USA o válečné zajatce nejde (proto je užito obratu „do jisté míry“). Důležité je zdůraznit, že v tomto případě hovoříme o situaci osob zajatých během konfliktu (nejlépe v jeho konvenční fázi tj. do 22. prosince 2002) a během bojových operací.

Otázka ukončení konfliktu tvoří další zajímavý aspekt daného problému. Prohlásil-li D. Rumsfeld k 2. květnu 2003 vojenské operace za oficiálně ukončené, přestává platit právo ozbrojených konfliktů a všichni zadržovaní z Afghánistánu by měli být propuštěni. Připustíme-li, že konflikt neskončil, aplikace práva ozbrojeného konfliktu stále trvá. O jaký úsek z tohoto práva však jde? Vzhledem k tomu, že byla ustavena nová legitimní vláda Afghánistánu (nejdříve dočasná, po volbách však regulérně zvolená) a jednotky USA a jejich spojenců vykonávají asistenci (nikoliv okupaci), dá se v takovém případě mluvit spíše o vnitrostátním konfliktu, který z terminologického hlediska vystihuje pojem „Low intensity conflict“. Z hlediska práva Ženevských úmluv se budou aplikovat ty úseky, které platí pro konflikt, který nemá mezinárodní charakter. Nakonec je možná i varianta posouzení násilných činů z hlediska vnitrostátního trestního práva

Afghánistánu. Domnívám se, že při vyhlášení oficiálního ukončení bojových akcí, by si státy měly být vědomi důsledků na poli práva ozbrojených konfliktů, jakkoli toto vyhlášení může být (vnitro)politicky lákavé.

Vratme se však ještě k samotnému způsobu aplikace práva ozbrojených konfliktů. Debata je postavena především na rozdělení zadržovaných na příslušníky Tálibánu a na příslušníky Al-Kajdy. Z praxe na Guantanamu však vyplývá, že toto dělení není smysluplně dodržováno. Mají-li dvě osoby téměř totožné pohnutky k pobytu v Afghánistánu či totožnou „bojovou historii“, nemusí být posouzeny stejně. V konečném důsledku je jejich režim na základně stejný. Při tom, jak jsme viděli, členění příslušníků Tálibánu je velice různorodé. Jejich motivy, národnost, stupeň bojového nasazení a ideologie je různá. Samotná americká administrativa oficiálně připouští pouze dvě kategorie (Tálibán, Al-Kájda), ale protože se nedokáže efektivně vypořádat se zmiňovanou růzností, zavádí v praxi další kategorie jako je příslušník „Tálibánu a zároveň Al-Kajdy“, příslušník „Tálibánu nebo Al-Kajdy“ či samostatná kategorie „ostatní“. Oficiální aplikace Ženevské úmluvy (III) zdůvodňuje proč jsou příslušníkům Tálibánu poskytnuta jen některá práva. Příslušníci Al-Kajdy jsou vyňati z působnosti této úmluvy úplně. Otázka však zůstává: jaké je stanovisko americké administrativy vůči osobám, které nepatří ani do jedné kategorie (jde o 17 % z celkového počtu všech zadržovaných !)? Domnívám se, že tato skupina, bourá zažité kliše o zadržovaných, kteří jsou nahlíženi pouze buď jako příslušníci Tálibánu nebo Al-Kajdy.

Spor o čl. 4, na kterém je definováno postavení příslušníků Tálibánu, je podle mého názoru méně podstatný aspekt daného problému (preferuji spíše spor o ukončení konfliktu). Domnívám se, že lze alespoň zpochybnit určitá tvrzení o neschopnosti členů Tálibánu dostát požadavkům čl. 4. Je však na tomto místě důležité

zdůraznit, že do Tálibánu počítám i tzv. členy Al-Kajdy, které chápu jako zahraniční dobrovolnickou složku tohoto hnutí. Spor o tento článek však má několik dalších zajímavých důsledků.

Především je třeba říci, že daná debata se konstitovala na počátku konfliktu, ale její výsledky v podobě amerického stanoviska jsou artikulovány dodnes a to i přesto, že konflikt buď netrvá nebo jeho charakter je zcela jiný (Low Intensity Conflict). Zejména však tato debata vypovídá o obtížích, které vláda USA zažívá při aplikování práva ozbrojených konfliktů na počátku 21. století. Kořeny složité debaty o čl. 4 musíme hledat v odmítnutí ratifikace Dodatkového protokolu I prezidentem Raeganem. Tvrdí-li vláda Spojených států, že jednotky Tálibánu nesplňují požadavky Ženevské konvence (III), pak by logickou odpovědí mezinárodního společenství měl být poukaz na Dodatkový protokol I, který ratifikovalo do dnešního dne 164 států. Ustanovení tohoto protokolu příslušníci Tálibánu splňují. Poukazuje-li americká administrativa na nedokonalost Ženevských úmluv z roku 1949 má samozřejmě pravdu, ale tato nedokonalost je řešena právě Dodatkovým protokolem I! Myslím, že vhodný kompromis mezi „bojem proti terorismu“ a pokrokem na poli humanitárního práva učinila Velká Británie, když ratifikovala Dodatkový protokol I s výhradou, kde se vypořádala s tímto problémem.

Ohledně celkové praxe zajímání osob zadržovaných na Guantanamu v souvislosti s konfliktem v Afghánistánu lze uvést několik problematických skutečností, které mohou zpochybnit posuzování postavení dané osoby:

- Nucená účast v řadách Tálibánu
- Tálibán nelze plošně hodnotit, protože motivace pro účast v hnutí byla různá

- V Afghánistánu je obvyklé časté střídání stran a podplácení jednotek
- Používání přítomnosti v ubytovacích zařízeních „guest house“, „safe house“ jako důkazu pro příslušnost k Al-Kajdě nebo Tálibánu
- Vypsání finančních odměn na dopadení člena Tálibánu nebo Al-Kajdy
- Označení osoby za příslušníka Tálibánu/Al-Kajdy jako nástroj osobní nebo mezietnické pomsty
- Nedůvěryhodnost autorit (pokud jsou vůbec známy), které zadrženého předaly vládě USA. Pouze minimum osob bylo zadrženo přímo jednotkami USA nebo jejich spojenci

Ve světle těchto skutečností lze hodnotit procesní pravidla na Guantanamu jako nedostatečná. K přezkoumávání postavení dochází až od roku 2004 a to pouze jednou ročně. Například Ženevská úmluva (IV) nařizuje v případě internovaných civilních osob přezkoumání minimálně dvakrát ročně.

Závěrem lze dodat určité shrnutí: použití práva ozbrojených konfliktů plošně v rámci GWOT není vhodné; v rámci konfliktu v Afghánistánu (pokud trvá) možné je. Ideální je však aplikovat i Dodatkový protokol I a to korektně a s ohledem na zvláštní charakteristiky daného konfliktu. Především je však mít stále na mysli zásadu ICRC, že Ženevské úmluvy byly sjednány především, aby chránily osoby a nikoli, aby sloužily zájmům států.

Počet slov: 28958

Počet znaků: 197251

Summary

The thesis discusses the problem of application of international humanitarian law to american concept of „Global War on Terror“ in example of Guantanamo detainees. Although international humanitarian law and human rights law are complementary systems, the main stress is layed on humanitarian law. The Global War on Terror is described in official statements of american administrative, in particular on G.W.Bush's statements and documents like National Security Strategy of United States of America (2002) and National Strategy for Combating Terrorism (2003).

Special account is given to the afghan conflict between 2001 and 2006, including analysis of opposing sides, in particular of Taliban, and chracter of combat operations.

At the same time thesis is dealing with Guantanamo Bay detainees. It takes note of discrepancy between official statements and standard practice on Guantanamo Base.

After introduction to humanitarian law, the status of detainees is discussed following the facts of previous chapters. The main distinction is drawn between detainees captured on the „battlefield“ in Afghanistan and detainees „captured“ outside the conflict.

Dokumenty

Afghanistan: The Massacre in Mazar-i-Sharif, Human Rights Watch Report, C1007, November 1, 1998, <http://www.hrw.org/reports98/afghan/>, (stabilní)

Agreement Between the United States and Cuba for the Lease of Lands for Coaling and Naval stations, February 23, 1903, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/cuba/cuba002.htm>, (stabilní)

Agreement Between the United States and Cuba for the Lease of Lands for Coaling and Naval stations, February 23, 1903, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/cuba/cuba002.htm>, (stabilní)

Bush, G., Address to Joint Session of Congress and the American People, September 20, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (stabilní)

Bush, G., In Address to the Nation, Atlanta, November 8, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011108-13.html>, (stabilní)

Bush, G., President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, June 1, 2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>, (stabilní)

Bush, G., Presidential Address to the Nation, October 10, 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>, (stabilní)

Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field, July 27, 1929, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/300?OpenDocument>, (stabilní)

Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, July 27, 1929, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/305?OpenDocument>, (stabilní)

Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the

Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, August 12, 1949,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/365?OpenDocument>, (stabilní)

Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded,
Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea, August 12,
1949, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/370?OpenDocument>, (stabilní)

Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War.
Geneva, August 12, 1949,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/375?OpenDocument>, (stabilní)

Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in
Time of War, August 12, 1949,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument>, (stabilní)

Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and
its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on
Land. The Hague, October 18, 1907,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument>, (stabilní)

Detention, Treatment, and Trial of Certain Non-Citizens in the War
Against Terrorism, November 13, 2001,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011113-27.html>, (stabilní)

Documents concerning Combatant Status Review Tribunal (CSRT)
Procedures for Enemy Combatants Detained at Guantanamo Naval Base,
Cuba,
<http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/index.html>, (stabilní
)

Fact Sheet, Status of Detainees at Guantanamo, February 7, 2002,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/02/20020207-13.html>, (spíše stabilní)

General Assembly - Twenty-ninth Session, Definition of Agression
3314, December 14, 1974,
<http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm>, (stabilní)

GTMO Detainee Processes, November 14, 2005,
<http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesses>

[chart.pdf](#), (stabilní)

Quadrennial Defense Review Report, September 30, 2001,
<http://www.defenselink.mil/pubs/qdr2001.pdf>, (stabilní)

Instructions for Government of Armies of the United States in the
Field (Lieber Code), April 24, 1863,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/c4d7fab1d847570ec125641a00581c23?OpenDocument>, (stabilní)

Lease to the United States by the Government of Cuba of Certain
Areas of Land and Water for Naval or Coaling Stations in
Guantanamo and Bahia Honda, July 2, 1903,
<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/cuba/cuba003.htm>, (stab
ilní)

List of Detainees who went through complete CSRT process, April
19, 2006,
http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/detainee_list.pdf, (s
tabilní)

National Strategy for Combating Terrorism, February 14, 2003,
[http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/counter_terrorism/
counter_terrorism_strategy.pdf](http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/counter_terrorism/counter_terrorism_strategy.pdf), (stabilní)

Nicaragua v. United States of America, Case Concerning Military
and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua,
International Court of Justice, June 27, 1986

Press Briefing by Ari Fleischer, January 28, 2002,
[http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020128-
11.html](http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020128-11.html), (stabilní)

Processes for Guantanamo Detainees,
[http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesses
.pdf](http://www.defenselink.mil/news/Jan2006/d20060215detaineeprocesses.pdf), (stabilní)

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949,
and relating to the Protection of Victims of International Armed
Conflicts (Protocol I), June 8, 1977,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument>, (stabilní)

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) , June 8, 1977, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/475?OpenDocument>, (stabilní)

Rumsfeld and Myers Briefing on Enduring Freedom, October 7, 2001, http://www.dod.gov/transcripts/2001/t10072001_t1007sd.html, (stabilní)

Rumsfeld, D., Rumsfeld Announces End of Afghan Combat, Washington Post, May 2, 2003, <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A2634-2003May1?language=printer>, (stabilní)

RASUL *et al.* v. BUSH, PRESIDENT OF THE UNITED STATES, *et al.*, <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=000&invol=03-334>, (stabilní)

Security Council Resolution 1373/2001, 01-55743(E), September 28, 2001, <http://www.un.org/docs/scres/2001/sc2001.htm>, (stabilní)

Statement by the Press Secretary on the Geneva Convention, May 7, 2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030507-18.html>, (stabilní)

The National Security Strategy of the United States of America, September 17, 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>, (stabilní)

US Army Field Manual, FM 100-20 / AFP 3-20, Military Operations in Low Intensity Conflict, http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20/10020ch1.htm#s_9, (stabilní)

Literatura

Anderson, K., What to do with Bin Laden and Al Qaeda Terrorists?: A Qualified Defense of Military Comissions and United States Policy on Detainees at Guantanamo Bay Naval Base, *Harvard Journal of Law & Public Policy*; Spring2002, Vol. 25, Issue 2

Bahmanyar, M., Afghanistan Cave Complex 1979 - 2004: Mountain Strongholds of the Mujahideen, Tálibán & Al Qaeda, Osprey Publishing 2004

Biddle, S., Afghanistan and the Future of Warfare, *Foreign Affairs*; Mar/Apr2003, Vol. 82 Issue 2, str. 31-46
<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB109.pdf>

Cohen, Eliot A., World War IV - Let's call this conflict what is it, *Wall Street Journal*, November 20, 2001

Davis, A., How the Taliban became a military force, sborník *Fundamentalism reborn? Afghanistan and the Taliban*, ed. Maley, W., New York University Press, New York 1998

Denbeaux, M. a kol., Report on Guantanamo Detainees, A Profile of 517 Detainees trough Analysis of Department of Defense Data, http://law.shu.edu/news/guantanamo_report_final_2_08_06.pdf, (stabilní)

Drone, J., Nontraditional Uniforms Do Accord Prisoner of War Status for Special Operation Forces, August 31, 2003, The George Washington University Law School

Ferrell, W., No Shirt, No Shoes, No Status: Uniforms, Distinction, and Special Operations in International Armed Conflict, *Military Law Review*, Vol. 178, 2003

Jonathan, K., Redefining the Terrorist, *The National Interest*, Spring 2004, str. 87 - 93

Katcher, P., *Armies of the Vietnam War 1962 -1975*, Osprey Publishing, Londonn, 1980

Kenneth, R., The Law of War in the War on Terror, Foreign Affairs, Jan/Feb2004, Vol. 83 Issue 1, str. 2-7

McCarthy, R, The Elite Force who are ready to Die, Guardian, October 27, 2001, <http://www.guardian.co.uk/waronterror/story/0,,581773,00.html>, (stabilní)

Mrázek, J., Dokumenty ke studiu mezinárodního práva, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2005

Nojumi, N., The Rise of the Taliban in Afghanistan, Palgrave, New York 2002

Prugh, G., Law at War: Vietnam 1964 - 1973, Department of the Army, Washington, 1975, http://lawofwar.org/vietnam_pow_policy.htm, (spíše stabilní)

Raegan, R., Message to the Senate Transmitting a Protocol to the 1949 Geneva Conventions, January 29, 1987, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1987/012987b.htm>, (stabilní)

Rashid, A., Taliban; Militant Islam, Oil & Fundamentalism in Central Asia, Yale University Press

Rabkin, J., After Guantanamo: The War Over the Geneva Convention, The National Interest, Summer 2002

Recor, J., Bounding the Global War on Terrorism, *The Strategic Studies Institute*, December 1, 2003, <http://www.carlisle.army.mil/ssi/pdf/PUB207.pdf>; (stabilní)

Reid, S., Terrorists as Enemy Combatants: An Analysis of how the United States applies the Law of Armed Conflict in the Global War on Terrorism, Naval War College, February 7, 200

Rivkin, D. a kol., Enemy Combatant Determinations and Judicial Review, Federalist Society for Law and Public Policy Studies, http://www.fed-soc.org/Laws_of_war/enemycomb.pdf, (stabilní)

Rivkin, D. a kol., Unlawful Belligerency and its Implications

Under International Law, Federalist Society for Law and Public Policy Studies, National Security White Papers, <http://www.fed-soc.org/Publications/Terrorism/unlawfulcombatants.htm>, (stabilní)

Runov, V. a kol., The Soviet-Afghan War: How a Superpower Fought and Lost, University Press Kansas, 2002

Yoo, J, Ho, J., The Status of Terrorists, University of California, Berkeley, Paper 25, 2003, <http://repositories.cdlib.org/boaltwp/25/>, (stabilní)

Přílohy:

Příloha 1

Emailový rozhovor s cestovatelem M. Mykiskou, který navštívil Afghánistán v roce 2001 za vlády Tálibánu, 27.6.2005

Otázka: Jak se pozná příslušník Talibanu? Mám na mysli především vzhled. Dá se říci, že jejich charakteristickým znakem je černý turban? Podle jakých kritérií se navzájem rozeznají příslušníci tzv. Severní Aliance a Tálibánu?

M.M.: Původně jsem si také myslel, že znakem T. je černý turban ale podle všeho to není pravda. Znakem je každopádně tradiční oblečení , jehož součástí je turban (asi jakýkoliv - možná různé kmeny mají oblíbené různé vzory - někdo černý, jiný bílý, jiný černobíle károvaný apod..), další atributy jsou fousy...

Otázka: Dá se říci, že za vlády Tálibanu bylo civilní obyvatelstvo z většiny odzbrojené a jedinými nositeli zbraní byl Tálibán a Severní Aliance? Čili jak úspěšné bylo odzbrojení země?

M.M.: Ano - to je pravda - ať Afghánci viděli působení Tálibánu pozitivně nebo negativně, vždy se shodli, že se tálibáncům podařilo velmi kvalitně obyvatelstvo odzbrojit a to že bylo dobré (případně kysele dodali "jediné dobré"). zbraně tedy nosili výhradně tálibáni a jejich blízcí spřízněnci, na území severní aliance bylo nošení zbraní bráno benevolentně asi jako na zbytku území před jeho ovládnutí tálibáne.

Příloha 2

Členění zadržovaných podle státní příslušnosti na základě List of Detainees who went through complete CSRT process, April 19, 2006, http://www.defenselink.mil/pubs/foi/detainees/detainee_list.pdf, (stabilní)

Státní příslušnost	Počet zadržovaných	Podíl v %
Saúdská Arábie	132	23,66
Afghánistán	128	22,94
Jemen	107	19,18
Alžírsko	24	4,3
Čína	23	4,12
Kuvajt	12	2,15
Pákistán	12	2,15
Libye	11	1,97
Tunisko	10	1,79
Súdán	9	1,61
Maroko	9	1,61
Sýrie	9	1,61
Uzbekistán	7	1,25
Bahrajn	7	1,25
Tádžikistán	6	1,08
Irák	6	1,08
Jordánsko	5	0,9
Velká Británie	4	0,72
Egypt	4	0,72
Západní břeh Jordánu	3	0,54
Mauretánie	3	0,54
Francie	3	0,54
Kazachstán	3	0,54
Somálsko	2	0,36
Írán	2	0,36
Spojené Arabské Emiráty	2	0,36
Turecko	2	0,36
Austrálie	2	0,36
Uganda	1	0,18
Maledivy	1	0,18
Katar	1	0,18
Libanon	1	0,18
Ázerbájdžán	1	0,18
Bangladéš	1	0,18
Kanada	1	0,18
Rusko	1	0,18
Belgie	1	0,18
Bosna a Hercegovina	1	0,18
Etiopie	1	0,18

Projekt diplomové práce

**Mezinárodně-právní postavení osob zadržovaných na americké
základně Guantánamo Bay na Kubě.**

Vypracoval: Lukáš Kotek

Mezinárodní vztahy

2.ročník, ak. rok 2003/2004

Konzultant: JUDr. Veronika Urbanová Ph.D.

Útoky na americké budovy WTC 11. září měly radikální dopad na celkové fungování mezinárodní politiky a nastolily celou řadu problematických otázek, které do té doby nebylo třeba řešit, či jejich řešení nebylo tak aktuální. Jedním z těchto problémů je mezinárodně-právní postavení osob zajatých či zadržovaných během bojových či jiných "zvláštních" protiteroristických akcí. Problémem totiž je, že charakter těchto vojenských operací často nemá povahu vysloveně vojenského konfliktu. Často panují ohledně mezinárodně-právního posouzení těchto "válek" vleklé spory uvnitř mezinárodního společenství, které mohou vést například k výraznému ochromení akceschopnosti Rady bezpečnosti OSN. Nelze se pak divit, že mezinárodně právní podstata dané ozbrojené akce má za následek mezinárodně-právní nejistotu osob v této akci zajatých nebo zadržovaných.

V mé diplomové práci bych chtěl přispět k debatě, která se týká mezinárodně-právního postavení zadržovaných osob v takzvané "válce proti terorismu" pod vedením USA. Těžiště práce by mělo být v mezinárodně-právních aspektech problému, ale nelze se samozřejmě vyhnout problémům mezinárodně-politického pozadí a problémům vojenským. Na závěr bych chtěl zdůraznit, že se chci v každém případě vyhnout jakékoliv kritice USA zejména z levicových pozic a že mi jde především o zkoumání daného problému z hlediska mezinárodního práva.

Předpokládaná osnova

1. Úvod
2. Mezinárodně-politické pozadí problému
3. Mezinárodně-právní aspekt
  - 3.1. Mezinárodně-právní posouzení útoků 11. září 2001
  - 3.2. Období po 11. září 2001
    - 3.2.1. Mezinárodně-právní posouzení akcí proti Afghánistánu na podzim 2001
    - 3.2.2. Povaha konfliktu v Afghánistánu 2001-2002
  - 3.3. Mezinárodně-právní postavení zadržovaných osob
  - 3.4. Problém příslušnosti soudu
4. Mezinárodně-politické dopady problému
5. Závěr